BERNARDINI RAMAZZINI

in Mutinensi Lycæo Medicinæ Professoris

DISSERTATIONES TRES

De CONSTITUTIONIBUS Annorum 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. in Mutinensi Civitate & illius Ditione.

Dissertatio Prima.

De CONSTITUTIONE Anni 1690.

SOlemnis Astrologorum, quos Judiciarios appellant, ferè ubique est Consuetudo, ut cum Annus extremo senio confectus est, & ad sui finem properat, illicò successuri Anni genesim in antecessum describant, & ex Astrorum positu illius Indolem, genium, mores, num salubris, an insalubris, num frugifer, an sterilis futurus sit, suas Ephemerides evulgando prænuntient. Contraria quidem, sed tutiori methodo mihi visum est incedere, siquidem Anni jam exacti naturam, ac temperiem, qui Morbi grassati fuerint, quæ remedia Praxis salutaria deprehenderit, quæ noxia, compendiosè enarrare constitui, quod Institutum posthac singulis Annis prosequi mihi in animo est, donec Operis filum abrumpat

——— *Mors ultima linea rerum.*

Id autem Ingenuis Professoribus nec injucundum, nec Praxi prorsùs inutile futurum credidi, quando Ars Medica solis Observationibus ortum suum, ac progressum debet, majorem quoque in dies habitura, si ea quæ in morborum Curationibus nova, & insolita quotidiè accidunt, accuratiùs observarentur. Erit tamen, non secùs ac in Astrologorum Ephemeridibus, hic quoque Divinationi locus; non enim ea solùm quæ hoc Anno apud Nostrates acciderint, referre satis duxi, sed pensum meum existimavi, ulterius causas disquirere, undenam tam copiosa morborum seges in agris nostris prodierit, ac si non philosophari, saltem divinare, quem exitum habitura sit hæc Epidemica Affectio. In rebus autem abstrusis, & alta caligine involutis vaticinari quoque humanam imbecillitatem pudere non debet, multòque minus in Arte Medica, quando ipse Divinus Præceptor tradidit, *Medicinam*, & *Vaticinatio-*

tionem esse valdè cognatas, cum ambarum Artium unus sit Apollo Progenitor.

II. Exactè perdiscendam *Temporum Constitutionem & quemque morbum, & qui morbus sit bonus, & qui periculosus, aut in Constitutione aut in morbo*, verba sunt, immo Oraculum Hippocratis in libro de diebus Judicatoriis; nam ut ibidem ait, *Plerumque Hominis Natura Universi potestatem non superat.* Nomine autem Universi procul dubio Divinus Senex Aëris potestatem nobis designavit, ex cujus vitio omnes ferè Epidemiales affectus ortum ducunt. Plurimum autem momenti, tum ad prænoscendos futuros morbos, tum ad eosdem profligandos, & rectam victus rationem instituendam, quæ à morbis vulgaribus Optima Præservatrix dicitur, plurimum inquam momenti habere, non solum præsentem temporum Constitutionem, sed etiam anteactas diligenter observare, nemo non videt, cum ex iis, tanquam ex sua radice, variæ, & insolentes Aëris alterationes progerminent, quæ modò hanc, modò illam morbi popularis speciem quandoque inferant. Antequam ergò Epidemici Affectus, qui Colonos nostros, & Cispadanæ Regionis humiliorem partem afflixit, descriptionem aggrediar, operæ pretium duxi, prægressas Constitutiones paululum perpendere.

III. Quatuor, aut quinque Annos non vulgaris siccitatis in tota penè Italia præcessisse jam satis constat, quo tempore uberrimus fuit frugum omnium proventus, & satis prospera valetudine in universum uti concessum fuit; adeò verum deprehensum est vulgatum illud, quòd *in siccitatibus omnia sint salubriora.* Anno verò huic præcedenti circa Vernale Æquinoctium ingentes pluviæ cecidere, quæ identidem repetentes totum Veris tempus horridum, & ignavum reddidere. Æstas subsecuta, & ipsa fuit magna ex parte pluviosa. Circa Solstitium signa Rubiginis in frugibus observari cœpta, quæ Rubigo sensim augescens triticeam segetem maximè corripuit, frumenti culmos usque ad aristam maculis veluti sanguineis adspergens. Eadem pestis fabas quoque, ac reliqua legumina obsedit, adeò ut spem præconceptam de Anni fertilitate pauci dies eluserint; solabatur tamen Annorum antecedentium fœlix ubertas, ut venturis temporibus provisa sufficerent. Sub initium Septembris, ac multò magis sub Æquinoctium ipsum largiores pluviæ delapsæ, quæ per totum Octobris mensem perseverarunt, ut Flumina immensam aquarum vim intrà suos aggeres non nisi improbo labore continuerint. Postremi duo menses ferè impluvii fuerunt, & annum 1689. satis placidè clausere. In prædictis Constitutionibus non nisi morbi Sporadici observati sunt, nec multa funera Annum infestarunt.

IV. Ineunte autem Anno 1690. (quem Rubigalis lues, fruges & quodcunque fructuum genus depascēdo, & Febrium Ilias primò Rusticanam gentem, mox Urbanam quoque corripiendo, nefastum reddidere) Constitutio pluvialis postliminiò, sed gravior recurrens, ac ferè continua, omnium animos obnubilavit. Sic hyemem humidam nimbosam cum exiguo frigore, nivibus vix delapsis illicò tabescenti-

bus, ægrè transegimus. Martius mensis porrò sine pluviis præter morem, & magna aëris tranquillitate usque ad Aequinoctium exactus, animos erexerat, cùm Cœlum denuò omnes quas in sinu suo contineret aquas visum est super nos effudisse. Unius Nycthemeri spatio aquis oppleta sunt omnia, ut hæc Civitas Insulæ specimen præferret. Horret animus Agricolarum calamitates in hac magna eluvione referre, qui

Ducebant remos illic ubi nuper ararant.

Neque id solum visum est in Mutinensi agro, sed etiam in Finalensi, Mirandulano, & Ferrariensi, qui situs pars olim fuit antiquæ Vallis Padusæ, in quam omnia Flumina ex Appennino descendentia, à Placentina Urbe usq; ad Adriaticum Mare, Strabone teste exonerabantur, antequàm structis aggeribus Padum subire cogerentur; quare in his locis ad longum tempus stagnârunt aquæ, non admittente Pado ad satietatem pleno, non solum circumjacentes aquas, sed per Scultennam, & Gabellum proprias aquas in agros nostros eructante. Perstitit deinde eadem pluviosa Constitutio non solum toto Veris tempore, sed per totam ferè Æstatem, ut nulla penè dies sine pluvia visa fuerit. Hinc factum, quod unà cum pluviis flante ut plurimùm Boreâ, nulla unquam Æstas nostro in hoc Climate extiterit, in qua remissior fuerit caliditas, ut patuit ex Thermometris; unde nunquam serior fuit frugum maturitas, messe Julio mense peracta. In Barometris quoque observatum est multò clariorem quàm aliàs fuisse Mercurium, Aëre crasso, & nebuloso existente. Cicadæ hoc anno ut plurimùm aphonæ observatæ sunt, illarum loco per totam ferè Æstatem coaxantibus Ranis; sic pro Vere hyemem, & pro Æstate Ver sortiti fuimus.

V. Nullus Annus in his Regionibus pisculentior unquam fuit, quare cum Pisces ubique pretio vilissimo prostarent, plebs Urbana hoc alimenti genere familiariter usa est, multoque magis plebs Agrestis, quæ facili negotio propriis in agris, & in ipsis laribus pisces captabat, *Neptuno pro Cerere victum subministrante*, ut de Ichthyophagis scripsit Diodorus Siculus, donec super cibo isto levissimo nauseante rusticano stomacho, sicut olim gens Hebræa in Deserto, Allia, & Cœpas appeterent. Ab amico Mercatore fide digno, qui Mantuanum agrum hisce temporibus peragravit, ut Sericum emeret, accepi, Rusticos illos ægrotis suis febricitantibus, & nauseabundis Allia, & Cœpas coctas pro ferculo præbuisse, quod cùm in aliquibus fœliciter cessisset, passim exindè hoc remedii genus, tanquam Elixir proprietatis, quo mirificè recreabantur, valdè ex usu fuit.

VI. Sub initium Junii denuò, sicut Anno ante acto, apparuere signa Rubiginis. Vim Rubigalis morbi prima persensit Morus, nec illi quicquam profuit ipsius Prudentia, cujus Symbolum in censu Plantarum audit. Mox eadem Rubigo, pessimus omnium frugum morbus, & paulatim augescens, Frumenta, & omnium leguminа, sed præsertim Fabas, occupavit, neque solùm in locis humilioribus, ubi computruerant aquæ, sed etiam in editioribus, ut supra Viam Æmiliam, & in ipsis Collibus. Luctuosum sanè, ac deplorandum spectaculum omnium oculis fuit, campos circumquaque non vi-

virentes, sed atratos, & fuliginosos intueri; sicut enim Anno huic præcedenti hæc lues rubro colore fruges infecerat, ita hoc Anno, *non Creta, sed Carbone notando*, easdem magna atredine respersérat. Sic frumentatio pessum ivit, Frumento partim à Rubigine absumpto, partim ob aquarum colluviem in Lolium converso. Sed neque Plantarum fructibus, qui Æstatis principio, vel sub Opora maturescunt, pestis hæc pepercit. Nunquam in tota Estensi Ditione Uvarum, sicuti rerum omnium maximè ferace, parcior fuit Vindemia, botris ab eadem peste paulatim exesis. Nucibus tantum, quarum præter morem ante actis annis magna penuria fuerat, hæc Rubigalis lues non nocuit. At neque hortensis familia vim hujus morbi cuncta depascentis effugit, nam Olera ferè omnia sydereo veluti afflatu ustulata sunt, adjecta quoque altera clades, nam Erucæ, & Bruchi hortos omnes depopulati sunt, nudis Stolonibus relictis. Melonum, sicuti & reliquorum fructuum, magna fatuitas, ut & ipsa Animalia illorum esum quandoque respuerent.

VII. Vix risum forsan tenebit aliquis, quòd res tam minutas adeò curiosè persequar; at is sciat quòd magnarum calamitatum non rarò exigua sunt signa, &

Sæpe exiguus mus
Augurium tibi triste dabit.

Quemadmodum in re Nauticâ ex levi nebula magnæ tempestatis signa captantur, ita & in re Medicâ ab exilibus indiciis magni morbi impendentes non rarò prævidentur, quarè Hippocrates: *Nihil negligere.* Sic non immeritò Cleombrotus apud Plutarchum, Demetrium dicentem, ridiculũ esse ex rebus minutis de grandibus facere indicium, arguebat his verbis. *Artem Medicam pestilentem æstatem ex aranearum frequentia prænunciare, atque ex foliis ficulneis, quando Vere Cornicis pedem referunt. quis confitebitur qui res pusillas statuat vestigia non esse magnarum?*

VIII. Pluviosam Constitutionem quæ ab anni principio usque ad totum Julii mensem obstinatè perstiterat, magna postmodum siccitas per duos ferè integros menses excepit; hujusmodi tamen siccitatem non multa caliditas comitata est, & qualis cæteris Annis apud nos persentiri solet, præsertim cum *Procyon furit*,

Sole dies referente siccos.

Post æquinoctium verò cœperunt denuò apparere pluviæ, ad quarum primum adspectum nemo non expavit, fuere tamen valdè moderatæ, & quantum sufficerent ad terram strigosam, ac veluti saxeam ob prægressam siccitatem emolliendam, adeò ut Colonorum votis pro desiderata frumenti satione responderit. Ultimi duo menses, sicuti priori anno cum perpetua ferè serenitate, & modico frigore, quantum prima pars hyemis postulabat, Anni cursum absolverunt.

IX. Hæc itaque fuit hujus Anni Constitutio, omnium non solum Vegetabilium, sed etiam Animantium naturæ, ut modò videbimus, valdè infesta. Quamvis ergo hyems adeò intempestiva fuerit, nihil tamen contigisse scio, quod ad Medicam lancem trutinari debeat, neque id mirum, nam tunc temporis cudebantur morbi suo tempore, & loco erupturi. Epi-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0017-0 DFG

demicos Affectus, non præsentium Constitutionum, sed præcedentium esse productum, & sobolem scitè annotarunt Montanus, & Vallesius, duo clarissima Medicinæ lumina, idque apertis verbis ipse quoque Hippocrates asseruit. *Cum fieret autem*, inquit ille, *totus annus humidus, & frigidus, & Borealis, per hyemem quidem salubriter degebant maxima ex parte, ante Ver autem multi quidem degebant morbidè.* Succedente itaque Verno tempore, ac circa medium Aprilis mensem magna febrium seges in Mutinensi agro intrà Viam Æmiliam, aliisque proximis locis, ubi diù stagnârant aquæ, ex improviso caput extulit. Tertianæ omnes intermittentes ab initio fuerunt, & neminem novi, qui in principio hujus Epidemici affectus alio febris genere tentatus fuerit. Indiscriminatim Ruricolæ omnes, cujuscunque sexus, ætatis, temperamenti, vitæ generis, corripiebantur, cum magno horrore, frigore, & tremore, interdum quoque vomitione accedebant hæ Febres; copiosi quidem sudores in principio hujus Epidemici Affectus ipsas comitabantur, qui posteà in morbi progressu remittebant; pauci integrè judicati sunt, sed omnes ferè, qui evasisse videbantur, experti sunt recidivas; neminem tamen hujusmodi Febrium genus licet tàm populariter grassatæ fuerint, quod sciam, sustulit. Multoties accidit, ut cum in die intermissionis celebraretur phlebotomia, eadem die Febris corriperet, & de simplici Tertiana duplex fieret. Nec id solum Ruri observatum est, sed etiam in Oppidis, & in hac Civitate, cum eodem tempore Oppidani quoque & Plebs Urbana iisdem Tertianis febribus intermittentibus exercerentur, sed longè inferiori numero, ac gens Rusticana.

X. Perseverârunt itaque hujusmodi Febres per totum Veris tempus, cum ejusmodi typo; accedente verò Æstate, in duplices Tertianas omnes conversæ, & quæ de novo accesserunt, hujusmodi typum servârunt. Duplici Tertiana igitur omnes fere Agricolæ eodem tempore laborârunt, quæ quidem ut plurimum intermittens erat, sed valdè protracta, ut paucæ horæ pro apyrexia numerarentur. Vespere ut plurimum exacerbabantur, illas stipante magno Symptomatum satellitio, veluti vomitione, anxietate, capitis dolore, vertigine, in nonnullis stupiditate, in aliis mentis emotione; quod autem non rarò mihi observatum est, magna erat virium nocturna prostratio, ac interdum cum asphyxia, ut proximi Silicernio viderentur, manè cuncta hæc remittebant oriente Sole, ad cujus matutinos radios, è lectulis exsurgentes se exponebant, ac vitales spiritus ex inexhausto illo luminis, & caloris Fonte veluti potabant. Cùm hôc Annô curiosiùs rusticatione, quamvis parum tuta, oblectatus fuerim, non semel admiratus sum, quo modo Aegri, qui tota nocte cum Morte luctabant, manè sub Porticibus, velut Angues ad Solem cutem curantes, erecti starent, ac tantum virium iis superfuisset, ut campos etiam peragrarent; perstitit tamen in omnibus satis commoda cibi appetentia, quin persæpè non paucos audivi de nimis parca alimonia conquerentes,

tes; ac revera hujusmodi Febres, quantum observare licuit, fuere magis famelicæ, quàm siticulosæ.

XI. Verminatio nunquam aliàs major fuit, nec solum in Pueris, sed etiam in provectioris ætatis hominibus. Memini me vidisse Rusticum quendam annorum circiter 40. sub Porticu ad Solem ex Febris accessu rigentem, atque unà valdè singultientem, à quo cum scisciatus essem, num Vermes rejecisset, ac ille respondisset, se aliquot Vermes inferiùs, ac superiùs dejecisse, Singultum, à cujus molestia se potissimùm liberari instabat, à Vermibus stomachum lacessantibus fieri asserui; cùm autem fortè pulverem Chinæ-Chinæ sibi à Medico Forensi præscriptum in promtu haberet, permisi ut illum assumeret. Siluit pertinax Singultus unà cum febre, quæ tamen paucis post diebus rediit, sed sine tàm molesto Symptomate. Aliàs posteà expertus sum hujusmodi remedii genus in lumbricis puerorum enecandis, quod mihi feliciter cessit.

XII. Sanguis, qui in hac Constitutione secta Vena educebatur ut plurimùm crassus, & subpallidus apparuit; in non nullis etiam Icterodes observabatur, quamvis exteriùs in Corpore similis color non floreret. Alvi excrementa in omnibus ferè febricitantibus crassa erant, & compacta. Quæ per os rejiciebantur subacida potiùs erant, quàm amara. Urinæ ut plurimum crassæ, ac turbidæ multumque lateritii sedimenti habentes reddebantur, ac persæpè in febribus, in quibus nulla erat cacochiæ suspicio; Hypochondria in omnibus dura, ac distenta.

XIII. Quibusdam, postquam illos hujusmodi tertianæ febres diù exercuissent, apparuere Parotides, quæ ut plurimùm suppurabant, at neque hoc pacto contumaciffimæ febres summovebantur. Curavi Mulierem utero gerentem, quæ, cùm per integrum Septembris Mensem febricitasset, oborta Parotide, ac feliciter suppurata, & ad longum tempus perpurgata, nondum tamen, cum jam Anni finis imminet, à febre immunis est; adeò contumax, ac penè indomabilis erat fomes, cui hærebant hæ febres. Cæterùm nunquam visæ contumaciores febres ad recidivandum magis pronæ, & quæ magis Medicorum industriam eluderent; siquidem nec repetitæ phlebotomiæ, nec purgationes, nec mille alexipharmaca, quæ pleno gutture tanquam manus Deorum Receptariorum Chorus adeò celebrat, quicquam profuere. Immò observatum, citiùs ac tutiùs restitutos, quibus nec sanguis ductus, nec purgantia exhibita, nec ullum aliud remedii genus administratum, toto salutis negotio Naturæ morborum Medicatrici commisso. Feliciùs tamen cessit, quibus purgationes, & vomitiones præscriptæ, quàm quibus pluries secta est Vena; ii namque in deterius semper labebantur. Vidi pauperem Agricolam à duplici tertiana ad longum tempus conflictatum, & jam in magno discrimine versantem, cui nec detractus fuerat sanguis, nec ullum aliud remedii genus adhibitum, solo Vini generosi potu, meo consilio propinati, feliciter convaluisse; sic multos alios novi hoc solo cardiaco restitutos, aquæ usu, ac cæteris remediis ablegatis.

XIV. Cum

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0019-4 DFG

XIV. Cum autem hujusmodi Tertianæ febres non solùm Colonos, sed etiam Oppidorum majorum, & Urbium Incolas, si non tam populariter, saltem eadem contumacia fatigarent, ac usu potiùs remediorum exasperarentur, quàm mitescerent, mihi visum est hoc Anno apud nos contigisse id quod apud Plutarchum legimus in libro de Oraculorum defectu, quod nempe in hac Constitutione, quædam Medicæ Artis Oracula obmutuerint, dum causam ignorarent, quare præconceptæ opinioni de magna medicamentorum supra morbos quoscumque potestate, Tertianæ febres intermittentes, ut plurimum citra malignitatis suspicionem, minimè auscultarent; quarè locum habuit Virgilianum illud:

—— cessere Magistri,
Phillyrides Chiron, Amptaoniusque Melampus.

XV. Major itaque pars Medentium apud Nostrates, ut vulgi calumniis, & assiduis ægrorum querimoniis se subducerent, in hac Tempestate ad Peruviani Corticis sacram Anchoram confugêre, at parum prosperè; nam in periculosiores scopulos ægrotantes suos persæpè deduxere. Usu febrifugi per aliquot dies equidem sub doloso cinere latebat ignis, verùm postliminiô violentior recandescebat. Qui tamen peritiores erant, ac rebus ægrotantium magis, quàm propriæ ambitioni consultum volebant, *Nabant sine Cortice.*

XVI. Hoc itaque tempore processit Febrilis acies per totam Æstatem, ac totum Autumnum, Rura, & Oppida infestando, frustrà *Quartanam sperantibus ægris*, & intervallum aliquod à quotidianis paroxysmis expectantibus; nam pauci hoc Anno visi sunt Quartanarii; sicuti nec observare contigit Synochas ullas, vel Febres ardentes, sed solùm Tertianas, quæ quidem sub finem Autumni, & prima parte Hyemis rariores fuere, sed graviores, intermittentes quidem in principio, sed quæ tandem in continuas, & lentas migrarent, ut plurimùm cum solita periodo circa Vesperas Ægris horrescentibus.

XVII. Febrili huic Exercitui, qui stativa castra posuerat inter Padum, & Viam Aemiliam, quam transgredi ausus non est, (cum in toto illo tractu, qui Colles, & hanc Viam interjacet, inculpata Valetudine. & secura rusticatione uti concessum fuerit) multi alii Morbi junxere se comites, qui sporadicè vagantes multas prædas agebant ut Alvi profluvia, Icteri, Apoplexiæ, Hydropes, Catarrhi præfocativi, aliique Affectus. Qui Dysenteria hoc Anno laborârunt citiùs, ac fœliciùs evasere, quàm qui Diarrhœa.

XVIII. Vim hujus Constitutionis Viri robustiores, & adulti facilius tolerarunt, minùs Fœminæ, ac Pueri, quorum qui infra trimatum erant, ferè omnes periere. In solo Finalis Oppido plus quàm tercentum Pueros referunt extinctos, ut ex ejusdem Oppidi Necrologio constat. Magna quoque fuit Infantilis strages in Mirandulano agro, & Novellariensi. Ad dies aliquot febriles paroxysmos tolerabant, postmodùm fiebant Icterici, ac paulò post Epilepticis insultibus correpti occumbebant. Cæterùm præ multitudine hominum decumbentium pauci sunt extincti,

ac

ac potius ex diuturnitate morbi, & frequentibus recidivis, quàm ex Febris vehementia succubuere; qui tamen fuere superstites magna ex parte facti sunt Icterici, Lienosi, & Cachectici.

XIX. Vim hujus malè moratæ Constitutionis experta quoque sunt cujuscunque generis Animalia, quæ in magno numero interiere; sicut autem in ea quam describit Silius Italicus, quæ sicca fuit, & præfervida, *Vim primi sensere Canes*, ita in hac frigida, & præhumida clades Pecudum fuit, quibus, postquàm per dies aliquot ægrotassent, veluti per crisim apparebant Variolæ in capite, & collo, ac plerumque ab iisdem excœcabantur; sic quæ ex vehementia morbi non perierant, tandem ex inedia contabescebant. Sues quoque turmatim suffocati moriebantur. Vidit etiam persæpe infœlix Arator concidere

Inter opus Tauros, medioque recumbere sulco.

Nunquam parciùs nobis mellificarunt Apes, vel propriis in sedibus extinctæ, vel aliò migrantes; Bombyces quoque initio quidem catervatim peribant, qui verò superstites fuere in ipso Opificio semianimes, & ignavi concidebant. Nimius essem si cuncta singillatim recensere vellem. Extispicium aliquod, Pecudum præcipuè, quarum major fuit strages, identidem celebrare, ac hariolari quænam esset talium morborum causa, non abs re fuisset, si per tempus licuisset.

XX. Scio non defuturos qui me coarguant, quòd ad Veterinariam transgrediar; oblatrent quantum velint, quòd talia observare Medicam Artem profitenti indecorum nequaquam crediderim. Egit id Medicorum Maximus, quem pon puduit scrutari, quare Bobus facilius quam cæteris Animalibus excidant femora, hæc autem sunt illius verba, nemini, quod sciam, observata. *Bobus tunc magis excidunt femora, cum tenuissimi existunt, fiunt autem tenuissimi Boves ad finem hyemis. Tunc etiam maximè luxantur, si tamen, & hujusmodi quiddam in Medicina scribere convenit. Verùm convenit utique.* Atqui si celebriores Anatomici tot sectiones, tot experimenta per mortes Brutorum agunt, ut Anatomiam in hoc genere comparatam, quam in Medicina desiderari dictum erat Sapientissimi Baconis, jam habeamus, cur non licebit quoque illorum morbosos affectus observare? Quin Medico Chirurgo licere interdum absque Artis dedecore Bestiis mederi, ostendit Eruditissimus Vir Carolus Patinus in sua elegantissima Oratione in Archi-Lycæo Patavino Anno 1682. habita.

XXI. Atque hæc sunt quæ in morbida hujus Anni Constitutione magna ex parte ipsemet observavi, & quæ ab ingenuis Professoribus, & fidis Amicis mihi communicata sunt, quæ quidem referre prout obvenerint, non magni negotii est, at illorum causas rimari, ac in medium proferre, quæ Jatrosophorum, & Eruditorum hominum palato sapiant, hoc opus; audendum tamen pro viribus, ac

—— Tentanda via est, quâ me quoque possim
Tollere humo. ——

XXII. Communes morbos, quos Populares, & Epidemicos appellant, à

Communibus causis progigni extra omnem controversiæ aleam est; Communes autem causæ sunt potissimum Aër nobis circumfluus, (aliundè tamen, sive ex superioribus, sive ex inferioribus infectus) Communia Alimenta mali succi, & Aquæ corruptæ. Ex his omnibus, sed promptiùs ab Aëre, tanquam è communissimo Fonte è quo nemo non potare cogitur, Morbos quosdam derivari, qui multos eodem tempore afficiant, omnium pariter est consensus. Ad hanc verò nostram Ruralem Epidemiam excitandam in unum convenisse & Aërem vitiatum, & prava Alimenta ingesta, fas est arbitrari. Primum quidem locum Aëri à sua naturali temperie non solum secundum Anni tempora recedendi, sed particulis humanæ naturæ incongruis ad satietatem pleno, concedendum putârim; secundum autem locum pravis Alimentis, & Aquis vitiatis. Quamvis autem de Miasmate Contagioso aliqua posset esse suspicio, dum uno in aliqua familia à Febre correpto, cæteri paulò post ex eadem Febre decumberent, id tamen potius in communem Diathesim ad maturitatem eodem tempore evectam, non secùs ac cum Autumno fructus eodem tempore maturescunt, referendum duxerim, quàm in effluvium aliquod contagiosum, quod è primo ægrotante expirans cæteros afficeret.

XXIII. Quanti autem referat ad bonam Valetudinem in Aëre puro & à fœdis exhalationibus maximè remoto degere, nemo non novit; nam sicuti Pisces fœliciùs degunt, ac esca salubrior sunt, si in aqua pura, ac sincera vivant, secùs verò si in aqua fœda, & corrupta; ita homines fœliciorem vitam, ac longæviorem ducunt, si Aër sincerus sit, secus autem si crassus, & nebulosus; Nec abs re vulgatum dictum illud, quod tales sint Corporis nostri humores, ac spiritus, qualis sit Aër; hinc iis in locis ubi Aër tenuior est ac defæcatior, vividiora, & acutiora ingenia florere solent, ubi verò crassior, hebetiora, ac stolidiora, quare Bœotii, & Batavi antiquitùs malè audiebant, unde Horatius:

Bœotum in crasso jurares aëre natum.

XXIV. Non vacat hîc disquirere, quare ad Vitam perennandam adeò necessarius sit Aëris usus, quomodò in Vascula Pulmonum se insinuet, quid in massa sanguinea efficiat, dum illi permiscetur; circà id insudârunt Doctissimi Viri, ac ultimò Ettmullerus in elegantissima sua Dissertatione de Abstruso Respirationis negotio; solummodò circa illa examinanda immorabor, quæ insignem Aëri mutationem inferre possunt, ac illum à sua naturali mediocritate dejicere. Certum est enim, quod si Aër Respirationi idoneus esse debet, & consequenter ad vitalia munera, necesse est, ut quandam servet mediocritatem, ut neque supra modum crassus sit, nec nimis tenuis, nam si tenuior sit, ac rarior quàm par est, Respirationi inidoneus evadit, ut Machina Boyliana satis evincit, ac testantur qui in editissimis Montibus difficiliorem experti sunt Respirationem, quàm in imis Vallibus, id annotaete Thomâ Corneliô; si verò crassior sit, & ad saturitatem Vaporibus, & exhalationibus oppletus,

ad

ad Respirationis munus obeundum minimè aptus est, immò suffocationis periculum infert, ut ex eadem Machina Pneumatica patet, & Metallorum fossores in fodinis sæpenumero experiuntur, qua de causa Hippocrates *Somnum in frigore cooperto*, ut ipse ait, commendabat, nimirum, ut Valesius, & Ballonius interpretantur, dormiendum esse in amplo Conclavi, sed corpore stragulis benè contecto, qua ratione facilior est anhelitus, nec à frigido Aëre partes sentientes pungente interturbatur somnus.

XXV. Notabiles autem in Aëre alterationes, (non de iis loquor, quæ secundum Naturæ leges, & varia Anni tempora ex necessitate fiunt, sed de intempestivis) Venti potissimùm, & imbres copiosi efficiunt: Solares enim radii, ob æqualem Solis ad nostrum Verticem accessum, Aërem semper æqualiter calefacerent, si is aliundè alterationem non susciperet. Haud secùs Terræ exhalationes, ex paludibus, & stagnis, seù nimis uliginoso solo eundem non rarò contaminant. In nostro verò Aërem à copiosis imbribus, & lutulenta Constitutione vitiatum fuisse existimandum est, sicuti etiam à Ventis Borealibus intempestivum redditum, qui cum Verno tempore, ac per totam serè Æstatem nunquam siluissent, Solarium radiorum vim hebetando, Vaporum à leni calore elevatorum discussionem prohibuerint, & volatiles Spiritus, quos in suo ad nostrum Verticem accessu Sol quaquaversum diffundit, versùs Australem plagam retro pulerint. Ex quo factum, ut iis in locis, ubi statariæ fuerant Aquæ, Aër circa Veris principium tepescens, multos vapores, & tetras exhalationes in sinu suo exceperit; Aër verò sic pollutus, ac partibus volatilibus, quæ à Sole promanant, ulteriùs destitutus, dum intra Corpora eorum qui his in locis degebant admitteretur, totius massæ sanguineæ crasim, & cæterorum fluidorum systasim naturalem perturbârit.

XXVI. Reor itaque à naturali suæ dulcedinis, & fluiditatis statu, massam sanguineam defcivisse, & crassiorem consistentiam, quàm par est, acquisivisse; sicuti, & proportionem ablatam inter Bilem, & succum Pancreaticum, illa quidem languidiori, hoc fortiori reddito. E Cœlo potissimùm Volatiles Spiritus in Terram defluere, è Terra verò utpotè succis mineralibus referta continuò acidas particulas sursùm efferri, ingeniosum est clarissimi Sylvii excogitatum, sed rationibus, & experimentis confirmatum. Quare cùm in hujus Anni pluviosa, & frigida Constitutione Aër partium volatilium, & spirituosarum magna penuria laboraret, aliaque ex parte acidis particulis è terra lutulenta, ac veluti fermentata elevatis maximè abundaret, mirum non est, si postmodum intrà Vitæ hospitia exceptus talem diathesim induxerit, è qua tam magna febrium propago emanârit. Acidam verò dyscrasiam potiùs, quàm biliosam, & alcalinam in universum prævaluisse, duo potissimum evincunt, primum, quòd hoc Anno in tàm ampla Febrium segete nullam Synochum, nullam Febrem ardentem observare contigerit, alterum, quòd hujusmodi Febres, ut plurimum, veluti superiùs annotavimus,

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0023-2 DFG

potius famelicæ fuerint, quàm siticulosæ.

Nec miretur quispiam, quòd Tertianæ febris naturam ex prædominio Acidæ Mineræ potiùs deducam, quàm Alcalinæ, qualis censetur Biliosus humor, nam ex quanam materia, quæso, in hac Constitutione tàm horrida, procellosa, ac media Æstate frigida, post usum ciborum pituitosi succi, ex quanam materia, inquam, tanta bilis copia gigni debuit, quæ sufficeret ad procreandam tam numerosam Febrium sobolem, ac illam tamdiù alendam? Nec desunt Professores celeberrimi, qui ab hoc non multum dissentiunt, inter quos Etmullerus, qui pro causa proxima Tertianæ febris intermittentis statuit fermentum salino-acidum, in legitimis quidem magis volatile, & activum, minus autem volatile, & subjecto viscido irretitum in nothis.

XXVII. Præter Aëris malam Constitutionem, tanquam hujus Epidemici Affectus communissimam causam, aliæ quoque, nec parvi momenti in idem conspirârunt, scilicet ut humores ad acidam dyscrasiam disponerent; nimirùm prava alimenta ingesta, ut fructus horæi à rubigali lue vitiati, nimia Piscium ingurgitatio, edulii genus nostris Agricolis insolens, in quorum stomacho cibis fortioribus assueto facilè putrescebat, hoc est facilè acescebat, cum nullo evidentiori signo putrescentia se prodat, quàm per acorem; his addi possunt Puteales aquæ ex nimia illuvione cœnosæ, & semiputridæ, ac denique Boreales Venti, qui Acidi nitrosi Promuscondus appellantur. Ex his itaque Communibus Causis, ceù Fontibus, harum Febrium originem probabilius, quàm à quacumque alia deduxerim; neque enim ad cœlestes influxus recurrendum, quasi Astra maligniori lumine Rusticanam gentem potiùs, quàm Urbanam, veluti innocentiorem adspicerent, cum præter id, improbabile sit, quòd cœlestes influxus tam arcto spatio potuerint circumscribi, sicuti neque subterraneæ exhalationes culpari poterant, cum Terræ motus nullus præcesserit, neque in hac nostra magna Planitie Cispadana, & Transpadana extent Antra, & Terræ hiatus Charonei, à quibus perniciosa effluvia possent erumpere, & Aërem inquinare.

XXVIII. Quod spectat ad Causam internam, quam Conjunctam appellant, hæc non nisi ad crassam, & viscidam pituitam, cui acidum fermentum hæreret, referenda erat, vel stabulantem in stomacho, ut placet Ettmullero, vel ductus laterales Pancreatis obstruentem, ut statuit Sylvius, quæ materia in Venas transfusa, & partibus spirituosis sanguinis permixta febrilem effervescentiam excitaret; ut ut enim cruoris massa effœta sit, & vapida, semper tamen aliquid oleosi, & sulphurei continet, quod ad flammulam vitalem alendam sufficiat. Focus itaque febrilis hospitabatur extra Vasa sanguinea, quemadmodum in febribus omnibus periodicis, cum alioquin perdifficile sit Intermittentes febres ab iis quæ verè Continuæ sunt distinguere, cujusmodi Febres Ignis nomine Divinus Præceptor insignire consuevit, ut ex variis historiis in libris Epidemicorum videre est. Non enim concipi potest, aiebat scientissimus

simus Cartesius, quænam possit esse Circuitus causa, nisi materia quædam quæ maturatione indigeat, antequam massæ sanguineæ misceatur, quæ per venas ad Cor delata potis est tot excitare turbas, & febrilem tempestatem ciere, quæ non alio pacto sedetur, quàm eadem hostili materia sub forma sudoris per corporis ambitum discussa, vel per Urinarias vias ablegata.

XXIX. Rarum quidem esse, quòd Tertianæ febres Epidemicè ex Aëris vitio observentur, ait Doctissimus Ettmullerus, ac revera Febres, quæ alicujus pravi Seminii in Aëre latentis soboles sunt, nullum certum ordinem servare solent, multòque rarius est, quod sint de genere Intermittentium: hoc Anno tamen hujusmodi febrium genus in hisce Regionibus populariter grassatum fuisse, tàm Ruri, quàm in Oppidis (quamvis posteà ob diuturnitatem in continuas, & lentas migrarent) sat perspectum est. Haud absimilem Constitutionem, quæ in Anglia Anno 1658. ac magis per Rura, & Pagos, quàm per Oppida, & Urbes desæviit, Doctissimus Willis in suo Tractatu de Febribus describit; suæ tamen Febrilis Epidemiæ originem, & causam procatarcticam non Aëris vitium Vir ille Peritissimus refert, sed potiùs in prægressam Constitutionem nimis æstuosam, & illi Climati insolentem; Febrem Tertianam intermittentem Epidemiam observavit quoque Celeberrimus Bartholinus Hafniæ, anno 1652. sed & ipse illius causam calidissimæ, & siccissimæ Æstati, præter morem, & consuetudinem illius Cœli adscribit; hanc verò nostram Ruralem Epidemiam lubet referre in Constitutionem præhumidam, ac frigidam, huic Cœlo insolitam, ac simul in Aërem ob cœnosam colluviem vitiatum. Si enim hujus Epidemici Affectus causa esset ex totius Anni intempestiva Constitutione, quæ frigida, & procellosa toti penè Italiæ communis fuit, non satis constat, quare hic popularis morbus, in humilioribus tantum locis, ac ubi stagnarint aquæ, sedem fixerit, & non ampliora spatia occupârit; cùm tamen Incolæ cæterarum regionum quæ ab hujusmodi atmosphæra remotiores erant, (ut totus tractus supra Viam Æmiliam versus Colles) nunquam aliàs à Febribus magis securos se vixisse meminerint.

XXX. Qua de causa porrò, à Constitutionibus tantæ siccitatis, quales, ut dixi, ad plures Annos experti fuimus, ad Constitutionem imbrium adeò feracem talis factus fuerit transitus, certè hìc mihi *hæret aqua*, ut dici solet, & ad hanc Veritatem eruendam *Delio natatore* opus esset. Nullus profectò Astrologorum, qui ex imaginariis Astrorum configurationibus futuros rerum eventus prædici posse existimant, tàm magnam illuvionem prædixit, neque postquam facta est, rationem ullam attulit, cur ita fieri deberet. Sint utique Astrorum in hæc inferiora Influxus, quos velle negare magnæ dementiæ esset, at modus quo agant, id omninò indeprehensibile est. Rectè quidem Ptolomæus in libro qui *Aliarba* inscribitur, Stellarum effectus incertos esse, & varios pronunciavit, quoniam incertum est qua ratione materia subjecta influxum recipiat. Obser-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0025-4 DFG

vandas quidem magnas Temporum mutationes, Æquinoctia scilicet, & Solstitia, ut in illis *neque medicamenta exhibeam, neque uramus, neque secemus*, pluribus in locis monuit Hipp. sicuti etiam considerandos exortus Canis, Arcturi, & Pleiadum occasum, nam ut idem ait, *morbi his maximè diebus judicantur, alii perimunt, aut in speciem aliam transmutantur*; quare verò tàm magnæ alterationes, tum in magno, tum in parvo Mundo dictis temporibus fiant, scrutari velle, id esset merè divinare. Satis sit igitur quoad rem nostram, quòd hoc Anno tam magna, & insolita aquarum inundatio morbosam hanc Constitutionem invexerit, contrario prorsus modo, quo in Ægypto votiva Nili inundatio, miraculi ad instar, solet pestem abigere, quamvis Alpinus mutationem illam Aëris in salubriorem statum ad Nili incrementum subsequentem in Etesias videatur potiùs referre, quæ tunc temporis, Sole signum Cancri subeunte, & septentrionali plaga fumigante, flare incipiant, & Campsinos Ventos pestis Vectores repellant. Quæcunque ea causa sit ob quam Nilus, Ægypti Pincerna, salubritatem invehat, certum est tamen, ad illius incrementum Morbos populariter grassantes decrescere, & in magna illa inundatione demergi, adeo verum est illud Celsi; *Differre pro natura locorum genera Medicinæ, & aliud opus esse Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia.* Annus jam agitur centesimus, ex quo haud absimilis inundatio Cispadanam, & Transpadanam Regionem occupavit, undè posteà subsecuta est summa Annonæ caritas, tritico in lolium converso, ut refert Paulus Crassus Corrigiensis in doctissimo suo libello de Lolio; Inchoarunt autem tunc temporis circa Maii principium pluviæ, quæ postea per totam Æstatem obstinatissimè perdurarunt. Observantur itaque per intervalla quædam eædem Temporum Constitutiones recurrere, sive in Astrorum vim nobis ignotam id referamus, sive in justam Dei vindictam, qui sicut olim Universali Diluvio totum Orbem puniit, ita particularibus eluvionibus quasdam particulares Regiones aliquando plectit.

XXXI. Rubigalem luem non exiguam operam ad Morbosam hanc Constitutionem contulisse superiùs dixi; at ne id gratis, ac veluti Dictatoriè pronunciasse videar, libeat in disquirenda, & examinanda Rubiginis natura paululum immorari. De Rubigine multa quidem Veteres scripsere, at de illa secundùm suæ Philosophiæ Systemata ratiocinati sunt; In sacris quoque Codicibus Rubiginis fit mentio, cum aliquando hac, veluti iræ suæ ministra, Deus populo suo fruges, & fructus omnes ademerit, ut illum ad bonam frugem perduceret, non nulli verò ex Recentioribus de hac peste aliquid scripsere, ut Ruvellius, Levinus Lemnius, Ludovicus Vives, Langius, sed ea quæ à veteribus scripta fuerant recoxere. Vegetabilem itaque Familiam suis Morbis laborare, iisque diversi generis, multosque gravissimos Auctores de iis scripsisse, ut Varronem, Plinium, Columellam, aliosque jam satis perspectum est. Rubiginem verò, frugum omnium, & fructuum com-

communem morbum, ut illam Theophrastus appellat, adeò exhorruerunt antiqui, ut ad avertendam hanc pestem sibi Deum finxerint, quem Robigum, teste Varrone, appellabant, unde Rubigalia festa emanarunt, quæ à Numa Pompilio Regni sui Anno XI. referente Plinio, instituta sunt, & ad 7. Cal. Maii celebrabantur. Mactabant autem lactentem Catulum in hujusmodi sacrificio, undè Columella:

Hinc mala Rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis Catuli placatur, & extis.

Litabant autem lactentem Catulum eò quòd à Rubigali Numine, mediante maligno Canis Syderis influxu, putarent hanc labem in terras immitti; quare cœca superstitione, ac non nisi habita ratione nominis, id agebatur sacrificium, ut ingenuè Ovidius?

Pro Cane sydereo Canis hic imponitur Aræ.
Et quare id fiat, nil nisi nomen habet.

XXXII. Rubigalia itaque sacra, sicut & Floralia, ut cuncta benè deflorescerent, instituta sunt, ac celebrari solita, sub finem Aprilis, propterea, quòd hujusmodi tempore à Rubigine frugibus, & fructibus valdè metuerent, occidente tunc temporis Cane, Sydere per se vehementissimo, qui occasus ex Plinii observatione tunc in 4. Cal. Maii incidebat. Observabant autem Veteres multa attentione Canis Occasum, ubi nos vix Ortum, qui persæpè credimus eodem tempore ubique inchoare dies Caniculares, veluti non raro doctos alioquin, & celebres Professores, ita quidem, sed turpiter sentientes, audire contigit, cum tamen juxtà diversam latitudinem, quam variæ regiones habent, varii ac diversi sint Astrorum Ortus & Occasus, quod non ignotum Galeno, qui tradidit, eodem quidem tempore omnibus in plagis fieri tum Æquinoctia, tum Solstitia, Astrorum verò Ortus, & Occasus communes esse iis solum qui sub eodem vertice habitant.

XXXIII. Hanc pestem Græci Ερυσιβιν, Latini Rubiginis nomine appellavere, sive à rodendo, ut Varroni placet, seu quod rubro colore fruges inficiat, Uredinem quoque seu Carbuncularem morbum vocavit Plinius, quod fruges exurat, veluti hoc Anno contigit, cum fruges, & plantæ omnes carbuncularent, ut Pliniano vocabulo utamur. Hos equidem Rubiginis noxios effectus observare, & contemplari licuit; at quænam sit hujus pestis natura, & indoles, non tàm facile est decernere. Sapere ignis naturam, seu acrimoniam lixivialem, & Alcalinam ex Sale acri, & volatili, proclive quidem esset asserere; at multa obstant, ne in hanc sententiam eam. Gigni Rubiginem ex Rore, sed vitiato, serenis noctibus, vel in plenilunio, vel interlunio, quibus temporibus Luna frigidius lumen ad nos reflectit, (cum in Plenilunio, Æstivo tempore à nostro vertice multùm absit, in interlunio verò totum lumen, quod à Sole recipit eidem regerat) antiquorum fuit opinio; cui recentiorum quoque non pauci subscripsere, inter quos Ludovicus Vives, in doctissimis suis Commentariis in librum D. Augustini de Civitate Dei, ubi scripsit, *Rubiginem*

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0027-5 DFG

nem esse Rorem putrefactum, fruges tenues corrumpentem, & friantem. Generari utique Rubiginem ex Rore, serenis noctibus, (cum Ros non decidat nisi sereno Cœlo) & silente Luna, veritati valdè congruum videtur, nam re vera sub initium Junii, propè Interlunium, signa Rubiginis observari cœpta in frugibus, & plantarum foliis, quæ parvis maculis nigricantibus distincta, puncticulari morbo laborare videbantur; argumentum evidens hujusmodi stygmata à Roris guttulis, ubi diù hæserant, fuisse inusta.

XXXIV. In Rore (quem Lunæ, & Aëris filium Alcmon dixit, & à raritate ita appellatum Isidorus tradidit, eò quòd non sit crassus ut pluvia) multum liquoris volatilis Salini, ratione cujus abstergit, & alvum solvit, omnes docent Chymici, qui pro egregio menstruo ipsum commendant ad extrahēdas omnium Vegetabilium Tincturas: ex eôdem quoque tradunt elici spiritum qui ad metalla dissolvenda efficax sit, quo spiritu utebatur Cnôfelius ad parandam Coralliorum Tincturam, ignita Corallia in Roris spiritum projiciendo. Vim hujus Salis sentiunt, qui manibus rorem tractant, aut nudis pedibus per campos, & prata rorulenta incedunt; nam manus, & pedes scabræ fiunt, idque ob salinas, & nitrosas particulas, quæ cutim arrodunt. Vi quoque pollere graciliora reddendi corpora tradit Plutarchus, ac propterea Mulieres habitiores illius usu nimiam polysarciam emendare. Sale saccharino pariter divitem esse Rorem, ut multis morbis opituletur per analysim, & ignis examen se deprehendisse testatur Helmontius. Multa de Roris viribus scripsit in doctissimis suis Animadversionibus Excellentissimus D. Joseph Lanzonus, Medicus Ferrariensis, cui non parum debeo, quòd ea quæ in hac Constitutione ipse observavit, mihi per litteras benignè communicârit.

XXXV. Hæ sunt nativæ dotes matutini Roris, ac præsertim Maialis, in salubri tamen Constitutione, ac solo minimè uliginoso, nec palustri; at si ex malis temporum Constitutionibus, & noxiis afflatibus, seu pravis è Terra exhalationibus Ros vitietur, in Rubiginem degenerat, malum, quo nullum noxius est, & cui, ut ait Plinius, *non comparantur grandines, neque procellæ, quæ nunquam Annonæ intulere caritatem.* Gigni Rubiginem itaque ex Rore existimo, dum multa nitrosa, & acida corpuscula è solo elata, & per aërem undequaque dispersa, salinis particulis, quibus naturaliter Ros abundat, sociantur, quæ simul in magno Aëris Receptaculo fermentata, & exaltata, modo nobis imperceptibili, in liquorem coeant, qui posteà sub forma Roris deciduus & plantis inhærens, easdem maculis diversi coloris sugillet, uti apud nos factum his duobus annis, cùm in priori, Plantæ omnes, & fructus rubris veluti peticulis, hôc Annô verò nigris laborare viderentur. Præpollere aquæ in Rubigine acrimoniam acidam, & corrosivam, haud absimilem Aquis Stygiis, & Spiritibus Nitri, & Vitrioli, longè verisimiliùs, quàm Alcalinam ex sale Acri, & caustico, quando nulla causa animo fingi possit quæ in

in tam remissis caloribus hujus Constitutionis ustionem, & acredinem accersere potuerit.

XXXVI. Neque huic meæ opinioni quicquam refragari S. Scripturæ auctoritatem crediderim, dum apud Amos Prophetam fit mentio Rubiginis his verbis. *Percussi vos in Vento urente, & in Ærugine, multitudinem fructuum vestrorum, & Vinearum vestrarum, Oliveta vestra & ficeta comedit Eruca.* Cùm non magis Austrini flatus sua caliditate, quàm

—— *Boreæ penetrabile frigus adurat.*

XXXVII. Displicet quidem, quòd eo tempore quo sæviit Rubigalis lues, aliquo experimento non pertentârim, ut certiùs illius naturam explorarem; siquidem nimis serò animum subiit cogitatio de hac Rurali Epidemia, & Rubigali peste describenda. Non destiti tamen, quin postmodùm variis experimentis pervestigarim, nùn ea quæ mente excogitâram Veritati congruerent; expertus itaque sum variis liquoribus modò acidis, modò alcalicis, & lixivialibus, plantarum folia, flores, & fructus adspergendo, attentè observans, quis inde color emergeret; folia itaque recentia Fabarum, quæ apud nos circa finem Octobris seri solent, Spiritu Vitrioli irroravi, & non multò post flaventes maculæ, ubi guttulæ liquoris hæserant, apparuere; placuit autem magis in Fabis experiri, tum quia in hoc leguminis genere, vim suam magis exercuit Rubigo, tum quia Theophrastus testatur, *Fabam inter legumina magis æruginem sentire.* Fabarum itidem folia liquore alcalico, & urinoso, ac lixivio acerrimo adspersi, neque notam ullam alicujus coloris inuri deprehendi. In aliis quoque Plantis, ac variis Oleribus, ut foliis Lactucæ, Brassicæ idem pertentavi, & ab acidis Spiritibus seu Vitrioli, seu Nitri, flavas maculas prodire, nunquam tamen nigras, observare contigit. Rubiginis itaque Naturam in Acida potiùs acrimonia quàm Alcalica lubet statuere. Congruunt autem huic meæ opinioni ea quæ in strage Animalium evenere; nam, præter malam Aëris diathesim Brutis quoque noxiam, ob pascua rubiginosa Sanguine acidiori reddito, ac in motu suo præpedito, vel subitæ mortes integros greges Pecorum sustulere, vel obortæ sunt Variolæ, quas ex sanguinis stagnatione fieri, dum in orbem agitur, communis est recentiorum Opinio. Tubercula autem illa quæ in capite, collo, & cruribus pecudum visebantur, revera Variolas fuisse, licet profectò asserere, quando nec figura, nec colore, nec liquore in illis contento, nec magnitudine, nec modo quo solvebantur, post suppurationem nigra crusta superstite, quicquam à Puerorum Variolis discrepabant. Nihilo secùs eadem pascua infecta cæteris Animalibus cladem intulere. Sic Apes haud amplius ex florum calicibus nectareum laticem, sed acidum stagma delibantes, partim extinctæ sunt, vel aliò suas Colonias transtulerunt. Pariter neque mirum, quod hoc Anno Cicadæ ut plurimum taciturnæ fuerint, cum, præter remissum Æstatis calorem, qui illas ad cantum nequaquam cieret, vel nutritium Rorem nactæ non fue-

fuerint (si tamen verum quod Rore pascantur) vel quod majori ex parte perierint. A Cicadarum obmutescentia malas Temporum Constitutiones prænunciari, scripsit Doctissimus Mercurialis, qui Anno 1577. observavit in Agro Patavino, aut nullas, aut rarissimas Cicadas cecinisse, undè posteà gravis subsecuta est Epidemia. Cicadas autem re ipsa Rore nutriri fabulosum non esse reor, etenim non in Arboribus pernoctare, sed super solum ipsum, & in aprico loco ad Rorem faciliùs excipiendum, manè autem ad Solis ortum super Arbores evolare ex Agricola quodam didici; à quô cùm sciscitatus essem, quare in Villa quadam, quæ Roboretum dicitur, penes Gabellum flumen, tanta sit Æstate Cicadarum copia, ut illic hujusmodi Insecti genus suum habere videatur Emporium, id fieri dixit ille, quia solum illud arenosum sit; in quo faciliùs quàm in solo argilloso parva foramina efficiant, in quibus deponant Ova pro fœtura in secuturam Æstatem.

XXXVIII. Hæc omnia itaque Rubiginis naturam satis in propatulo statuere videntur, luem meherclè, & Animalibus, & Plantis valdè perniciosam. Quare autem solæ Nuces Rubiginis noxam non senserint, id fortasse in causa fuit, vel quòd hujusmodi fructus gemino operimento sit munitus, vel quòd Corticalis substantia multo Sale Volatili abundet, qui diversam indolem ab Acido possidet. Succum è viridi cortice Nucis Juglandis, tanquam remedium à se repertum, & magnæ virtutis ad faucium phlegmonas tollendas, multis laudibus extollit Galenus; putabat autem ille, talem effectum præstare hunc succum, eò quòd vi adstrictoria polleret; & simul tenuium esset partium, ex tinctura penè ineluibili, quâ manus tractantis inficit, partium tenuitatem deducens, vim autem adstringendi à salubri effectu, quem observabat, dum inflammationi mederetur; pro rato enim, ac veluti lege habebatur, quòd in principio Phlegmonis utendum esset repellentibus, & adstringentibus, ne pars ob laxitatem fluentem humorem tàm facilè reciperet, quod etiamnum apud non paucos Professores frequenti in usu est, quod num rectè, an perperam fiat, non est hujus loci disquirere. Hujus succi efficaciam ad inflammationes sanandas agnoscunt quoque Recentiores, vim autem adstrictoriam prorsus negant, immò vim dissolventem ipsi adscribunt, inter quos Leonardus e Capua, qui Corticem Nucum viridium multo Sale volatili divitem esse ait, & qui potis sit grumos Sanguinis dissolvere: & illius acetositatem emendare, quo pacto non sanguinis fluxum in partem adstringendo prohibet, sed sanguinis refluxum per Venas ad Cor referando promovet. Sicuti autem priscis ignoscendum, si ob ignoratum sanguinis circularem motum, non aptas interdum naturalium effectuum ætiologias afferebant, ita nostro huic seculo gratulandum, de quo veriùs pronunciare libeat id quod de suo ævo scripsit Plinius, scilicet: *Non minus ingeniosam fuisse antiquitàs observationem, quàm nunc rationem.* Ex Nucum viridi Cortice parari Decoctum in Anglia exper-

expertæ virtutis ad luem Gallicam perdomandam, quam Recentiores omnes in Acidi prædominio statuunt, nuper accepi à Cl. D. Nathan Lacy Medico Anglo, & insigni Anatomico. Cum itaque Nucum putamen multo Sale volatili abundet, mirum non est, si Rubigini obstiterit, & inclusum nucleum à communi lue præservarit. Atque hæc de Rubiginis natura, & indole.

XXXIX. Modò superest, ut Symptomatum, & quarundam observationum perquirantur causæ; Adnotatum, vespertinis horis has Febres exacerbari consuevisse, unà cum Virium nocturna prostratione, ut ægri morituri viderentur, manè verò oriente Sole, veluti redivivos tantum virium habuisse, ut è lectulis exurgentes deambularent. *Quale est vesperi exacerbari, tale ipsius morbi, & cujuscunque constitutionis ad se mutuò* ajebat Hipp. Vespertinæ itaque exacerbationes morbi naturam superiùs descriptam, & causas morbificas satis indicabant. Virium autem dejectionem noctu factam, & matutinam earum veluti redintegrationem in Solis recessum & accessum, & acidæ Dyscrasiæ prædominium referendam putarim; Sole namque occumbente, & volatiles spiritus per Aërem dispersos secum trahente, Spiritus Vitales Sanguinis ab Acido coagulante figebantur, unde Facultatum omnium torpor, qui porrò ab iisdem Solaribus radiis matutinis discutiebatur, non secùs, ac quando è brumali frigore fluentium aquarum cursus noctu intercipitur, qui postea à Sole novo lumine Terras lustrante, restituitur. In hac rerum Universitate nihil esse utilius Sale, & Sole scripsit Plinius; sic Celsus Leucophlegmatiâ laborantes Soli subjici oportere aiebat, utendumque frictione manibus aqua madefactis, cui sal, & nitrum, & olei paulum esset adjectum. Mirum itaque non erat si in casu nostro à blando Solis calore liquato veluti pituitæ gelu, Cruor solitum cursum per sua Vasa repeteret, & consopitæ Facultates ad consueta munia exercenda revocarentur.

XXXX. Præ cæteris notatu dignis observavimus inexpugnabilem harum febrium contumaciam, ut non solum omnem Medicorum industriam eluderent, (cum neque Venæ-sectionibus, neque Purgationibus, neque Cardiacis quicquam auscultarent) sed usu remediorum magis exasperarentur; quod factum existimo ob malam Aëris diathesim, quæ Morbum aleret; quare licet etiam opportuna remedia quandoque adhiberentur, nihil remittebat morbus, immò sæviebat magis, ac satiùs profectò fuisset multis hanc Camarinam non movere; tanti est Oraculum illud Hippocratis, quod initio hujus Dissertationis attuli, nempè quòd *Hominis Natura interdum universi potestatem non superat*, quæ Hippocratis verba si Medentes attentè perpenderent, tot Medicamentis ægros non fatigarent, in Epidemicis præsertim Affectibus, quorum vera Curatio non innotescit, nisi cum Busta plena fuerint.

XXXXI. Venæsectio profectò in his Febribus non fuit saluberrimum remedium, nec quenquam novi, de quo dici potuerit cum Galeno, quòd

illius Febris sanguinis missione jugulata fuerit, quin ubi pluries celebrata est phlebotomia, magis attritæ sunt Vires, & Febres magis protractæ ægros vel ad Mortem, vel ad Cachexiam deduxere. Cur autem in his Febribus tàm improsperè cesserit Sanguinis detractio, obviam est arbitrari, Massam sanguineam sale volatili & particulis spirituosis, ob malam aëris diathesin, & Diætæ errores effætam, per Venæ sectionem pauperiorem redditam, unde major Acidi præpollentia, & Bilis depressio consequeretur, Febrisque exinde protractior fieret. Venæ sectionem Febribus intermittentibus non esse per se aptum remedium, cum de foco febrili, qui extra Vasa sanguiflua larem habet, nihil detrahat, commune est recentiorum Assertum, sed solummodo per accidens convenire ajunt, quatenùs obviam iri possit multis symptomatibus, ac periculis quæ in Corpore præsertim plethorico nimiam effervescentiam subsequi possent, scilicet inflammationes, & Vasorum disruptiones, qualis fuit casus à Ballonio memoratus, de quodam nobili Viro, cui Tertiana Febre laboranti ob neglectam sanguinis detractionem ruptæ sunt Venæ in quarto paroxysmo, & tanta foras sanguinis excretio est consecuta, ut eo ipso die illi obeundum fuerit. In hac verò nostra Rurali Epidemia sanguinis effervescentia non adeò magna fuit, ut de ejusmodi periculo metuendum esset, immò potius lenta, ex Acidi prædominio, & propter bilem enervatam, quæ in confluxu cum succo pancreatico, & cum lympha minus effervesceret: propterea V. S. non adeò proficuum fuit remedium, ut in prægressis præcedentium Annorum Constitutionibus, quas valdè siccas, & æstuosas esse diximus, quare cum in iis valdè turgeret bilis & sanguis facilè exardesceret, mirum non erat si tunc adeò conferret V. S. & à periculis præcaveret, quæ nimiam sanguinis effervescentiam, & rarefactionem comitantur; assueti autem Professores Venam facilè tundere ubi constaret esse febrem, ac nullum alium scopum sibi præfigentes, quàm solam caloris febrilis attemperationem, in hac Constitutione, à cæteris toto Cœlo diversa, repetita Venæ sectione utentes, ægros persæpè in extremam perniciem præcipitarunt. Nollem equidem quòd quis me inter hæmatophobos recenseat, sed nec inter hæmatochitas numerari velim. Est ubi liberaliter sanguinem demamus, est ubi parcè, est ubi nihil, licèt sit eadem affectus species. In Stymargi famula usque ad animi defectum sanguinem detraxit Hipp. licet frigido Affectu laboraret; rationem autem addidit. *Oportet enim*, inquit ille, *devenire ad Occasionem, & Occasionis initium.* Causa morbi nimirum est attendenda, ex qua potissimæ desumuntur indicationes. *Similitudines parere errores etiam bonis Medicis, contrarium autem facere Causam*, monitum est ejusdem Hippocratis, nam re vera cognita causa, non tàm facilè à recto tramitte, & legitima curatione deflectitur.

XXXXII. Quærit idem Ballonius, Practicus olim Celeberrimus Parisiensis, cur phlebotomia febres quasdam miraculi ad instar tollat, alias potiùs exasperet; paucis quidem re-

respondet, at illius verba ponderanda sunt, non numeranda. *Febres*, ait ille, *aliæ sunt Venosæ, aliæ Gastricæ, id est quædam phlogosim sequuntur potiùs Venosi generis, quàm vitium humorum in præcordiis contentorum; quæ Venosi sunt generis, hæ primo quoque tempore per phlebotomiam cessant, quæ alius sunt generis non facilè phlebotomia solvuntur, contrà potiùs cathartico egent.* Tales erant Tertianæ istæ intermittentes hujus nostræ Constitutionis, erant enim potiùs Gastricæ, quàm Venosæ, ac propterea ad Venæ sectionem magis exacerbabantur, & contumaciores fiebant, magis autem prosperè cesserunt purgationes, & Vomitiones usu Emeticorum, quibus non rarò penitus avulsus est febrilis fomes. Claudam hunc locum digna animadversione ejusdem Ballonii in eos, qui ut nil non agant, ex quacunque re occasionem captant mittendi sanguinis. *Nam si induxerint in animum* (inquit ille) *Venam reserare, & id cunctanter faciunt, si guttula sanguinis è nare fluat, tunc quasi trophæum reportantes, clamant oblatam legitimæ phlebotomiæ occasionem; si luculenta sit hæmorrhagia audacius secant, quia naturam copia gravari aiunt, si infrà modum sanguis fluat, compensandum istum defectum apertione Venæ contendunt.*

XXXXIII. Non minus disquisitione dignum est, cur in hac Constitutione tam sæpè contigerit, quod Tertiana simplex in duplicem migrarit ea ipsa die, qua secta est Vena. Id olim observarunt Amatus Lusitanus, & B. Castellus, nec quemquam scio, qui præter hos hujusmodi phœnomeni, quod aliquando in praxi observatur, mentionem habeat; refert autem Amatus cuiquam juveni 25. Annorum Tertiana febre laboranti, cum Venam die intermissionis secuisset, vesperi febrem ex simplici factam fuisse duplicem, hujusce rei rationem reddit his verbis. *Non enim credere est, ob sanguinis extractionem, ex simplici duplicem factam fuisse, quum dubio procul nisi sanguis extractus esset, in Tertianam continuam futurus erat morbus*; hujusmodi excusationis genus plerique Medicorum nostris etiam temporibus in promptu habent, quotiescunque ex aliquo malè administrato remedio pejus Æger se habeat; statim enim obtrudunt, quòd multò deteriùs se haberet, nisi tali remedio usus fuisset; meliorem itaque Ætiologiam, & ævo nostro accommodam perquiramus; puto ergo in illo casu, (sicuti & in nostra Constitutione) culpandam potius Venæ sectionem, quam Febrem, quæ ex sui natura proclivis esset, ut in Tertianam continuam migraret. Refert Amatus Juvenem illum vigente Autumno ægrotasse, sanguinem in prima pelvicula exceptum atrum fuisse, in secundà rubicundum sine ulla aquositate; rationi congruum est igitur in illo Juvene ob prægressos æstatis calores, partes magis spirituosas, & volatiles sanguinis absumptas, ac posteà massam sanguineam Autumnali tempore in acidam dyscrasiam degenerasse, eo prorsus modo, quo Vina postquam per æstivos calores ebullierint, Autumno facilè acescunt, (ut ex atro sanguine primæ pelviculæ) nam san-

guis secundæ rubicundior erat, quia arteriosus) secta itaque Vena, & Systasi cruoris magis debilitata, ac depauperata, mirum non fuit si Acidum prævalens, ac veluti sine Adversario licentiùs insultaret, ex quo Tertiana simplex in duplicem transierit. Convaluit autem Juvenis ille post bonam purgationem ex pharmaco, nam Febris illa fortasse fuit potius *Gastrica*, *quàm Venosa*. In hac verò Constitutione non ab exhausto spirituum ob nimium æstum massam sanguineam acorem contraxisse arbitror, sed potiùs ob frigidam Anni Constitutionem ac Diætæ errores, obruta Bile, & concentratis partibus cruoris magis spirituosis, Acidum Stomachi fermentum, & succum Pancreaticum magis viguisse, & post celebratam phlebotomiam vim majorem acquisivisse, unde Febris simplicis in duplicem Tertianam fieret conversio.

XXXXIV. Culpanda itaque potius in his casibus est Venæ sectio tamquàm non aptum remedium, quàm quicquam aliud, quod idem sensisse existimo B. Castellum, (si rectè memini, & in Adversariis meis benè adnotavi) in aureo suo libello de Abusu Venæ sectionis, quem libellum mihi olim Romæ ostendit D. Antonius Maria Rubeus, Præceptor meus, Vir Doctissimus, & immensæ Eruditionis, aderatque Excellentissimus D. Hieronymus Brasavola, nunc Romæ Professor celeberrimus, & mihi conjunctissimus, cum tunc in Urbe ageretur, quare interdum contingat, quòd Tertianæ simplices, sanguine die intermissionis detracto, duplices evadant. Opponet, scio, aliquis harum Febrium propensionem ut in duplices transirent, cum spontè, ut superiùs dictum, sub initium Æstatis Tertianæ omnes simplices duplices factæ fuerint; at regeram ego, nullas ferè duplices Tertianas toto Veris tempore visas esse, tùm Ruri, tùm in hac Urbe, nisi eas quas Venæ sectio geminârit, quarè non video, quomodo ab hoc crimine Phlebotomia tanquam innocens possit absolvi.

XXXXV. Eandem ob causam, nihilo seciùs quàm Venæ sectio, noxius fuit in hac Constitutione Aquæ usus, etenim in frigida, & humida tempestate, Bile valdè refracta, & Acido exuberante, quid opis expectandum erat in his Febribus ab aquæ potu? non nisi meherclè, ut Aqualiculo infracto, & distento, Cacochylia cumularetur, sanguis pigriori lapsu per sua Vasa flueret, ac tandem Cachexiæ, & Hydropes succederent. Novi juvenem in hac Civitate, qui in Hydropem ascitem incidit, cùm illi Tertiana Febre laboranti suasisset Medicus, ut biberet quantum vellet, immo interdum coëgisset. Succurrit mihi in hanc rem Terentianum illud, ubi Medicus in Scenam inducitur.

Quod jussi ei date bibere, & quantum imperavi date,
Mox huc revertar.

Multòque magis noxius fuit hoc Anno aquæ usus, ac Ruri præsertim, quòd ob pluviarum assiduitatem, aquæ cœnosæ, & graveolentes essent; in hac verò Urbe non adeò gravem noxam intulit aquæ usus; hæc enim Civitas purissimos habet Fontes, & admirandæ originis, quorum Fontium historiam brevi editurum me spero. Invaluit autem apud Nostrates Opinio,

nio, quòd Venæ sectioni, & Aquæ potui, tanquàm duabus solidissimis Columnis, tota curandarum Febrium Moles innitatur. At nùm id rectè? Profectò in hac Constitutione neutrum ex usu fuit. Haud sum nescius scripsisse Hippocratem, *Aquam non præstare bonum alimentum igni*; at nomine ignis intellexit Hippocrates Febres continuas, & essentialiter tales, non verò intermittentes, summatim *Venosas*, *non Gastricas*. At forsan aliquando si otium suppetet, de Aquæ abusu in Febribus aliquid conscribam.

XLVI. Verùm quali potu, inquiet aliquis, utendum erat in his Febribus? Ego certè Vini usum rarò, quod sciam, interdixi, immò suasi, ut modico Vino uterentur, eoque non oligophoro, sed mediocriter generoso, multosque ab Orci faucibus hoc solum Cardiacum eripuit; Bilis enim erat potiùs acuenda, quàm sufflaminanda; & partes sanguinis spirituosæ in motum ciendæ, quod præstare poterat Vini usus, & ea remedia quorum vis in Alcali volatili sita est, quod solo naturæ ductu in agro Mantuano fecere Agricolæ, qui suis febricitantibus Allia, & Cepas cum salubri eventu præbuere. Morbos quosdam Chronicos, parvis eduliis (sed quæ verè in censu Medicamentorum, casu potiùs, quàm arte repertorum reponi debeant) aliquando sanari compertum est; sic diuturnas Quartanas Allii usu cum multo meraco sanatas observarunt Antonius Benivenius, & Amatus Lusitanus. Vino autem generoso, potiùs quàm tenui, utendum duxi, nihil metuens à febrili effervescentia; in hoc enim sæpiùs peccatur, quod rem agi sine periculo creditur, si Vinum tenue in diuturnis Febribus, & chronicis morbis permittatur; at hujusmodi Vina ut plurimum acidiuscula sunt, & acorem sanguinis exaltando, morbi causam deteriorem efficiunt; quem errorem notavit olim Crato, qui in Podagra sicuti Vinum meracum, sed in modica quantitate commendat, ità Vina tenuia improbat, quæ Venas multa serositate impleant, quod idem sentit Willis; sicut enim à Vini spiritu dulcificantur Spiritus salis ac nitri; ita quoque à Vini generosioris temperato usu Sanguis ad acorem vergens dulcescit. Variantibus itaque Temporum Constitutionibus varianda est methodus, & ut ait Sulmonensis Poëta,

Nam quoniam variant morbi, variabimus artes;
Mille mali species, mille salutis erunt.

XLVII. Sic neque Peruviani Corticis usus hoc Anno, ut superiùs adnotavimus, admodum salubris fuit, immò in extremum Vitæ discrimen Ægros non rarò deduxit. Id ego in non paucis observavi, sed præcipuè in nobili Virgine, quæ cum ad 40. dies duplici Tertiana conflictata fuisset, & post solita remedia administrata, ex meo consilio, assentiente quoque Excellentissimo D. Antonio Abbate Serenissimi Ducis Nostri Archiatro, Chinam Chinam sub forma boli assumpsisset, cum in Vino infusam respueret, postmodùm stupida, & comatosa evasit, cum pulsu adeò exili, ut vix perciperetur, ac trium dierum spatio in tali statu persistit; donec

donec soliti paroxysmi redeuntes stuporem discusserint. Insalubrem autem fuisse hujus remedii usum crediderim, eò quia, cum massa Sanguinea multis cruditatibus scateret, ac crassiorem haberet consistentiam (ut ex sanguine per Venam sectam educto satis patebat) ideòque segnis esset ad motum, quotidiana illa febrilis effervescentia esset loco remedii, qua cessante, fieret quædam veluti in Vasis stagnatio, & congelatio, undè functionum Animalium torpor, & Vitalium quoque interceptio; adeò verum est illud Celsi, quòd febrem lentam interdùm augere oporteat, *fortasse enim*, ait ille, *curationi opportunior fiet.*

Scio equidem hujusmodi doctrinam non solùm plerisque Medicorum, sed etiam aliis, qui Artem Medicam non profitentur, esse suspectam, ut ipsi Senecæ, qui beneficium sanationis levioris morbi factæ à graviori morbo exprobrat his verbis. *Multi quos auxerant morbos, & irritaverant, ut majori gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna ægrorum vexatione vicerunt.* In hac tamen Constitutione experientia ipsa satis evicit, febrilem effervescentiam stimulandam potiùs fuisse, quàm frænandam, & usum calidorum magis profuisse, quàm frigidorum; sicuti in historia Polycratis, vice versa, frigida magis, quàm calida juvisse scripsit Hippocrates, innuens hoc dicto Divinus Præceptor, non tanti faciendum præconceptum de natura morbi judicium, ut illud ipsemet Experientiæ in contrarium reclamanti velimus præferre. Observatum est tamen fœliciori eventu exhibitam Chinam Chinam Agrestibus, quàm Oppidanis, & Urbium Incolis; Gens enim rusticana ubi tantillum à morbi fasce levata est, illicò laboribus, & exercitiis se dedit, quarè non erat metuendum, ut tam perniciosi effectus in iis consequerentur, quales in Urbanis observabantur. Sic Doctissimus Etmullerus tradidit, non tàm facilè pati recidivas post assumptum hoc febrifugum homines exercitiis, ac laboribus deditos, sicuti desidiosos, & otio innutritos. De hac nostra itaque Constitutione libet proferre id quod olim de quadam simili scripsit Hippocrates, ingenua certè confessione, more tamen magnorum Virorum, & magnam rerum fiduciam habentium. *Nihil memorabile proderat, non Ventris turbatio, non Venæ-sectio, neque quacumque alia tentavi.*

XLVIII. Nullas Febres Synochas, vel Ardentes hoc Anno, quod sciam, observatas diximus, sicuti paucas Quartanas: de prioribus quidem non est quòd miremur, nam partibus spirituosis, & ad conflagrationem aptis non adeò turgebat massa Sanguinea, immò crassis, & frigidis succis abundabat: sic Vina tenuia, & acidiuscula non tam facilè fervorem concipiunt, veluti Vina generosa, ubi Æstivum calorem senserint; magis quidem mirum est, quod in tanta Febricitantium frequentia tam pauci visi Quartanarii, idque magis, si verum esset quod non nulli asserunt, non nisi ex majori visciditate materiæ differre Quartanas à Tertianis. Consuetam itaque Febris Quartanæ genesim animadvertens, & hujusmodi

di Febrem, tanquam fructum Autumno maturescentem, considerans, cujus uberior est proventus, cum Æstas magis fervida ac torrida præcesserit, prætereà rationi congruum est, quod in hac Constitutione frigida, & humida, in qua non multa fieret partium serosarum per Cutis poros difflatio, succum Pancreaticum ad eum fixitatis gradum, qui ad quartanarium circuitum requiritur, evehi non potuisse, seu quidquam aliud defuisse, quod humana imbecillitas assequi nequit, cum nihil sit quod ipsos Medicinæ Proceres magis transversos agat, quàm pervestigatio causæ, cur statis horis recurrant febriles paroxysmi, ac tàm exactè, ut ipsa Automata aliquando superent.

XXXXIX. Verminationem in his Febribus satis familiarem, & præsertim in Rusticana gente superiùs recensuimus, cujus rei causam fuisse reor, tum prava Alimenta putrefactioni obnoxia, qualia fuere Pisces, & fructus horæi; tum Ventriculi fermentum ex mala constitutione vitiatum, & improportionatum ad cibum rectè subigendum: quare Vermium seminibus, seu ut lubet Oculis, quæ in alimentis ipsis laterent, integris manentibus, & à tenui calore fotis, mirum non fuit, si facilè in magna copia prodiderit Verminosa soboles. Usum Chinæ Chinæ valdè proficuum ad necandos Vermes expertus sum, quod præstare ob insignem amarorem quem possidet hic Cortex, non abs re crediderim, tamen tutior est Praxis, quæ Verminosos Affectus curat per aloëtica potiùs quàm per saccharata, & mellita. Haud sum nescius apud Nostrates quoque facta fuisse experimenta, & observatum, quod Lumbrici in aqua ubi dissolutum fuerit Mel, vel Saccharum, citissimè moriantur, in amarissimis verò liquoribus ad integros dies dixerint; ast ab iis quæ extrinsecùs apparent, medicamentorum vires metiri velle, non adeò tutum existimo, quin errandi periculum subsit. Suspicari enim licet, quòd medicamenta propinata, quæcumque ea sint, iis quibus armantur viribus citò spolientur, dum primò cum stomachico fermento, cujus vim transmutativam nemo non novit, mox in Intestinis cum Bile, qui humor suapte natura ferox est, & cum succo Pancreatico spiculis armato congredi debent; quod si ulteriùs pervadant, cum lympha quoque in communi Receptaculo iisdem sit concertandum. Sic Crocus Martis, qui aperitivus dicitur, ut notat Junchen, nisi acidum superfluum reperiat in Ventriculo à quo solvatur, Adstringens evadit. Id ipsum quoque testatur Chirurgia Infusoria, qua constat, quod liquor purgans in venas Canis infusus magnam excitat purgationem, nullam verò, vel paucam si per os idem liquor, vel in majori dosi, injiciatur, idque ob Acidi copiam quo Caninus stomachus abundat, quod Acidum vim catharticam, & emeticam potenter infringit. Hanc ob causam venena quædam, ut ait Celsus, non gustu, sed vulnere nocent, & Psylli è Serpentum morsibus venenum innoxiè exugebant. Quot verò, & quantas subeant mutationes medicamenta per os assumpta, dum varias corporis regiones præterlabantur, ingeniosissimè explicat Bellinus, ut nihil præstantiùs. Reor

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0037-1 DFG

itaque ex medicamento assumpto, & succis quibus commiscetur, gigni novum concretum, è quo illæ operationes, quæ postea consequuntur, promanant, & quæ solius medicamenti efficaciæ solent adscribi.

L. Postquam hujusmodi Febres miseros ægrotantes diù fatigassent, diximus non nullis apparuisse Parotides, quibus licet suppuratis, eadem tamen pervicacia Febres perstabant. Id equidem magnam humorum cruditatem in toto Venoso genere significabat, sed hanc non esse potissimam harum Febrium causam, & fomitem satis demonstrabant, qui Fomes, in Ventriculo, & Pancreate præcipuè sedem fixerat. In non nullis pariter post multos Febriles paroxysmos, supervenerunt Diarrhœæ, ac Dysenteriæ, irritata ad expulsionem Natura, tum à copia, tum à pravitate succorum; neque enim hæsitationi locus, quin etiam aliquando malignum quid subesset in his Febribus, quamvis intermitterent; plures tamen sustulit Diarrhœa, quàm Dysenteria, eò quòd forsan in iis qui Diarrhœa laborarent communicata esset labes massæ sanguineæ, quæ serum acre per glandulas intestinales excerneret, in iis verò qui Dysenteria vexarentur, mali fomes esset extra Venas, viscida nempè, & acida pituita Intestina abradente, & excoriante. Frequentes porrò fuere Recidivæ non solùm ob diætæ errata, sed ob communem causam, Aërem nempè vitiatum, qui febrile Miasma ad aliquod tempus consopitum in novos motus, & exorbitantias cieret; eandem quoque ob causam adeò contumaces fuerunt hæ Febres, cum nihil sufficeret ad abstergendam labem illam, quam Aër continuò inspiratus ferè ineluibilem redderet; adeò gravis est Morbus, quem Cœlum fecerit. Sic pacari non visa est affectio, nisi cum sub Anni finem humidæ, & nebulosæ tempestati sicca, & serena successit: quare sicuti ex Hippocrate: *Quicunque Morbi Æstate augescunt, Hyeme desinere solent*, idque non nisi ob naturalem Temporum mutationem; ita in hoc Epidemico Affectu optimi remedii loco esse cœpit Aëris in vitalem temperiem restitutio.

LI. Præ multitudine ægrotantium tàm ex genere Agresti, quàm Urbano paucos interiisse superiùs monuimus, quod sanè præter opinionem Medentium contigit, qui majorem stragem pertimescebant. Duas potissimum ob causas in Epidemiis Affectibus pereunt homines, vel ob humorum διάχυσιν vel στάσιν ut ipsis vocibus Hippocraticis utar, id est vel ob Massæ Sanguineæ diffusionem à Sale acri, & Alcalico factam, vel ob ejusdem concretionem, ab Acido exuperante, frequentiora tamen funera sanguinis διάχυσις, quam στάσις solet inferre: propterea, grassante pestilentia, ut plurimùm Acida primas tenent. Cum ergo in hac nostra Constitutione Acidum quidem præpolleret, sed non earum esset virium, reluctante præsertim Febrili effervescentia, ut potis esset lethalem stagnationem inducere, ac fluxum, & refluxum Sanguinis prohibere, hinc est quòd, licèt hominum myriades eodem tempore decumberent, pauci in Libitinæ censum venerint. Sic mirum non est, quòd Fœminæ, & Pueri ob molliorem habitum, & vitam minùs

nùs actuosam, hujus Epidemiæ vim magis senserint, ac multò magis lactentes Pueri, in quorum venis, ob lac vitiatum, & ad coagulationem aptum, faciliùs sanguinis statio succederet, sic narrat Hippocrates in quadam Constitutione, *ex laborantibus mortuos esse maximè Pueros, Adolescentes, vigentes ætate, glabros, subalbidos, & qui in socordia vixerint.* Fiebant autem Pueri Icterici ob Hepar obstructum à viscida pituita redundante, ac à febrili calore in motum concita, quæ in Hepatis substantia defixa, Bilis secretionem prohiberet, cujus signum erat, quod in omnibus tensum, ac durum Hepar persentiretur; sero autem acri, & acido in Cerebri membranas transfuso, convulsi moriebantur, morbo alioquin Pueris familiari, sed huic Constitutioni magis proprio, ut potè valdè aptæ ad acorem massæ sanguineæ conciliandum.

LII. Si verò quærat aliquis, cur hæc mala Constitutio Agricolas magis, quàm Oppidanos, & Urbium Incolas vexarit, videtur satisfieri posse dicendo, potissimam causam fuisse Aërem à fœdis exhalationibus vitiatum ob nimiam illuvionem, quæ campos, & Agricolarum domos inundarit, non sic Urbes, & Oppida in editioribus locis posita; huic causæ addi poterit Victus pravus, & insalubris, ac præsertim nimia Piscium ingurgitatio, alimenti genus Colonis nostris insuetum, & quod in illorum stomacho facilè putresceret. Scio equidem à non vulgaribus Medicis Pisces ægris quoque exhiberi solitos, tamquam laudabile alimentum, ac multò magis sanis corporibus, verum, ut ait doctissimus Plempius, illorum usus *Athletis non convenit, non castra sequentibus*, non Agricolis addam ego, quibus utilior est caro bubula, & suilla. Id ipsum testatur Galenus, qui Piscium usum in hominibus otiosis, Senibus, & ægrotis commendat, non sic verò in iis qui corpus exercent; his addendum, quid sicuti Pisces, qui in rapidissimis fluviis capiuntur, ex Athenæi sententia, omnium sunt optimi, ità hi essent omnium pessimi, quòd in aquis stagnantibus fieret illorum captura.

LIII. His quoque causis accenseri possunt labores, & exercitia sub assiduis imbribus, unde pororum Cutis constrictio, sudoris parcitas, ob frigidam, & humidam Anni intemperiem, cùm aliàs per Æstatem sub assiduis laboribus copiosissimè sudare consuevissent, quas causas in Oppidanis, & Civibus, qui meliori victu utuntur, nec Aëris injuriis sunt ità expositi, non tàm facilè quis reperiat. Sedes prætereà hujus Ruralis Epidemiæ à Civitatibus, & Oppidis majoribus circumscribi videbatur; quare Mutina, & Regium, eò quòd essent veluti in circumferentia, & Apennino proximiores, minus hanc labem sensere, magis autem Ferraria, & Oppida Mantuanæ Ditionis, Pado proximiora, ubi major fuit infantilis clades, quemadmodum à variis Professoribus, ac aliis per literas accepi. Magna verò hæc Planities his locis circumscripta, & tota Colonis oppleta, in cujus sinu ad longum tempus stagnarunt aquæ, hujus Epidemii Affectus Sedes, ac Domicilium fuit.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0039-5 DFG

LIV. Circà cæterorum Affectuum examen, qui has Febres comitati sunt, quales fuerunt Apoplexiæ, Epilepsiæ, Catarrhi præfocativi, Cachexiæ, & Hydropes, non multùm immorabor; ejusdem enim Constitutionis soboles fuerunt, & Acidi prædominium significabant, vel sanguinem, & reliqua fluida coagulantis, vel nervosum Systema occupantis; hæc omnia itaque verissimum esse Divini Senis Oraculum comprobarunt, quòd *Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ.*

LV. Ut autem circa res venturas Conjectoris quoque partes agamus, superest videndum, num sperare liceat, postquam pacata est non parum hæc Affectio, an in totum ea desitura sit, an potiùs hæc eadem, vel deterior exsuscitari possit. Sperare licet utique, malam hanc Constitutionem emendandam, cum postremi hi duo Menses cum perpetua ferè serenitate, & Aëris tranquillo statu Annum jam clauserint, nam ut ait Montanus, *Tempora consequentia secundum naturam existentia corrigunt vitia præcedentium præter naturam existentium*; at metus subest, ne ob aliquam Annonæ caritatem infœlices Coloni, qui ad sedandam latrantis stomachi rabiem atro pane, & confusaneo uti cogentur;

(Nam tener, & niveus, molliqué siligine factus
Servatur Dominis.)

Metus inquam subest, ne proximo Vere, & æstate novis calamitatibus vexentur. Sic in Æno Civitate Thraciæ, ex Hippocrate, *usu leguminum continenter utentes Fœminæ, & Viri, crurum impotentes fiebant*, quam historiam citat Galenus, aitque sæpe evenire, ut ob caritatem Annonæ exitiales morbi oriantur. Vox λιμὸς, quæ famem significat, non nisi per solam diphthongum discrepat ab ea quæ perniciosam Epidemiam denotat, unde effluxit dictum illud Ἐκ λιμοῦ λοιμός. Quamvis enim Edulia mali succi videantur aliquando sat benè concoqui, attamen ut egregiè monet Galenus, *Nobis non advertentibus, pravus succus ex ipsis post longum tempus in Venis colligitur, qui posteà exiguam ad putredinem occasionem nactus febres malignas accendit.* Quodcunque malum avertat Divina Clementia, & priorem salubritatem huic Cœlo restituat.

TAlis fuit Anni M. DC. XC. apud nos Constitutio, atque hæc indoles Epidemii Affectus, qui Colonos nostros, & Urbanos quoque afflixit, divinarint jam Astrologi pro suo lubitu, & ex syderalibus schematismis Anni, qui modo successit, præsagia deduxerint, quòd ego ejusdem, postquam cursum suum absolverit, si fata dabunt, medicam historiam conscribam.

BER-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0040-6 DFG

BERNARDINI RAMAZZINI

Dissertatio Secunda.

De CONSTITUTIONE Anni 1691.

RUralem Epidemiam, quæ præcedenti Anno Mutinensis Agri, & proximarum Regionum Colonos graviter afflixit, Urbana Epidemia hoc Anno excepit, quæ nihil urbanitatis, imò insolentiæ plurimum in infœlicem plebeculam potissimùm exercuit. Instituto itaque meo inhærens prægressam Constitutionem, qualiscunque ea fuerit, in fine cujuslibet Anni describendi, eò libentiùs id exequar, quòd hæc Constitutio ab ea, quam superiori Anno experti fuimus, toto Cœlo differens satis uberem materiam suggerat mentem exercendi, quando in re medica nil foret utilius, quàm succedentes sibi ad invicem Constitutiones conferre, ut recta medendi methodus institui posset, quoties eadem tempora, ac iidem morbi recurrerent. Quæ si attentiùs à Professoribus observarentur, non esset forsan, quod Medicina comparata desideraretur, sicuti Anatomiam comparatam desiderari aiebat Sapientissimus Verulamius, quæ si haberetur, ut ille ait, & Individuorum interiores Structuræ ad invicem componerentur, non tam pro morborum causis culparentur humores, quàm mechanicum viscerum artificium, quod cum ut plurimùm inemendabile sit, omnem medicam opem, & magnos Promissores sæpissimè eludit.

II. Superioris Anni Constitutio, ut in mea Dissertatione super illam edita, ob assiduos, & copiosos imbres impensè humida, & lutulenta in universum extitit, unde gravis Epidemia unà cum Annonæ Caritate effluxit; hujus Anni verò Constitutio ex opposito maximè sicca, & pulverulenta, primò quidem ob Aquilonares Ventos, postmodùm verò ob continuum, & flagrantem æstum meritò audiit. Sicuti autem prima pars hyemis, quæ antecedentem Annum clausit, statum satis placidum, ac serenum, ut diximus, sortita est, ita pars altera, quæ huic Anno fores aperuit, eandem serenitatem, ac tranquillitatem secum invexit, donec Januario mense ad finem vergente, flantibus Ventis Septentrionalibus, frigora adeò intensa fieri cœpta, ut illicò conglaciatis fluminibus cuncta præ nimio gelu horrescerent. Cum autem nullæ prorsus nives decidissent, hyemem non solùm algidissimam, sed siccissimam exegimus, ità ut in tota Cispadana, & Transpadana Regione pulverulentæ essent Viæ, non secùs ac Augusto mense, cum insana Canicula campos torret, quod apud nos prorsus insolens est, ex quo factum, ut Boreæ penetrabile frigus sata consueto nivali vellere destituta mirum in modum exureret.

III. Morbi qui hisce temporibus vagabantur, erant Apoplexiæ, Pleuritides, Peripneumoniæ, Catarrhi suffocativi, Anginæ, Erysipelata; præ cæteris tamen affectibus, morbi pectoris grassabantur magis, ac busta implebant. Sanguis qui secta

Vena educebatur multum pituitæ, & polyposæ concretionis præferebat. In nostro hoc Nosocomio variis Cadaveribus dissectis, præcipuè in Cachecticis, ac demortuis ex morbo pectoris, reperti sunt Polypi, non solùm intra Cordis sinus, sed etiam intra ipsam Aortam. Remedia quæ magis ex usu erant, & quibus promptiùs morbus auscultaret, ea fuere, quæ vi pollerent crasim Sanguinis compactam reserandi, & fluxibiliorem reddendi, ut Spiritus Salis Armoniaci, Sal volatile Cornu Cervi, Sperma Ceti, & similia. Non deerant tamen qui cum alioquin scirent, quòd Sulphur Balsamum Pulmonum passim audiat, in hujusmodi Affectibus spiritum Sulphuris exhiberent cum suis aquis Pectoralibus; at num rectè & ex arte id agerent, ipsi viderint; indubium tamen est, quòd partes integrales Concreti longè diversas possident qualitates ac ipsum Concretum, sicuti verò verius, Spiritum Sulphuris alterius esse indolis ac ipsum Sulphur. Repetita sanguinis missio non adeò fœlicem sortiebatur eventum, ut aliàs. In hac tam rigida, ac horrida Constitutione magis exercebatur Plebs Urbana, quàm Agrestis, ac Senes valdè periclitabantur, quare Medicis sæpenumerò nil tale cogitantibus, Morbus plus habens in recessu quàm in fronte facilè imponebat; nam ex improviso, cum priùs satis commodè cœnassent, tanquam confectô Silicerniô, paulò post occumbebant, ac citiùs quibus detractus fuisset sanguis.

IV. Horum Affectuum tam multiplex, ac discolor Sylva ab eadem prorsus radice succreverat, ac propterea eodem modo averruncanda: omnium itaque unam, ac eandem esse Theoriam, ac Praxim dictabat ratio; veram autem, ac potissimam causam fas erat referre in pravam diathesim quam sanguis haberet ad concrescendum. Cùm enim ex præcedentis Anni frigidâ, & lutulentâ Constitutione, nec non ex pravo victu ob rei Annonariæ angustiam, talis esset in universum massæ sanguineæ dispositio, mirum non fuit, si succedente posteà hyeme tam rigida, ac summè Aquilonari, majorem promptitudinem ad grumescendum adsciverit, unde pullularint morbi, qui ex sanguinis stagnatione variis partibus, ob retardatum illius circularem motum, genesim suam deduxerint.

V. Apoplexias autem, Pleuritides, Peripneumonias, Catarrhos suffocativos, Erysipelata, ac reliquos memoratos Affectus à sanguinis stagnatione, ob prædictam ad concrescendum dispositionem generari, unanimis est Recentiorum omnium consensus, quidquid circa horum Affectuum Theoriam in contrarium senserint antiquiores Medici, qui in hujusmodi Affectibus partem aliquam Mittentem robustam, & aliam Recipientem imbecilliorem imaginabantur. Duplicem Fluxionum causam commentus est Galenus, unam in qua Pars ipsa humorem ad se traheret, aliam in qua humor à parte robustiori ad debiliorem transmitteretur. Hujusmodi doctrinam primus forsan cœpit convellere Helmontius; nullam enim in fluxionibus partem Mandantem, Dirigentem, nec Sagittarium, aut Scopum agnoscit hic Auctor; qui tamen exemplo spinæ digito infixæ, & in-

indignantis Archei, non satis exposuit ob ignoratum Sanguinis circulum, quomodo fiant humorum decubitus, quod solùm accidit eò quia præpedito, & intercepto Sanguinis per Venas refluxu, vel propter fibrarum crispaturam (ut in vehementi dolore) vel propter massæ sanguineæ nimis crassam ac densam texturam, humores circa Vasorum extremitates, vel in carnium porositatibus detineantur; quare si congruè loqui velimus, Detentiones potiùs, quàm Fluxiones sunt appellandæ.

VI. Neque interdum exiguus labor mihi impendendus fuit, ut aliquibus à præjudiciis occupatis persuaderem erroneum prorsùs esse comminisci, quòd cum pars aliqua inflammatur, ac in tumorem assurgit, tunc humores majori impetu ad eam partem ferantur, quàm ad alias, si vera est, non commentitia lex Circularis motus sanguinis, qua stante, stant ac stabunt perpetuò tot clarissima Recentiorum excogitata, quot in dies intercidunt Antiquiorum placita; nam revera si mentis aciem intendamus, pigriori lapsu sanguis movetur ad partem quæ inflammatione tentatur, quàm ad alias ubi expeditæ sunt Viæ, ac nullum repagulum, quod sanguinis cursum remoretur. Quidam autem res in cute solùm, non intùs reputantes, cum vident partem brevi temporis intervallo in tumorem attolli, ut in Phlegmone, putant sanguinem pleno fluento eò confluere, quod sanè locum habet cum Vas aliquod sanguiferum disruptum est, & in aliquam cavitatem sanguis decidit, vel extra Corpus effunditur, non ita verò in Phlegmonum, & aliorum tumorum generatione, qui non aliam ob causam fiunt, quàm quòd præpedito circulari sanguinis motu, plus sit quod Arteriæ ad partem deferant, quàm quòd Venæ referant, sive id fiat ob lutulentam sanguinis crasim, sive ob fibrarum motricium crispaturam ex vi dolorificæ passionis, ut in vulneribus, ac Nervorum puncturis. Huic autem Veritati fortasse manus darent, si cum brachio vinculum injicitur ad celebrandam phlebotomiam, veram causam perpenderent, quare infra nexum tumeant Venæ unà cum mole carnea, quod non fit, quia tunc temporis sanguis eò rapidiùs moveatur, (multo enim velociùs ante eò propellebatur, ubi nullus erat obex, ac minor resistentia superanda, sed quia ibi detinetur ob interceptum ejusdem per Venas ad Cor refluxum.

VII. Haud absimilis quoque est Catarrhi generatio, de cujus natura ac ortu inter Medicos non satis convenit. Popularis, ac vetus opinio est, Caput Catarrhi Fontem, an Scaturiginem esse, unde frequens proluvium in fauces, & pectus, ac etiam usque ad extremos artus. Opinionem hanc de Catarrhi ortu, ac descensu, ex quo Etymon desumpsit, (cum non nisi descensum, ac defluxum hæc vox sonet, unde voces καταῤῥοπῶ & ἀναῤῥοπῶ à Galeno usurpatæ, ut humorum descensum, vel ascensum innueret,) hanc inquam opinionem eliminarunt è Scholis recentiores omnes Anatomici ut Willisius, Richardus Louver, Stenon, Rolfinckius, Ettmullerus, Blancardus, ac inter

inter Italos nostros Doctissimus Bellinus. Hi omnes ad Anatomicum Tribunal, omnibus indiciis, quibus Caput hujus criminis Auctor insimulatur, diligenti examine perpensis, nullaque apparente via per quam Caput sordes suas in fauces, ac Thoracem exspuat, ipsum plenis suffragiis absolvunt; Non desunt tamen adhuc qui

Obstipo capite, & figentes lumine terram,

Antiquorum placitum veluti mordicùs tueri, nec desinant in morbis pectoris Caput non solùm pharmacis, sed ferro, & igne tamquam reum plectere. Per quos porrò ductus Cerebrum superfluitates suas quibus procul dubio, diffluit, possit excernere, inter quærenda esse ait Celeberrimus Stenon, nisi tamen per observatos à Blancardo ductus in jugulares Venas fiat hujusmodi excretio.

VIII. Catarrhi Fontem non veriti sunt alii astruere esse ipsum Vitæ Fontem, Cor scilicet, quod per arteriarum ductus circumquaque Catarrhi materiam deferat; hinc Rheumatismi & tumores, & quidquid nomine fluxionum venit; quod Assertum est Rolfinckii cui consentiunt Schneiderus, Wedelius, & alii, qui Catarrhum à massæ sanguineæ sero prodire variis observationibus testantur. Sat celebre est experimentum Richardi Louver de Cane, cui cum arctè Venas Jugulares vinxisset, partes omnes supra ligaturam tumefieri, nec non copiosas lacrimas ex oculis, & plurimam salivam ex ore profluere observavit, quo tandem tanquam ex Angina suffocato ac dissecto, nullæ partes sanguine perfusæ repertæ sunt, sed solùm musculi omnes, & glandulæ sero limpido distentæ apparuere. Ab hac opinione non multum dissentientes alii Glandulas Catarrhi Fontes statuunt, ut Stenon, Ettmullerus, & alii; si enim Glandularum structuram accuratiùs perpendamus, constabit eas esse fasciculum Arteriarum, Venarum, Nervorum, & Vasorum excretoriorum; ideòque in illarum sinum deponi serum ab Arteriis, & superflui aliquid à Nervis, quæ opinio valdè probabilis est, & usibus Glandulis à Natura destinatis magis congrua.

IX. Hanc tamen doctrinam de Catarrhi origine ex sanguinis latice in Glandularum substantiam rejecto ex Helmontio habemus, qui primus forsan Caput insons à Catarrhi infamia vindicavit, ob quam tam sæpè inurebatur. Hic enim Auctor licet motum sanguinis circularem ignoraret, mente tamen concepit, id quod credebatur è Cerebro depluere, nil aliud esse quàm laticem serosum huc, & illuc delatum *Spiritu impetum faciente, ac initio Vitali*, ut ipse ait, nimirum è Corde, tanquam primo Impulsore, quin & ad Glandulas ipsas ablegari, quas non ut Vasorum Pulvinaria essent, à Natura constructas fuisse astruit, sed ad emunctionem laticis è massa Cruoris; Ac re vera hic latex serosus Helmontii, præter alios usus hunc habet potissimum, quod sanguini socius, ac totum corpus pervadens ad variarum partium culinas everrendas inserviat, & sales dissolutos combibendos, ut exinde per Glandulas excretrices extrudatur, & sic tota cruoris massa de-

defæcatior evadat. In hunc finem in palato, lingua, faucibus, & naribus copiosas Glandulas Natura construxit, ut sanguis arteriosus, qui per Carotides ad Cerebrum deferri debet pro nervosi succi, & Spirituum Animalium elaboratione, sincerior reddatur, mucosa parte per has Glandulas repurgata in statu etiam naturali, quando alia ex parte constat eos qui sunt emunctæ naris, nec multum Desputores, lubricæ sanitatis esse, ut referunt de Francisco Galliarum Rege, qui cum esset ἀμυξάδης, aurium ulceri obnoxius fuit dum vixit.

XI. Atque hæc quidem quotidiana per nares, & ex faucibus muci excretio iis etiam qui satis commoda Valetudine fruuntur familiaris esse solet; cæterùm ubi Corpus cacochymum sit, ac serosus latex luxuriet, qui suoptè genio promptus est ad concrescendum, mirum non est si accedente Boreali Constitutione, qualis fuit de qua hîc sermo, tunc temporis grassentur populariter Tusses, Rheumatismi, & quodcunque aliud morbi genus, quod in fluxionum censu reponitur, detenta in Glandulis vitiata, ac superexcedente lympha, non ex Naturæ providentia, quæ se hoc fasce levare satagens noxium humorem ad extrema detrudat, sed ex mechanico partium artificio, ac particulari humorum textura, juxta varias Aëris alterationes, ea lege, ut decubitus ibi fiant, ubi major est dispositio ut humores detineantur. Neque id fieri in nostris Corporibus magis miremur, quàm in Automato alioquin benè constructo, quod interdum ad quasdam Aëris alterationes à solito suo munere aberrat, & ab ignaro popello tanquam insanum ridetur. Mira est autem, ac penè divina vis Ventorum in Aëre alterando; talem enim Affectionem Aër possidet, qualem Ventus qui perflat, ac talis est Sanguinis dispositio, qualis est Aër quem inspiramus. Sic ut refert Vitruvius, apud Mitylenem (quæ Urbs in Lesbo erat quidem magnificenter extructa, sed non prudenter posita) cùm flabat Auster, homines ægrotabant, quando Corus, tussiebant, cum Septentrio, restituebantur in salutem. M. Varro quoque cum Romana Classis Corcyræ esset ac tota penè ægrotaret, *immisso fenestris novis Aquilone, & obstructis pestilentibus, suos incolumes reduxit.*

XII. At quorsum tot speculationes? inquiet aliquis. Ut juxta veram horum Affectuum Theoriam congrua medendi methodus instituatur, regeram ego; Ubi enim ingruunt hi morbi qui non è capite decidui, sed ab humorum stagnatione pendent, illicò ad vehementia Cathartica, Inustiones, Phænigmos, Cucurbitulas, ad Narcotica quoque, ac mille alia remedia ad materiam fluentem revellendam, intercipiendam, derivandam, suspendendam quoque, ut putant, Ceratis capitalibus, confugiunt; Interim neglecta manet vera morbi causa, ad quam oppugnandam seriò, ac omnibus nervis esset incumbendum, ut postquam sufficiens evacuatio est facta, usu alterantium, ac naturalem sanguinis texturam restituentium, fluidæ substantiæ æquabili tenore per suos ductus cursum repeterent. Quot verò modis per Venæ sectionem peccatur? Jam Phlebotomus veluti gladius

gladius Delphicus passim tàm in magnis, quàm in levibus morbis stringitur ad innocentes Victimas sæpiùs mactandas, quàm graves affectus jugulandos.

XIII. Postquam Mundo innotuit circularis sanguinis motus, Scopi equidem quos in morbis, qui ab humorum fluxione pendere supponuntur, sibi proposuerant Medici, non tanti sunt ponderis ut creditur. Certè Intercipientia locum nullum habent, quomodo enim quis intercipiat materiam ad partem per Arteriam fluentem nisi Arteriam ipsam vinciat? neque enim jure postliminii, aut redhibitionis actione redire potest humor unde est egressus nisi per circulum. Revulsio verò per V. S. de Throno suo jam decidit; imò si strictè loquamur, ferè nulla est, quî enim fiat, ut humor per Arteriam fluens per eandem possit revelli? Profectò si qua fit per V. S. Revulsio, per id solum tempus fit quo Vena est aperta, tunc enim Sanguis per Venam sectam, ac pariter per proximam Arteriam quæ illi humorem suggerit, majori velocitate movetur quàm per alia Vasa, illâ verò clausâ, cessat hæc in velocitate inæqualitas, ut ingeniosissimè ad demonstrationem usque explicat Bellinus. Non ibo tamen inficias, quin diminutâ sanguinis copiâ minor humoris portio ad partem laborantem deferatur, & minus sit sanguinis stagnantis incrementum. Quanti autem sit facienda per V.S. Revulsio, & quàm facilè quibusdam imponat, qui hoc nomine insciticæ suæ velum prætendunt, explicat egregiè Andreas Cnôffellius in quîdam suî Consultatione pro Jo. Casimiro Poloniæ Rege, cui ob immodicum hæmorrhoidalis sanguinis fluxum laboranti, cùm magni nominis Medici frequentem sanguinis missionem è brachio suaderent ad revellendum sanguinem fluentem, ac ipse acriter renueret, hæc scripsit verba, quæ ut potè elegantissima, & magni ponderis hìc libuit apponere. *Et quomodo sanguini ad peremptoriam medicæ Revulsionis citationem, dicam, & locum, scribere possumus, qui privilegio speciali vitalitatis in circulum, & in se ipsum rediens cum spiritu suo hospite nullius loci, & temporis leges respicit, neque locum standi ullum in universo corporis foro agnoscit?*

XIV. Revellenda itaque esset ex quorundam animis, quibus altè insedit hæc de vi Revulsionis per V S. opinio, cum revera non nisi ad demendam plenitudinem conferat Venæ sectio. Condonandum quidem aliquid Æmilio Parisano, & Primirosio, qui non aliam ob causam, ut ait Leonardus è Capua, in Harvæum Stylum acuerunt, nisi quia stante Sanguinis Circuitu viderent Revulsionem, per tot sæcula adeò celebre præsidium, ferè penitus corruere, non ità verò nostrorum temporum Professoribus in tam clara luce cæcutientibus. Multum profectò *Hippocrates* Revulsioni in fluxionibus detulit, ut passim in illius Operibus videre est; locus tamen insignis apud eundem extat qui Revulsioni videtur parum favere. Ad sistendum immodicum mensium fluxum jubet ille ut vincula injiciantur supra genua, verum quidem est, quòd præcipit quoque ut eodem tempore vinciantur brachia; nodum hunc solve-

re

re annisi sunt Rorarius, & Fonseca, sed non planè satisfaciunt; meum sanè non est hujusmodi scrupulos dissolvere, meliori enim vindice dignus est hic nodus, proferam tamen quod sentio. Quidquid sit de efficacia hujus remedii, & num eventui respondeat, videtur *Hippocrates* mente attigisse motum sanguinis perennem per suos ductus, multis enim in locis mentionem habet de sanguinis stasi, & interceptione Venarum, quam φλεβῶν ἀπόλειπσιν appellat; ut ergo fluxum catameniorum cohiberet, sanguinis stationem, seu saltem remoram aliquam humoribus impetrandam curabat, tam in partibus supra, quàm infra Cor, vinculis ad brachia, & femora injectis, nihil veritus quòd ligaturæ supra genua ad Uterum quicquam traherent. Ac re vera quid magis ex improviso hæmorrhagias sistit, quàm superveniens animi deliquium, cui necessariò consectaria est Cordis à motu feriatio, ac eodem tempore sanguinis stasis?

XV. Sic autem ratiocinari nos cogit Divinum prorsus Inventum Circularis motus sanguinis, quod unicum φαινόμενον innumeras discussit errorum tenebras, effecitque ut humani Corporis, cæterorumque Animantium, quibus præcordia finxit Divinus Opifex, vera, ac genuina Oeconomia innotuerit. Cor enim nectaris vivifici, quo Corpus universum sustentatur, Promus, & Condus est, habens ad latera Arterias, & Venas administras; Arteriæ è sinistro penu alimoniam depromunt, ac partibus omnibus, vel remotissimis dispensant. Venæ assidentes quod à nutritione reliquum fuit suis radicibus, tanquam manibus, recolligunt, & ad dexterum Cordis Condum comportant. Iisdem Venis medio in itinere succenturiant Venæ lacteæ, quæ novum commeatum sanguini sub forma candidi laticis refundunt, qui postea in Pulmonibus admirando artificio purpurascit. Hæc est Vitalis Facultatis vera, & naturalis Oeconomia, cui non parvas suppetias fert Animalis Potestas, quæ pro beneficio purioris sanguinis ad Cerebrum delati uberem spirituum influxum per nervos Cordi suppeditat ad illius motum perennandum. Sic binæ istæ Potentiæ, licet sedibus, & regimine distinctæ, tanquam fœderatæ Provinciæ, sibi invicem collata beneficia rependunt. Sicuti autem in Civitate benè constituta, quo usque legibus suus vigor perstat, summa tranquillitate degitur, iis autem pessundatis, turbarum plena sunt omnia, ita in humano corpore Circularis motus sanguinis lege servata, sarta tecta Valetudo est; ea verò infracta, susque deque aguntur omnia, ac intestinæ seditiones subsequuntur.

XVI. Quamvis autem Lex ista, quam primus tulit Harvæus, vel cujus prima fundamenta jecere Itali nostri, ut Andreas Cæsalpinus, Realdus Columbus Cremonensis, pro rata, imò sacra habeatur, non defuit tamen qui nuper legem hanc abrogare contenderit; is fuit Homobonus Piso Medicus Cremonensis, qui edito libello sub titulo *Ultionis Antiquitatis* Circularem sanguinis motum tanquam Recentiorum Commentum traduxit. Hìc mihi non vacat ejusdem rationes, ac fundamenta

expendere, solùm hoc innuam, quòd illius primum argumentum ab hujus legis inobservantia petitum, (eò quod Medicorum quotidiana praxis, præcipuè circa usum V. S. suppositæ doctrinæ de sanguinis circuitu quicquam non respondeat) Professoribus incuriam exprobrat, quod equidem verum est, ac maximè dolendum, cùm innumeri penè sint, qui passim crepent hunc circularem sanguinis motum, sed postmodùm, vel ob inscitiam, vel oscitantiam, non benè pensitatis iis, quæ ex tali principio consequuntur, operibus tollant quod magnifico verborum apparatu statuerant. Verùm cum huic malo medelam aliquam apponere sit necesse, Professor in hac Civitate mihi jam dudum conjunctissimus, Opus jam molitur, cui hunc vult esse titulum. *Rationarium Medicum Sæculare, quo summatim, ac veluti facta supputatione apparet quid lucri ex celebrioribus Inventis Anatomicis hujus Seculi Arti Medicæ, tàm quoad Theoriam, quàm quoad Praxim accesserit.* Habent Mercatores sua Rationaria, sicuti & diligentes Oeconomi, habent & Principes, ut olim Augustus, qui diuturnæ valetudinis tædio Rationarium Imperii Senatui tradidit; non abs re forsan erit si Medica Respublica Rationarium suum habeat, quod monstret quantum Medicinæ pomeria ampliârit hoc nostrum fortunatissimum Sæculum, & quod simul pro saniori medendi methodo inserviat. Hujus operis editionem usque ad finem hujus Sæculi animus illi esset differre, spe forsan quòd novo aliquo Invento Sæculum hoc coronetur, cum adhuc vivant multi egregii Viri novarum rerum Repertores, inter quos Celeberrimus Malpighius, qui Romæ nunc degit ad Pontificiæ Valetudinis custodiam; verùm ego non desino Collegam hunc meum urgere, ut ad meditata seriò incumbat, ad urinam eo usque illi fata Vitæ lineam protendant, ut Opus hujusmodi ad umbilicum deducat. Verùm è Diverticulis in viam.

XVII. In iis ergo Affectibus, qui ab humorum fluxione fieri supponuntur, iterata V. S. ad tot scopos implendos totum corpus depeculatur, & morbi causam persæpè deteriorem efficit. Ubi enim Vasorum plenitudini quæ vires premit factum fuerit satis, seu ad humorum Orgasmum sufflaminandum si adsit, sanguinis sufficiens copia detracta fuerit, satius profectò esset iis hærere remediis quæ sanguini debitam crasin restituere nata sint. Certè in hac hyemali Constitutione Catarrhis obnoxia repetita V. S. non adeò salubriter cessit. Multos Pleuriticos certò scio inopinatò periisse, postquam bis, vel ter secta fuisset Vena. Præ cæteris pius Sacerdos firmi alioquin habitus ex Pleuritide laborans, postquàm tertia vice detractus est sanguis, eadem die interiit. Non solùm autem turpis est calamitas, ægrum epoto medicamento occidere, ut aiebat *Hippocrates*, sed etiam si detracto sanguine paulò post intereat. Senioribus verò in hac tam rigida tempestate periculosum fuit Sanguinem etiam semel detrahere. Nobilis mulier nonagenaria, ex Pleuritide spuria decumbens, cùm instaret ut sibi tunderetur Vena, ac ego renuerem, alter Medicus accersitus

situs illi morem gessit, & citissimè eam sustulit.

XVIII. Ut constet quali cautione in Senum regimine sit procedendum quotiescunque ab aliquo Rheumatico Affectu premantur, in Boreali præsertim Constitutione, insignem oppidò, ac notatu dignam *Hippocratis* historiam hic lubet apponere. *Halicarnassensis qui in domo Xantippi diversabatur aurem hyeme dolebat, & caput non mediocriter; erat autem Annorum circiter 50. Vena secta est juxta Mnexímachum, læsum est caput evacuatum, ac perfrigeratum, non enim facta est suppuratio. Phreneticus factus est, & mortuus.* Tot circumstantias hic apposuit *Divinus Præceptor*, ut credi possit historiam hanc plus continere in recessu, quàm in fronte; rarò fit, nec scio quod alibi in ullo ægrotante annorum numerum definierit *Hippocrates*; consideranda igitur erant ætas ad senectutem vergens, Anni tempus hyemale, humor peccans, crassus nempe, ac frigidus, ætati ac tempori congruens, qui obstructionem faceret, ac tensionem in parte, atque hinc dolor; ex alieno præscripto (mentionem enim facit curantis Medici, quod illi non adeò familiare) missus est sanguis, at quonam eventu? perfrigeratum est cerebrum, subsequente caloris nativi necrosi, ac prohibita est suppuratio; neque enim tanquam parergon, ut ait Vallesius, adjecit *Hippocrates* illa verba, *non facta est suppuratio*; perniciosum enim effectum ex intempestiva V. S. sequutum innuere voluit, prohibitam scilicet humoris maturitatem. Lethargicum autem potiùs, quàm verè Phreneticum factum fuisse interpretatur Vallesius, cum in libris Epidemiorum quoscumque delirantes Phreneticos Senex Cous appellare consueverit.

XIX. Sæpiùs quoque mihi advertere obtigit, quòd in hac Rheumatica Constitutione, si febre superveniente missus fuerit sanguis, deterior factus fuerit affectus, ac etiam quandoque cum funesto eventu. Ut plurimùm ubi Catarrhi urgent, vel in pectore, vel quacumque alia parte, si febris superaccesserit, multis ex Professoribus solenne est ad Phlebotomiam, tanquam ad sacram Anchoram, confugere. An tùm Navis securior? Periti Nautæ ventis etiam adversis aliquando utuntur ut Portum fortiter occupent: Febris autem non tam horrendum est Monstrum, quod etiam à perito Artifice sub jugum mitti nequeat, nec sine aliquo emolumento. Est ubi Febris sanguinis missionem hortetur, est etiam ubi dehortetur; sed opus est Diorismo. Si nimis densam compagem sanguis adsciverit, & ad stasim aptus vel in pectore, vel in capite restagnet, si febris postmodùm accendatur, vel parcè, vel nullo modo sanguis mittendus; sæpè etenim Naturæ ipsi manu gladium abripimus quo morbum se sola potuisset conficere; si verò contrariam diathesim sanguis habeat, & ob orgasmum aliquem ad διαχυσιν seu diffusionem promptior sit, febris superaccedens V. S. hortatur. Locus est insignis apud *Hippocratem* quem hic referre non abs re fuerit. *Quicumque derepente obmutescunt, si sine febre fuerint, ipsis Venam secato.* Solenne est *Hippocrati* in libris Epidemio-

rum illud verum adjicere ἀπύρετος; magni enim ponderis ad rectam curationem est hæc consideratio, num Affectus sit cum febre, vel sine febre, non solum enim à febris præsentia, sed etiam ab ejusdem carentia desumendæ sunt Indicationes, ut in hoc loco *Hippocrates*, qui tamen interpretandus, ubi crassi humores Naturam onerent, ac periculum sit ne calor innatus suffocetur. Videant ergo quantum à Via quam trivit *Hippocrates* deflectant qui à Febre alicui Affectui superveniente illicò oblatum sibi scopum tundendæ Venæ ad ravim usque conclamant.

XX. Præ oculis itaque semper habenda Anni Conditio; etenim sicuti in maxima frugum abundantia, *Annus est, non Terra quæ fructificat*, ut ait Theophrastus, ita in quibusdam temporibus non particularis Corporum dispositio, sed Anni Constitutio ea est quæ morbos progerminat; attentè idcircò observandum quam Diathesim sanguis ascisca t, sive id in sensibiles qualitates, sive in insolita effluvia è Terra expirantia referre placeat, & quænam remedia prosperum sortiantur eventum; sæpè etenim fit, quemadmodum scitè advertit Thom. Sydenham, Morborum Epidemicorum accuratissimus Scriptor, ut qua methodo quis morborum quasdam species fœliciter curaverit, vertente Anno, eadem methodo deteriores reddat, quare idem Auctor ingenuè fatetur, se nunquam satis cavisse, ne qui primi se illius curæ commisissent, vita periclitarentur, donec multiplici observatione, ac perspecto morbi genio, ad veram Curationem recto pede procederet. Sic Phlebotomia, quæ aliàs in memoratis Affectibus salubris esse consueverat, in hac Constitutione non insignem operam præstitit, quod procul dubio referendum erat in prægressam antecedentis Anni Constitutionem frigidam, ac nimbosam, & subsequentem hyemem nimis hôrridam, ob quam adeò crassam compagem, sanguis contraxerat, ut si plus æquo detraheretur sanguis, & calor innatus labefactaretur, humores ad motum ineptiores redderentur, ac faciliùs concrescerent. Talem autem fuisse sanguinis texturam ejusdem sanguinis conditio multam pultem in superficie præ se ferentis, nec non multi Polypi in dissectis Cadaveribus, ac denatis ex Catarrho intra cordis sinus, & ipsa Vasa sanguifera reperti satis demonstrarunt.

XXI. Frequens autem hisce temporibus in demortuis ex repentino casu Polyporum observatio, si non aliud, id saltem præstat, quòd vera quorundam Affectuum causa innotescat, & culpa vacare credatur Medicus, si monstret quàm mala Bestia cubet in Præcordiis. Id prætereà consequimur, ne diversa morborum nomina nobis imponant; Syncope enim Cardiaca, Catarrhus suffocativus, & Apoplexiæ species quædam non aliam persæpè agnoscunt causam, quàm polyposas concretiones in Corde, vel in Vasis sanguiferis stabulantes. P. Salius particulare caput de Syncope Cardiaca instituit, aitque illam fieri ex sanguine in Venis, & Arteriis coalescente, sic casum refert Puellæ subitâ morte extinctæ, cujus Cadavere dissecto, ex Arteria magna sanguis concretus eductus est, non aliter

aliter quàm gladius è vagina extrahi solet. Refert quoque Riverius Puerum 5. annos natum ex catarrho decumbentem, postmodum lypothymia correptum subitò interiisse; aperto verò Cadavere, in sinistra Cordis auricula materiam crassam, & compactam repertam fuisse, quæ, ut ipse ait, laridum coctum referret, cui Polypi nomen non indidit hic Auctor, cùm nondum in Microcosmico Erythræo Polypos expiscata esset Anatomicorum solertia. Nuper apud nos Vir sexagenarius, præpinguis habitus, subitâ morte oppetiit, dissecto Cadavere ad explorandam mortis causam, ex Pericardio ferè duæ libræ concreti sanguinis extractæ sunt, ac in Trunco Arteriæ magnæ ascendentis inventus Polypus lacertulæ longitudinem & magnitudinem referens. Intercepto itaque ob hujusmodi extranea Corpora sanguinis in orbem itu, ac reditu, & mutuo inter Cor, & Cerebrum interrupto commercio, non suggerente Corde sanguinem Cerebro per Arterias pro spirituum Animalium generatione, nec Cerebro Cordi spiritus Animales ad perennandum illius motum, [quando Cordi à motu nullæ sunt feriæ] necesse est, ut subitus subsequatur interitus. Casus autem hujusmodi vel à Syncope cardiaca, vel à Catarrho suffocativo, vel etiam ab Apoplexia fieri dicamus, parùm refert. Binas Apoplexiæ species statuit Heurnius, unam quam parvam appellat, ac ait fieri ob φλεβῶν ἀπόλειψιν, id est ob prohibitum sanguinis in Cerebrum influxum, alteram magnam ob interceptum spirituum Animalium è Cerebro effluxum. Tres verò Apoplexiæ species ex *Hippocratis* doctrina tradit Martianus, quas tamen in essentia convenire, & à sanguinis στάσει pendere autumat, quæ quidem sanguinis statio à Polyposo crassamento induci potest, cujus generatio, ut ut non sit momentanea, accedente tamen aliqua causa, quæ sanguinem in motum rapidiorem cieat, & præexistente prava totius massæ sanguineæ dispositione ad grumescendum, mirum non est si sanguinis stagnationes ex improviso contingant, ac interrupto spirituum vitalium radio, qui à Corde jugiter influunt, Cerebrum, Lunare Sydus Microcosmi, Eclypsim patiatur. De hac Apoplexiæ specie, in qua morbi causa est extra Cerebrum, pluribus in locis agens *Divinus Præceptor*, in libro de Morbis hæc habet ipsa verba, quæ ut potè notatu digna, & sanguinis circuitum adumbrantia ex nativo fonte hùc transferre placuit: αἱ φλέβες ἐπὴν ἐς ἑαυτὰς ἐρύσωσι φλέγμα ἀνάγκη ὑπὸ ψυχρότητος τῶν φλέγματος τὸ αἷμα ἑστάναι μᾶλλον νῦν . . . . μὴ κινουμένου δὲ τῶν αἵματος οὐχ ὅοιτε μὴ οὐχι, καὶ τὸ σῶμα ἀτρεμίζειν, καὶ κεκοφῶσθαι. id est; *postquam Venæ pituitam in se ipsas traxerint, necesse est præ pituitæ frigiditate sanguinem tunc magis sisti . . . . dum autem sanguis non movetur, fieri non potest ut non etiam corpus quiescat, ac torpeat.*

XXII. In Apoplexia, ac præsertim ubi in Paralysim degenerat, sæpiùs observavi, modò loquelam amitti voce superstite, modò utrumque, quod quidem observatione dignum, tum ad prognosim, tum ad curationem; non enim idem sunt destitui loquela, ac voce destitui. αὐδὴ loquelam significat, φωνὴ vocem, quæ duo diversis

diversis organis perficiuntur, sermonis enim Lingua est dædala, vocis autem Larynx, & Trachea. Observatio Doctissimi Willisii est, ad gravis vocis efformationem truncum asperæ arteriæ deprimi, ad vocem autem acutam efformandam sursum attolli, quem motum alternum præstari ait à ramulo nervi recurrentis cartilagineos annulos deorsum trahente, & à nervo altero à plexu paris vagi eosdem sursum attollente; sic exolutis nervis ad linguam pertingentibus ἀναυδία subsequitur, ἀφωνία verò si exolvantur qui ad Laryngem, & Tracheam dimittuntur; poterit ergo aliquis esse ἄναυδος, & non ἄφωνος, ut muti, ac infantes recens nati, qui sonos edunt licet non articulatos, non tamen è converso potest esse quis ἄφωνος, & non ἄναυδος. Quare *Hippocrates* in historia Pythionis, qui postea die 10. mortuus est, scripsit hæc verba. *Circa vesperam omnia exacerbata sunt*, ἄναυδος, ἄφωνος. Loquela destitui malum quidem signum est, perniciosius verò etiam voce privari, idcirco *Divinus Præceptor* ut pessimum Pythionis statum indicaret, has binas voces apposuit. Æquè verò tamen Aphonia, quàm Anaudia fieri possunt, tum ob exolutionem, tum ob convulsionem; procul dubio in Pythione aphonia convulsiva erat, nam die 6. dolores vehementes ipsum tenebant; in hoc itaque distinguuntur, quòd Aphonia quæ in tensione consistit, fatalis est ad crudelissimam mortem, quæ verò in exolutione, moriendi sensum adimit, ut ait Doctissimus Duretus. Cùm itaque tam ob nervorum, & musculorum vocalium tensionem, quàm ob laxitatem, fieri possit aphonia, quotiescumque illa apparet, diligenter advertendum num convulsoria sit, vel exolutoria, ut apta remedia præscribantur, τάσις enim, & λύσις contrarii sunt Affectus. Sæpè autem fit, ut si in maligna febre aphonia superveniat, ad aliquam excusationem apud vulgus aucupandam soleant nonnulli magna utique confidentia pronunciare, ægrum apoplecticô insultu correptum fuisse, cùm tamen aphonia illa convulsiva sit; perrarò enim in acuta febre aphonia apoplectica succedit, quod tamen aliquando observatur, & qualem casum nuper habui præ manibus. Vir enim robusti alioquin habitus, post 12. paroxysmum Tertianæ febris factus est ἄναυδος, καὶ ἄφωνος, resolutô eôdem tempore brachiô, & crure dextrô; ac jam vocem ex integro recuperavit, sed nondum perfectum sermonem. Narrat Forestus Textorem quendam ob leve vulnus in extremitate pollicis in dextra manu obmutuisse, quem veluti linguæ paralysi affectum à se curatum ait, ego autem pace hujus Celeberrimi Viri, crediderim obmutescentiam illam ortam fuisse potiùs ex convulsione linguæ, nam æger ille, & nutu, & scripto, ut idem Auctor refert, indicabat sibi linguam tanquam filo constringi.

XXIII. Atque hi quidem vagabantur affectus ob superiùs memoratas causas, quibus addendum, quòd cum Anni prava Constitutione conspiraverat rei Annonariæ penuria, quæ sola potis est crassis humoribus corpora infarcire, ob prava alimenta, ac præcipuè ob usum leguminum, quæ

quæ suapte natura ægrè coquuntur; unde Cacochymia; propterea urgente frugum inopia, cautè usurpanda magna remedia, præsertim in Popularibus, quod in Praxi diligenter observandum. Sicuti enim ex *Hippocrate* difficulter ferunt purgationes qui pravo utuntur cibo, eò quòd illorum Corpora, ut Galenus interpretatur, citò exolvantur, vel ob Syncopem Stomachicam, in quam facilè incidunt Cacochymici ubi purgantur, ut Heurnius, haud secùs per V. S. quoque in summum discrimen adducuntur, uti frequenti observatione mihi compertum. In quibusdam Oppidis hujus Ditionis, ac præcipuè Castrovitri, & Scandiani, idem accidisse accepi, quod apud Ænum Civitatem Thraciæ ob Annonæ caritatem evenisse scripsit *Hippocrates*, ut multi ob usum leguminum, ac Ervi præsertim, in Crurum exolutionem inciderint. *In hujusmodi ergo Calamitatibus* cautum esse oportet Medicum, nec adeò liberalem in profundendo humano sanguine, uti quibusdam aliis temporibus. Ad has itaque Circumstantias, & præcipuè ad anni Constitutionem, tanquam ad Versoriam, mentis acies potiùs convertenda, quàm ad decerpendum ex libris, generales morborum Curationes, ne vetus Paroemia obtrudatur, *Nauta ex libro.*

XXIV. Quare autem Plebs Urbana in hac Constitutione prædictis Affectibus magis obnoxia fuerit, quàm Agrestis, id forsan factum crediderim, quòd Rusticana gens vitam actuosiorem degens, sanguinem magis fluxilem haberet, ac minùs aptum ad stagnationem, seù quòd in Rurali Epidemiâ in alterâ meâ Dissertatione descriptâ, febres diuturnæ, quæ agrestem populum exercuerunt, vicem Criseos suppleverint, sanguinis fæculentias sensim repurgando, ac ad meliorem crasim totam massam humoralem perducendo.

XXV. Circà Æquinoctium cœpit frigus mitescere, ac tam subita facta est permutatio ab intenso frigore ad immoderatum æstum, ut ab Æquinoctio usque ad Martii finem calor haud multum distaret ab æstivo, Sole in occasu flammeo apparente, non secus ac Augusto mense; subsecuta quidem postmodum Aprilis mense aliqua caloris remissio, sed firma semper, & constans perstitit siccitas, sereno, ac præsudo Cœlo; cùm itaque nulli prorsus imbres per totum Aprilis mensem decidissent, non lenis timor omnes corripuit de Anno parum frugifero; *non modici* tamen solaminis erant Plantæ omnes fructiferæ floribus passim albescentes, quæ fructus tum præcoces, tum horæos abundè pollicebantur, uti re vera contigit, hoc Anno laboranti Cereri succenturiante Pomona. His addebatur quòd calor non proportionatè ad Solis accessum augescens, siccitatem in dies auctiorem reddebat, quare toto Vernali tempore Terra non minùs arida, ac dehiscens visebatur, quàm cum *findit Canis æstifer arva.* Perseverante pariter Majo mense hâc aridâ Constitutione, nisi identidem, ac sporadicè modicis imbribus delapsis, magna herbarum inopia hoc Annô laboratum est, fabis quoque ac omnibus ferè leguminibus, ob humidi

 defe-

defectum arefactis, exigua quoque spe superstite, quòd eandem ob causam triticea messis ad bonam frugem perduci posset.

XXVI. In hac Vernali tempestate, ac præcipuè in prima Veris parte, iidem pectoris morbi, non adeò tamen graves, ut hyeme, perseverarunt. Sub finem autem Veris Tertianæ febres, tanquam spicilegium prægressæ messis, caput denuò extulerunt. Nunquam apud nos Annus Scabiosior visus est, omnibus ferè Urbanis, ac Ruricolis quoque, fœda scabie laborantibus, quæ neque ad iteratas purgationes, neque ad repetitas Phlebotomias quicquam mitescebat; Sanguis qui secta vena educebatur multum seri flavi præferebat, ac Urinæ valdè coloratæ apparebant. Haud secus quàm Annô elapsô magna fuit Animalium strages, ac Pecudum præcipuè, ita ut Ovillus grex totus penè deletus fuerit.

XXVII. Quoniam nullus Morbus adeò popularis est ac Scabies (si tamen illam in Morborum Classe licet reponere, quando Hippocrates scabiem turpitudinem potiùs quàm morbum appellat, & Plato malum vocat mixtum ex dolore, & voluptate, ac propterea græcè dicitur πάθος γλυκύπικρος) quoniam inquam, nullus affectus adeò familiaris est, & qui medicos conatus magis eludat, ut hinc ansam captarit Helmontius vulgarem Medicorum praxim traducendi sub titulo *Scabiei*, *& Ulceris Scholarum*, perfricemus paululùm, si licet, hoc Ulcus. Ingenuo pudore profectò fateri licet, nihil ferè laudis Medicinæ professoribus ex Scabiei curatione accedere, imò non rarò iis palmam præripi à superveniente Vetula, quæ solo linimento interdum præstat, quod magna remediorum supellectile præstitisse non potuerunt qui morbos Herculeos se perdomuisse deprædicant, quin interdum, ut ait Poëta,

Inque ipsos sæva medentes
Erumpit clades, obsuntque Auctoribus Artes.

Quam labem omni studio ac juxta omnes Politicæ regulas à se debet arcere ex Galeni consilio quisquis Medicus, nam Scabies, ut idem ait, cum deformes reddat quoscumque tenet, multò magis Medicum Clinicum deformem, & horrendum efficit, cui hac fœditate laborante obtrudi possit dictum illud Poëtæ Tragœdi, quod affert Plutarchus.

Ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων,

id est, *Aliis medens, at ipse ulceribus scatens.*

XXVIII. Scabiei curationem solis topicis esse perficiendam, ablegatis omnibus internis remediis, quæ Corpora in cassum fatigant, vult Helmontius; observans enim quàm facili negotio Corpus exactè sanum ex solo contactu alicujus Scabiosi infici possit, credidit Scabiem pendere à pravo Cutis fermento, quod ejusdem alimentum corrumpat, nequaquam verò ab interno Viscerum vitio, quare solis topicis suadet abigendam; ast hujusmodi opus periculosæ plenum aleæ meritò censetur. Ballonii itaque celeberrimi Practici consilio hærere placet, qui cum diorismo procedens explicat ex mente Hippocratis, quando Scabies sit morbus, & quando abscessus, hoc est rectam semitam indigitat, qua Medicus certo pede ad

Sca-

Scabiei curationem procedat, lubet autem hìc ipsum Hippocratis locum afferre. *Impetigines, & lepræ, & vitiligines albæ, quibus quidem Juvenibus horum factum est, aut paulatim conspectum multo tempore augescit, his non putare oportet abscessum esse, eam papularum eruptionem, sed morbum; quibus verò horum aliquid est factum multum, & derepentè, hoc sanè fuerit abscessus.* Hunc locum pariter observans doctissimus Mercurialis, *Quid sit*, ait, *abscessum esse, & non morbum, atque è controverso, non omnes intelligunt.* Scabies itaque, aliique cutanei affectus in morborum classe sunt recensendi quando paulatim fiunt; quando verò confertim, ac præcipuè post gravem aliquam ægritudinem, non morbi nomine, sed Ἀποστάσεως insigniri debent: est ergo in Scabie, ubi liceat solis topicis incumbere, ait Ballonius, cum nimirum Scabies est solius Cutis morbus, est etiam ubi necesse sit internis partibus prospicere usu purgantium, & alterantium, ac nefas sit solis topicis Scabiem exterminare velle, hoc est cum Scabies est alterius morbi soboles, ut in Cachexia.

XXIX. Chronicorum affectuum eam esse naturam, ut qui *hyeme augescunt æstate desinere soleant, qui verò æstate hyeme finire debeant*, scripsit Hippocrates. Hanc autem esse Scabiei indolem, ut hyeme luxuriet, ac magis sæviat, æstate verò evanescat, vel saltem mitescat, jam norunt omnes. Quando igitur Scabiosus aliquis curandus suscipitur, liberè protestandum esset, non institui curationem nisi ut faciliùs æstivo tempore tam fœdus morbus extirpetur, atque hanc esse hujus pestis naturam, apud nos saltem, (de lepra non loquor morbo Ægyptiis endemio, ut refert P. Alpinus, ob aquam cœnosam, & salitos pisces, quorum usus apud illos valdè familiaris est) ut æstivi caloris beneficio faciliùs, quàm cichòraceis abigatur; satis abundè testante experientia, quòd nulla prævia purgatione, vel Phlebotomia, ulloque alio remedio, quotquot agrestes per hyemem scabie laborarint, superveniente æstate, non secùs ac Angues, psoræ exuvias deponant, ac illis niteat *assiduo curata cuticula Sole.* Verùm hujusmodi protestatio ad avertendam calumniam quandoque non satis est. Laborabat olim F. Petrarcha sicca scabie, ut ipse refert, ac postquam à medicamentorum diuturno usu se frustra exhaustum videret, Medicos, quibus ex sua natura infensus erat, objurgare cœpit, ac iis respondentibus, expectandam esse Æstatem, ira percitus eosdem dimisit his verbis. *Ego autem neque Medicis credo, neque ab Æstate spero quicquam, sed ab illo dei quo scriptum est. Æstatem, & Ver tu psalmasti.* Psoræ itaque potissimum remedium ab æstivo calore pendet, qui potis est novam crasim in massam sanguineam invehere, ac illam particulis spirituosis saturare, quo pacto Acidum illud luxurians, quod cutem exarabat, infringitur. Purgationes itaque ut ut repetitæ, iteratæ V. S. illitiones, Balnea, & omnis Medicus apparatus persæpè præstare nequeunt quod solus Aër æstivus. Cùm hoc Vere cuidam Docto Amico meo levem

purgationem ad sanandam Scabiem, quâ vexabatur, præscripsissem, nec ideò melius haberet, ac illo urgente quid agendum superesset, per jocum remedii loco dictum illud Satyrici adduxissem.

Durate, atque expectate Cicadas, ille ad me conversus, & Tu quoque, inquit, ad græcas Calendas honorarium expecta.

XXX. Utriusque casus duo habemus notatu digna exempla apud *Hippocratem* in libris Epidemiorum, quæ hîc lubet afferre. *Latæ pustulæ non valdè pruriginosæ, quales Simon habebat hyeme, qui ubi ad ignem inungeretur, aut calida lavaretur, opem sentiebat. Vomitus non proderat.* Manifestum specimen hîc habemus Scabiei cum morbus est; nam ex facta inunctione, vel in ipsa hyeme, opem sentiebat; si enim Scabies illa fuisset abscessus, ac alterius morbi productum, non solùm ex intempestiva unctione nil opis sensisset, sed gravem noxam expertus fuisset. Observanda quoque illa verba. *Vomitus non proderat*; signum evidens, Corpus illud fuisse sanum, ac totum vitium in externis corporis partibus extitisse. Corpora sana difficulter ferre purgationes effatum est ejusdem *Hippocratis*, qui pariter ubi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore nascuntur, præcipit ut dejectiones inspiciantur, quæ si sint similes sanis, ait tutum esse corpus alere, sin minùs purgationem instituendam; fieri enim potest, ac sæpenumero contingit, ut Corpore sano intus existente, tubercula in cute progerminent.

XXXI. Exemplum aliud Scabiei, prout Abscessus dici meretur, sequens est. *Homo quidam Athenis prurigine toto corpore vexabatur, & Cutis crassa erat & velut lepra aspectu; huic nemo opitulari potuit; transgressus ad Melum, ubi sunt calidæ Balneæ, à pruritu quidem, & Cutis crassitudine liberatus est, sed hydropicus factus mortuus est.* In hoc casu certè affectio illa pruriginosa abscessus erat, ac fructus morbosæ radicis in Visceribus implantatæ; vel immoderatè, ut putat Vallesius in Commento, aquis illis thermalibus usus fuerit homo ille, ut suffocato innato calore cessarit illa peccantium humorum excretio ad cutem ablegari solita, vel ut verisimiliùs interpretatur Martianus noster, aquæ illæ sulphuratæ essent, ac propterea, ut idem ait, *densata à balneo cute humores pruritum excitantes ad Hepar retrocedentes scyrrhum induxerint*, ex quo factus fuerit hydropicus, satis sit quòd illi magis consultum fuisset, prospexisse ad id quod latebat intus, quàm quod in cute apparebat.

XXXII. Ut ad rem nostram hactenùs dicta applicemus, popularis hæc Scabies in Classe abscessuum profectò erat collocanda, utpotè productum præcedentis Constitutionis nimis pluviosæ, nec non & pravi victus ob Annonæ caritatem; sic refert *Galenus* sua ætate cùm plurimas, Romano imperio subditas gentes vexaret fames, ac frugibus omnibus in Urbem asportatis, Agrestes, quibus relicta fuerant solùm ὄαρεια καὶ χέδρο-πα, ac etiam in exigua copia, ut fruticum germinibus, & bulbis vesci cogerentur, omnes sub Veris finem à va-

à variis cutaneis affectibus conflictatos fuisse; quorum alii Erysipelas referrent, alii herpetem, & alii psoram, impetiginem, & lepram. In hac itaque nostra populari Scabie solis topicis fidere tutum negotium non erat, & quotquot sive spontè, sive alieno consilio, Scabiem Unguentis antipsoricis abigere tentarunt, id suo periculo sunt experti. Rem oppidò notatu dignam hac occasione mihi observare obtigit. Novi multos, qui tædio hujus fœdi morbi Unguentis Scabiem exterminare etiam in ipso Vere tentarunt, sed postmodum Scabie retropulsa febre correptos, Urinas nigras, & fuliginosas illicò reddidisse; cùm autem usu remediorum humores ad cutem propellentium reproduceretur Scabies, Urinæ sanis similes reddebantur; denuò autem retrocedente Scabie, vel rursus erumpente, hæc reciproca in Urinis apparebat mutatio; quamvis autem hujusmodi Urinæ cum parva febre, quæ malignitatis speciem aliquam præferret, me suspectum non parum haberent, sollicitus tamen circa Scabiei reproductionem semper bonam spem alui, & quotquot habui præ manibus vidi tandem à morbo superstites. Animo autem versans quare ad Scabiei retrocessionem Urinæ redderentur fuliginosæ, id fieri posse credidi, quòd Acidum in Cute luxurians, & Psoram efficiens, ob factas illitiones haud amplius expirans, à Venis resorptum, & cum Alcali sanguineo permixtum serum sanguinis atredine infuscarit, non secus ac quando limpida Vitrioli solutione cum infusione gallæ permixta, atramentum conficitur. Pro regeneranda verò Scabie non semel, nec sine prospero eventu usus sum remedio à Zacuto Lusitano proposito, & ab Etmullero commendato, jubendo, ut æger, cui retrocessisset Scabies, decumberet in linteis ab aliquo Scabioso infectis. Remedia porrò quæ magis ex usu fuere, si non ad Scabiem extirpandam, saltem ad eam moderandam, ut superveniente æstate faciliùs aboleri posset, fuere præsertim ea quæ ex Viperis parantur, quibus multos vidi fœliciter sanatos. Ubi liceat igitur internis remediis uti ad Scabiem radicitùs extirpandam, nihil profectò consultius quàm ad diaphoretica confugere, non secùs ac fit in lue gallica; sicuti enim inter hos duos Affectus magna est cognatio, ita eadem ferè methodo curandi. Sic Heurnius ad Psoram debellandam, purgatis prius noxiis humoribus, ligni indici, ac Salsæ decoctum valdè commendat; ait enim quòd hoc remedio facilè expirat concepta in habitu Corporis contaminatio.

XXXIII. Horrent non nulli in Scabie, aliisque cutaneis affectibus, cane pejus & angue Viperina remedia, veriti ne excedens caliditas & ustionis nota Hepati, & toti massæ sanguineæ imprimatur; ast ego magis horreo nimium refrigerantium usum, nec quemquam novi, qui exhaustis integris Ptisanis, seu post diuturnum Seri, & Cichoraceorum usum à Scabie, ut ut sicca, & arente, liber evaserit; scio equidem penè assiduas esse Scabiosorum querelas de nimio calore tum interna tum externa perurente, at iis præbendæ non sunt aures; graviter quoque Pueri, quibus Perniones ob violentum frigus oborti

sunt, de nimio calore in pedibus conqueruntur, nec sine ratione, ob subsequutam aliquam inflammationem, an ideò in Pernionibus applicanda refrigerantia? Cordati Medici ergo erit morbi causam animosè aggredi, sanguinis vitiosam crasim emendando, remediis potissimùm quæ illius acorem temperent, qualia sunt ex Viperis parata, quæ Sale volatili abundant. Quidquid sit de Viperæ temperie, de quo consulatur Jo. Baptista Spontonus in sua Echidnologia, experientia satis planum facit nihil esse ad psoram, ac lepram quoque perdomandam efficacius, quàm Viperina medicamenta, (quando tamen id agere liceat, nec satius sit hunc hostem inquilinum alere) nec adeò nos sollicitos esse debere ne plùs æquo incalescant Viscera, dummodò tam fædi morbi seminium penitus restinguatur. At nunquam cessaret scalpendi libido, tam ferax est observationum hæc materia, nisi ad alia festinaret Calamus.

XXXIV. Exacto Vere Ætas successit adeò fervens, ut nunquam huic similis visa fuerit, idque præsertim Canicularibus diebus, quo tempore præter modum Aër excanduit caliditatis excessu supra reliquos Annos, ut Thermometri loquebantur, ad multos gradus ascendente. In hisce ardoribus identidem cecidere pluviæ, sed nihilo seciùs remittebatur æstus, qui constans perstitit per totum ferè Septembris Mensem; hac Æstate nullatenus spirarunt Etesiæ, unde è continuo æstu nullum levamen, hanc ob causam multa Animalia, ac præsertim Canes, agebantur in rabiem. Nunquam aliàs cecidere crebriora fulmina, à quorum uno ictus est agricola, indumentis omnibus perustis, præter lora coriacea; id ad non nullos dies attonitus jacuit, sed postea sine ullo remedio in se rediit, & adhuc superstes est: hisce temporibus febrium Cohors derepentè incubuit, ac passim per vulgus grassabatur, ut integræ familiæ eodem tempore febricitarent, densiorque erat ægrotantium numerus ea in parte Civitatis, ubi magis patulæ sunt viæ, ac humiliora tecta. Quotquot milites in Arce reperti sunt, simul ex febre decumbebant, ut rusticanam militiam accersere oportuerit ad illius custodiam. In Septo Hebræorum, ubi Vici angusti, ac Ædes altissimæ, caligantesque fenestræ, nulli ferè hoc saltem tempore ægrotarunt, cùm tamen cæteris Annis primi sint Recutiti, qui æstivarum ægritudinum impetum sustineant. Ruricolæ licet diurnis laboribus ad Solis radios ferè in sudores solverentur, cùm tamen sub dio suis in plaustris per noctem somnum captare soleant, immunes ut plurimùm degebant; sola itaque Plebs Urbana, & omnes, quibus & domus, & res angusta domi esset, exercebantur; salubris tamen erat morbus, nam febres istæ Tertianæ Intermittentes erant, ac ut plurimùm ex quisitæ, & quæ die septima, ac etiam citiùs, post unam vel alteram phlebotomiam per sudores judicarentur. Nullus Annus Medicis quæstuosior, & gloriosior unquam fuit, cum ægri omnes fermè incolumes evaderent: medicum fastum tamen parumper temperavit Autumnus θανασίματος; nam protractiores erant febres, & aliquan-

quando in malignas degenerabant. Remedia cordatis Medicis erant Venæ sectio, & frigidæ usus; hæc enim utramque paginam, ut dici solet, implebant; qui verò parva attollentes, ut plura videntur præstitisse, vel ut Seplasiarios benevolos haberent, Cardiacis calidioribus usi sunt, tanquam camino oleum addentes, ægros in extremam perniciem præcipitarunt. Limonum succus, spiritus Vitrioli, Sulphuris, & similia erant egregia Cardiaca; diversis itaque artibus, ac diverso telorum genere, cum hoc febrili exercitu congrediendum fuit; Anno superiori hostis irritandus erat ad pugnam, hoc verò illius impetus parumper sustinendus, & acutis telis frangendus, qualia sunt Acida omnia. Sanguis qui secta Vena educebatur spumeus erat, & croceus, Urinæ similiter multa bile saturatæ. Multis ex febricitantibus papulæ apparebant in cute, ac præsertim Pueris, quales efflorescentiæ Variolarum erant veluti Prodromi. Variolæ quidem per æstatem paucos sustulerunt, ast autumno, & in prima parte hyemis paucis pepercerunt, ac minùs iis quibus detractus fuisset sanguis. Multis Tertianæ febres in quartanas migrabant; sicuti autem præcedenti Anno Peruviani Corticis usus in Quartanis, ac diuturnis febribus improsperè cessit, ità hoc Anno saluberrimus fuit, & ii qui passi sunt recidivas, febres mitiores postmodum experti sunt, ac antequam Hyems accederet perfectè convaluerunt. Ubi primùm æstus cœpit mitescere, quod circa Æquinoctium contingit, visa est pacari febrilis tempestas, quæ sensim in summam tranquillitatem cessit, adeò ut duobus postremis decedentis Anni Mensibus in Foro Medico penè continuè essent feriæ.

XXXV. Hujus febrilis tempestatis causam saltem occasionalem in immodicum Aëris æstum referre placuit, qui potis fuerit Bili nimiam acrimoniam adsciscere, ut cum succo pancreatico, minùs aptè quàm par est, ebulliret, & in massa sanguinea febrilem effervescentiam cieret. Neque mirum sit quòd exiguo tempore adeò permutata fuerit sanguinis, & omnium fluidorum crasis; magna est enim vis caloris, quidquid Helmontius dixerit, Calorem Qualitatem Rerollæam appellans. Multa quæ suaptè natura dulcia sunt ad ignem amarescere, alia verò magis dulcescere quotidiè observamus; sic ut ait Gal. Lac coctione eam dulcedinem acquirit, quam mel deperdit. Vinum quoque per totam hyemem, ac etiam Vernum tempus, nativam dulcedinem servans ubi Æstatem senserit austerum fit, nisi in Hypogæis, & frigidioribus locis asservetur. Calor itaque ac frigus, sive sint causæ immediatæ, sive excitantes, & occasionales, subitas mutationes, in nostris Corporibus parere possunt & humorum texturam, citiùs quàm quis putet, invertere. Narrationem oppido curiosam apud Lucianum habemus de febre quadam Tragœda [sic enim illam appellare liceat] quæ Abderitas temporis ferè momento invasit. Egerat Archelaus Poëta Tragicus media Æstate, multoque æstu, apud Abderitas, Euripidis Andromedam, ex quo factum ut multi ex Theatro febricitantes exierint, ac universi postmodum febre gravissima correpti fuerint,

rint, quæ die septima plurimo sudore erumpente, nec non sanguine è naribus profluente, solvebatur, superstite tamen ridicula quadam mentis perturbatione; nam ut refert Auctor, *omnes quasi ad Tragœdias agendas impellebantur, & Jambica personabant, multumque vociferabantur, maximè autem Euripidis Andromedam canticis referebant, plenaque adeò Civitas erat pallidis, ac macilentis illis Tragœdis septimanis.* Haud aliter apud nos immodicus æstus Plebem Urbanam inter angustias suarum ædicularum conclusum in febres agebat, adspectu quidem terribiles, nec sine mentis emotione, sed quæ postea die septima, oborto sudore post celebratam liberali manu phlebotomiam solverentur. Hac de causâ eos qui circa Urbis pomœria lares habebant, seu ubi magis patula, & ampla sunt Viarum strata, ut in ea parte quæ *Herculea Additio* appellatur, faciliùs febres adoriebantur; ubi verò Urbs magis conferta est, & Vici angusti, & anfractuosi, minùs à febribus populares exercebantur. Neque fortuitò Urbium Conditores, angustas, & anfractuosas vias esse voluisse censendum est, ut in iis Urbibus, quæ adhuc aliquid antiquitatis retinent, qualis est Mutina, ut nempè magis salubritati, quàm pulchritudini consulerent. Sic Nero postquam flammis Romam absumpsit, intentus postmodum illius reparationi, dimensis viarum ordinibus, ac latis spatiis, splendidiorem quidem Urbem pro Imperii majestate, sed minùs salubrem reddidit; nam, ut ait Tacitus, compertum est *veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde Solis vapore perrumperentur.* Hanc ob causam opulentiores Cives, qui in amplis Conclavibus à tecto remotioribus degebant, sicuti etiam populus Apella, vim febrilis hujus tempestatis minùs sensere. Magni profectò momenti est ad præservationem à morbis æstivis in amplo, ac frigido Conclavi degere, ac somnum capere, ut à diurno calore attritæ vires per nocturnum somnum reparentur. *Somnum in frigore cooperto* commendat *Hippocrates*, quem locum in altera mea Dissertatione exposui; si ergo vel in ipsa hyeme præstat quiescere in loco ubi sit aura frigidior, idque in gratiam Respirationis, dum modò totum Corpus stragulis sit coopertum, ne à frigore carnes pungente interturbetur sopor, multò magis æstate præstabit in frigido Conclavi somno indulgere.

XXXVI. Hic autem immoderatus Aëris fervor si febrem hanc popularem excitavit, viam quoque aperuit ut citiùs reseratis poris, per sudorem febrilis materia evanesceret, idque beneficii sequutum, ut exterminata radicitus Scabie, Plebs nitidior, ac vegetior apparuerit. Ac profectò gravis hæc morborum Tempestas omninò defuisset, ni Variolæ, quò magis ambientis calor tepescebat, eò ferociùs sæviissent, cùm non solum puellarem ætatem demeterent, sed etiam grandævos, ac præcipuè Utero gerentes, quotquot hoc morbo laborarent. De Variolarum natura, & causis, cum tot extent doctissimorum hominum scripta,

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0060-8 DFG

ta, nil addam, nisi quòd in hac Variolosa Constitutione, quæ circa Autumni finem vim suam magis exercuit, facilius evaserint ii quibus nec detractus fuit sanguis, nec ullum administratum remedium, toto curationis negotio Naturæ commisso. Neque mirum quòd V. S. noxia fuerit; si enim ex Hippocrate *Autumno paucissimus sanguis sit in homine* ob prægressam Æstatem, quæ Corpora exhaurit, id certè apud nos hoc Anno locum habuit, quare Virtus jam debilis ab exhaustu ob præcedentem æstivum fervorem, secta Vena illicò labascere videbatur, ac fieri minùs apta ut noxium humorem ad Cutim protruderet.

XXXVII. Sicuti in superioris Anni Constitutione noxius fuit Chinæ Chinæ usus, ut adnotatum, ita in hac ab illa toto Cœlo diversa, valdè salubris compertus est; & multi quidem Quartanarii hoc autumno per Urbem vagari visebantur, sed quotquot ad hoc remedium confugere, vel integrè sunt restituti, vel si non nulli recidivas passi sunt, paulò post convaluere; hinc practicam Cautionem, ulteriori tamen observatione confirmandam, elicio, securiorem esse Chinæ Chinæ usum, quando humores fræno potius egeant, quàm stimulo. Anno elapso ob frigidam, & humidam Constitutionem tota humoralis massa, ut pote crassa, ac segnius fluens stimulanda erat, ac ad motum cienda, hac Æstate verò, ad orgasmum prona, ac nesciens stare loco, erat potiùs sufflaminanda, quod mirè præstabat Peruvianus Cortex, humorum impetum compescendo. Eandem ob causam aquæ usus in altera Constitutione adeò noxius in hac saluberrimus fuit, sicuti pariter Acida omnia, quæ celebrioribus Cardiacis palmam præripuere, ut quæ partium Alcalinarum vim frangerent. Hermeticorum enim effatum est, Alcalia per Acida, & Acida per Alcalia emendari.

Atque hæc pauca de hujus Anni Constitutione, tumultuariè fateor, ac inter armorum strepitus, visum est conscribere, hyemantibus apud nos Germanorum copiis, quæ hac Æstate in Pedemontana Regione adversus Gallos militarunt; cæterùm, urgente adhuc rei Annonariæ angustia, vereri licet, ne venturo quoque Anno popularium morborum nova seges succrescat, quod omen despuo.

BERNARDINI RAMAZZINI

Dissertatio Tertia.

De CONSTITUTIONE Annorum 1692. 1693. 1694.

INtermissam varias quidem ob causas, sed potissimùm ob parùm prosperam Valetudinem, Operis incœpti texturam resumens, Morbos qui hisce tribus Annis apud Nostrates populariter vagati sunt, nec non rariora quædam quæ peculiari observatione digna credidi, compendiosè referam,

ram, haud dubiâ spe quòd apud cordatiores Medicos veniam sim impetraturus, si minùs aptè quàm par est res exponatur, modò fideliter (quod in historicâ narratione potissimùm expetitur) id fiat, quod me præstiturum sanctè polliceor. Horum verò trium Annorum Constitutiones non sejunctim, ut priores duas, exponere, sed unico fasce simul complecti libuit, ne eadem chordâ, cum risu oberrans, res easdem repetere deberem, quando unica & eadem ferè morbosa Tragœdia totum hoc triennale spatium absumpsit, nec exordium obtinuit, donec Cœli temperies in statum Cœlo diversum permutata novos morbos in Scenam produxerit.

II. Ut ergo à Constitutione Anni 1692. extraordinaria, Hyems satis regularis fuit, ac legitima, nec quid insolens habuit quod nostro huic Climati non congrueret; primò quidem Boreales Venti ad aliquot dies satis validè perflarunt, Terrâ nondum nivali vellere adopertâ, unde metus erat ne Sata exurerentur, sed Ventis postmodùm silentibus, ac modicis nivibus delapsis, Hyems propriam temperiem, & eas conditiones obtinuit, quas in libro de Aëre, Aq. & Loc. *num.* 25. recensuit Hippocrates, nimirum ut sit *moderata, neque valdè clemens, neque frigiditate excedat.* Morbi itaque hyemales observati sunt, ut Tusses, Pleuritides, Erysipelata, Apoplexiæ, ac in iis præcipuè qui præcedenti Anno à gravi aliquo Morbo conflictati fuerant; major tamen pars eorum qui ægrotarunt evasit, demptis paucis quibusdam è Senioribus, & Silicernio jam proximis. Nihil itaque hyemali tempore observare licuit quod τὸν ἐπιδήμιον redoleret.

III. Neque verò à sibi debitâ temperie multum descivit Vernale tempus; satis enim moderatæ fuerunt pluviæ, ac interpolatæ, quales Agricolarum votis responderent, sicuti Æstas quæ successit non admodùm fervida, ut præcedenti Anno, neque nimis sicca extitit, sed pluviis identidem labentibus, ac Etesiis suo tempore flantibus, talis fuit qualis nostro Cœlo congrueret; quare messem si non planè frugiferam, qualem publica necessitas optabat, non improbam tamen exhibuit. Haud secùs Autumnus stadium suum regulariter percurrens, cum primâ parte hyemis non admodum rigidâ, Annum clausit. Sic totum Annum satis placidum, ac Austrinum quoad primam Qualitatum temperiem exegimus.

IV. Non eâ verò moderatione sequens Annus processit, illum enim totum intemperatum, ac prorsus exlegem experti fuimus, Hyemem totam cum perpetuâ Cœli serenitate, & mitissimis frigoribus transegimus sine pluviis, ac sine nivibus, neque solùm in hac planitie nostrâ, ubi sedet Mutina, sed neque in editissimis Appennini jugis, quæ aliàs per totam hyemem, & vernum quoque tempus albescunt, Mari supero, & infero canum verticem ostentantes; sic neque Gabellus, & Scultena (inter quæ flumina Urbs hæc posita est) glaciem, ut cæteris Annis, sensere, quod multum contulit ad Annonæ caritatem levandam, cum totâ hyeme per hæc flumina Frumentatores è proximis regionibus commeatus ad nos abundè conveherent, ad plebem nostram,

stram, & Germanos Milites alendos, qui hoc Anno quoque apud nos hybernarunt. Sic Veris speciem Hyems tota Austrina exhibuit, cui postmodum Ver successit hyemis naturam, veluti mutatis vicibus, referens; ab Æquinoctio verno etenim usque ferè ad Solstitium perpetua ferè fuerunt frigora cum Ventis Aquilonaribus, ac perennes fuere pluviæ, eæque adeò ingentes, ut passim flumina ruptis aggeribus campos inundarint.

V. Jam nefastum Annum, & insalubrem nemo non prævidebat, tum ob pluviarum vim magnam, quæ morborum sunt seminarium, tum ob apparentia in Mororum foliis signa Rubiginis, quæ sterilitatis prodroma est, ut Annis superioribus summâ totius Cispadanæ, & Transpadanæ regionis calamitate experti fuimus. Eodem modo subsequuta Æstas usque ad Caniculares dies Veris speciem exhibuit, quo tempore satis curiosum fuit, apud nos saltem, Luscinias audire pro Cicadis arbusta rumpentes. Sic ventum est ad Æstatem cum mitissimâ Aëris temperie, nobis tamen impropriam, pluviis identidem magno impetu delabentibus; hinc ob solum valdè uliginosum, & satis blandam caloris temperiem ad tantam altitudinem, ac densitatem omne frugum genus excrevit, ut metus Anni parùm frugiferi ex omnium animis ferè exciderit; at improvisa Rubigo, cujus non obscura indicia, ut dixi, apparuerant, spem omnium repente elusit; illicò enim frumenta, fabæ, & quæcunque leguminum genera sydereo afflatu veluti percussa exaruere. Inopinus itaque casus cum Agricolas, tum Urbanos quoque perculit: summam enim frugum penuriam non ante visam impendere præsentiebant omnes, quando ex præcedentium Annorum sterilitate exhausta essent tum publica tum privata horrea, nec aliundè commeatus, ut ex Mantuano, & Ferrariensi agro, possent suppetere, cum eadem Rubigalis contagio totam Cispadanam, ac Transpadanam Regionem pervasisset.

VI. At non solùm Cereales opes absumpsit hæc pestis, sed omne etiam subsidium, quod Pomifer Autumnus solet suggerere, eodem tempore sustulit; solum enim acerbis adhuc fructibus passim respersum spectabatur, quin & Plantæ ipsæ honore frondium orbatæ mediâ æstate visebantur. Uvarum quoque proventus, qui ab initio aureus sperabatur, ob eandem causam non nisi parcissimus prævidebatur. Mœrore itaque cuncta plena erant, dum Agricolæ in agris non tererent nisi leves culmos, stipulasque volantes, quare sine Cereris, & Bacchi muneribus in omnium præcordiis frigebat sanguis. Harum calamitatum causa potissima frigida, & pluviosa Constitutio passim culpabatur, quoties enim in hisce Regionibus Æstas sicca, & fervens præcessit, numquam frumenti inopiâ laboratum est, ut apud nos Oraculi loco Virgilianum *Geor.* 1. illud coli possit.

Magnaque cum magno veniet
tritura calore.

VII. Autumnus porrò Æstatis vicem supplens summis fervoribus & obstinatissimâ siccitate totam humiditatem quam Terra post tam ingentes pluvias ad satietatem hauserat, absumpsit, nec calor remisit nisi circa

primam partem adventantis hyemis, quæ & ipsa leges suas nullatenus servans, verùm satis placida, & mitis decedenti Anno Vale dixit. Sic in hujus Anni 1693. Constitutione nulla ex illius partibus legitimam, ac propriam temperiem servavit, sed una alterius vices subeunte, omnes extemporaneæ fuerunt.

VIII. Sicuti autem prima pars hyemis, quæ præcedentem Annum clausit, satis placida, ut modò dixi, extitit, ità pars altera quæ An. 1694. fores aperuit, asperrimâ, ac rigidissimâ facie apparuit, per totum enim ferè Januarii mensem flarunt Boreales Venti cum perpetuâ Cœli serenitate, ut squalidum, ac pulverulentum solum undequaque viseretur, non secùs ac æstivis mensibus, quod apud nos prorsus insolens est, sic totam hyemem serenam sine aquæ guttulâ è Cœlo deciduâ traduximus; apparente autem Verno Æquinoctio Cœlum Votis communibus respondit largis imbribus effusis, qui usque ad Aprilis initium perdurarunt, quibus postea, flante Austro, ingens caliditas successit, ut die quintâ Aprilis in meo Thermometro liquor 70. gradum pertigerit, quò interdum neque Junio mense devenire consuevit. Reliquum porrò Veris, ac totam Æstatem cum pertinacissimâ siccitate, & immoderato calore transegimus, Autumno quoque eundem tenorem, quod siccitatem spectat, servante: quare Annum signare licuit præ cæteris valdè siccum, & squalidum, Colonis tamen non prorsus ingratum, cùm frugum, & Vini proventum non improbandum suppeditarit.

IX. Fusiùs forsan quàm res ipsa videatur exigere horum trium Annorum Constitutiones me prosecutum fuisse putabit aliquis, cum in cujuscumque Anni Constitutionibus sigillatim nihil eorum, quæ ad rem medicam spectant, & quod meum institutum est, attigerim, quasi πάρεργον ἔργῳ præmiserim; verùm id consultò egisse me fateor, siquidem, cum ex superiùs memoratis pateat quàm dissimilis, & discolor fuerit harum trium Constitutionum facies, & aliâ ex parte cum eadem prorsus Epidemia per totum hoc tempus, plus minus, grassata fuerit, satis liquere potest, quàm parum firmo talo stet illorum Opinio qui ex manifestis Aëris Qualitatibus, Caloris scilicet, Frigoris &c. putant satis explicari posse Epidemicorum Affectuum genesim, ac indolem, ut etiam ex prægressis Constitutionibus præmuntiari possint ægritudines, quæ populariter vagari debeant.

X. Egit id equidem Divinus Præceptor, ut ex Sectione tertiâ Aphorismorum, *Aph.* 11. & libro de Aëre, Aq. & Locis satis liquet, nam ex prægressâ Hyeme siccâ, & Aquilonia, & Vere pluvioso, & Australi pronunciavit *necessum esse*, ut Æstate acutæ febres fierent, lippitudines, & Intestinorum difficultates; sicuti ex hyeme Australi pluviosa (& serena) Vere autem sicco, & Aquilonio, Mulieres gravidas abortivos fœtus edituras, cæteros verò Mortales difficultatibus Intestinorum, & siccis lippitudinibus obnoxios fore: Verùm Galenus, 3. *de diff. Resp. c.* 1. licèt Hippocraticæ doctrinæ ità addictus, ut Hippocratis libris etiam spuriis usurum se scripserit, asserere non est veri-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0064-1 DFG

veritus in citati Aphorismi commentario, Hippocratem usum potius fuisse rationali methodo quàm observatione, & experientiâ. Huic Galeni interpretationi nullatenus assentiens doctissimus Mercurialis ait, nil tale de Sapientissimo Viro, qualis fuit Hippocrates, credendum, qui non tam audacter pronunciasset *necessum esse*, ut positâ tali Constitutione temporum tales ægritudines emergere debeant, nisi ratione, & multiplici experientiâ fuisset abundè instructus. Celeberrimus Lucas Tozzius in nuperis suis Commentariis in Hippocratis Aphorismos asserit observationibus potiùs, & iteratis experimentis, quàm confictis argumentis, Hippocratem ità pronunciasse, nullâ ratione apparente quæ suadeat isthæc eventura; ingenuè enim fatetur Vir egregius sibi observatum quòd post hybernam tempestatem siccam, & Ver pluviosum subsequutæ non fuerint acutæ ægritudines.

XI. Quot porrò disceptationes inter ipsos Medicinæ Proceres pro genuinâ Aph. 13. tertiæ sect. *Si verò hyems Austrina, & pluviosa, & serena fuerit &c.* [cum tot sint interpretationes quot interpretes] jam satis constat: Manardus etiam *l.* 9. *Ep.* 1. vocem illam εὐδίᾳ volebat expungendam, tanquam suppositiam, cùm intelligi nequeat quomodò vox illa εὐδίᾳ, quæ Serenitatem ex illius interpretatione significat, aliis cohæreat quæ hyemem pluviosam, & Australem repræsentant; Leonicenus verò in omnibus antiquis Codicibus vocem illam reperiri ait, ac pro placiditate, & clementiâ interpretatur. Hinc inter illos celeberrimos Viros pro simplici voculâ talia orta sunt dissidia, adeò ut, referente Brasavolâ in citati Aphorismi commento, *Seniores illi, alioqui reverendi, apud multos pro re tam levi præliantes in derisum venerint, cum à rationibus ad jurgia devenerint.*

XII. Abundet quisquis in suo sensu ut lubet, & ex Anni temporum in manifestis qualitatibus exorbitantiis tamquam ex fonte morbosas Constitutiones derivet, ego sanè ex quo ad Epidemicorum Affectuum naturam contemplandam animum adverti, his quæ tam confidenter, & magnificè proferuntur experientiam respondere non video, & quod me angit, in hac Provinciâ quotannis Hospitem me agnosco; licet enim videam quò passim itur, non satis tamen video quà sit eundum, nisi postquam à viâ longè aberraverim. Profectò si rem accuratiùs perpendamus, quilibet Annus semper Affectus aliquos secum infert, qui τὸν ἐπιδήμιον sapiunt, nec tales putantur, quia aliquando leves sunt, licet propterea epidemicam naturam non exuant; demiror autem non parùm, quomodò insurgente aliquâ populari tempestate Medentum plerique nullatenus Affectûs ingenium perpendentes, nec quâ methodo Natura ipsum sponte expugnet, illicò totis viribus, & vulgari Methodo ob analogiam quam habeat ad congenerem morbum, ad illius oppugnationem insurgant, & remediorum multitudine indiscretâ, & frequenti visitatione muneri suo satisfactum existiment. Mundus autem, qui vult decipi, intempestivam hujusmodi sollicitudinem magis commendat, quàm prudentem cunctationem,

nem, magnisque muneribus, & encomiis eos cumulat, qui, ut ait Sidonius, *parùm docti, satis seduli, multos ægros officiosissimè occidunt.*

XIII. Affectus ergo Epidemicus, qui tribus hisce Annis in suis Constitutionibus inter se tam dissimilibus cùm Urbem, tum Villas, & vicina Oppida multis funeribus infestavit, fuit Febris Purpurata, seu Petechialis, ut appellant, quæ aliquando quidem post multam stragem editam, visa est velle receptui canere, sed postmodum auctis veluti viribus violentior irruebat, ac populariter grassabatur. Circa Æquinoctium Vernale Anni 1692. hæc Febris primò caput extulit, ac sub initium levi quadam velitatione discurrens, mox per totum Veris tempus, & partem Æstatis usque ad Canis exortum sub peticulari larva sævitiem suam exercuit. Ubi ergo Æstas incanduit, Febris hæc Purpuram deposuit, nec illam resumpsit donec calor æstivus cœperit remittere, circà nimirum Arcturi exortum, quem morem Annis quoque sequentibus ritè servavit, vestem quidem, sed mores, ac genium haud quaquam mutans. Febres enim quæ in summo æstu sine Peticulis visebantur, haud secus malignæ erant indolis, quam Vibices post mortem apparentes satis demonstrabant.

XIV. Observatione verò dignum fuit, quòd post plenilunium, ac multò magis silente Lunâ ferociebat hæc Febris, quæ postea ad novum ejusdem lumen mitescebat, nec mea tantum, sed aliorum quoque Professorum constans fuit Observatio, quod non parùm contulit ad hujus Febris Prognosim, & Curationem; num verò super Epidemicos Affectus peculiare jus aliquod habeat Lunare Sydus, ut illius mutationibus, & variis phasibus auscultent, non indignum est observatione.

XV. Admirandum certè fuit id quod die 21. Jan. 1693. contigit; facta enim per noctem Lunari Eclypsi major pars ægrotantium obiit, ac eadem penè hora, qua nimirum Luna laborabat; quin & non nulli repentina morte occubuere, unde per totam sequentem diem magno strepitu, ut hîc vetus consuetudo obtinuit, personantibus Campanis, non levis horror omnes perculit. Tunc mecum ipse novitatem hanc perpendens admirari cœpi, quomodo Hippocrates tam diligens rerum omnium ac præsertim cœlestium Observator, qui in libro de Aëre, Aqu. & Loc. *num.* 30. periculosissima ambo Solstitia pronunciavit, maximè verò æstivum, sicuti & utrumque Æquinoctium, edicto veluti cavens ne hujusmodi temporibus medicamenta exhibeamus, neque curemus, neque secemus, sicuti Astrorum ortus, & occasus, ut Canis, Plejadum, Arcturi observandos esse præcepit, ut ex pluribus locis illius Operum *De Med. Purg. num.* 5. 1. *in* 6. *Epid. de Diæt. num.* 2. 4. *Epid. num.* 11. videre est, & Cometis à se observati mentionem facit, quem subsecutus est Terræ motus, Luminarium porrò defectus altô silentiô transegerit. Quin & Practici ferè omnes Solis, vel Lunæ defectus non pluris faciunt, quàm eorundem Syderum oppositiones, & ordinarias coitiones. Unus, quod sciam, Gulielmus Ballonius lib. pri-

primo suorum Epidemiorum insignem casum refert; ait enim Parisiis accidisse, quòd dum plures Medici apud illustrem Mulierem ægrotantem consulturi simul convenissent, ac tunc temporis Solis defectus contigisset, illique ad contemplandum Solis defectum in Vase aquâ pleno, ut solet fieri, sublimiorem Ædium partem conscendissent, illicò ad ægram decumbentem revocati fuerint, quæ dum Solis defectus perduravit animam agere visa est, neque è gravi periculo evasit, nisi postquam Sol in apertum erupit, claràque in luce resulsit.

XVI. Alterationem in Aëre oppido insignem in Solis defectu observare mihi licuit Anno 1694. die 27. Junii, ut in Ephemeridibus meis Barometricis eodem Anno editis annotavi; nam in ipso Solaris Eclypsis tempore Mercurius ad duas lineas in meo Barometro se extulit, hoc est Aër temporis ferè momento gravior est redditus, ac idoneus propterea ad subitas in Microcosmo alterationes producendas; quare si ex Divini Præceptoris sententiâ ad Æquinoctia, & Solstitia advertere oportet, ne quid magnum in illis circa ægros moliamur, non incongruum quoque erit, si Medentes Clinici ad Luminarium defectus, oculos non solum, sed mentis aciem intendant. Nollem tamen quis crederet velle me quòd rerum agendarum scopi ex corporum Cœlestium vario situ, & configuratione desumi debeant, nam ubi morbi sævities urget, Lotium potius quàm Astra contemplari necessum est, ut ajebat Manardus, & opportuna remedia vel reclamante Cœlo, sunt adhibenda, quando *omnis dilatio est Animæ periculum*; in morbis tamen popularibus, qui non rarò à causis superioribus natales suos deducunt, & in quorum curatione non tam facilis, ac certa methodus habetur, non prorsus alienum est talia respicere; nam ubi agitur de humano corio, *Nihil temerè, nihil negligere*, ex Divini Præceptoris 2. *in 6. Epid.* Oraculo.

XVII. Verùm è diverticulis in viam; Symptomata quæ Febrem hanc malignam comitabantur, antequam Peticulæ apparerent, erant ingens totius Dorsi lassitudo, Capitis dolor, Aurium surditas, Faucium ardor, Mentis stupiditas, Præcordiorum anxietas, & totius corporis segnities; Dorsi verò, & regionis lumbaris lassitudo adeò certum erat Febris peticularis signum, ut rarò falleret: quin sub initium hujus pravæ Constitutionis, antequam Febres istæ palàm grassarentur, Mulieres quæ ad morborum Symptomata aliquando attentiores sunt quàm Medentes ipsi, ex hujusmodi suorum ægrorum querelâ Febris naturam prænunciabant, & Medicos monebant, cauto opus esse, nec temerè celebrandam phlebotomiam, quarum dictis, ac præsagitionibus cum persæpè Medentes non auscultarent, apparentibus posteà maculis, multa probra ab iisdem cum Artis dedecore perferre cogebantur. Si verò faucium ardor cum genarum rubore accessisset, hostem detectum clamabant, nec amplius hæsitandum de febris naturâ, jam in faucibus prodentibus se Peticulis. Profectò in hac malignarum

rum Febrium pertinaci Constitutione quæ per triennium sæviit, Medicis non minus cum Mulierculis, quàm cum Febre luctandum fuit, adeò ut (quod fateri non pudet) necesse fuerit, sicuti inferiùs exponam, illarum consiliis, & monitis morem gerere, non tam ad illarum importunitatem declinandam, quàm quòd re vera Experientiæ rerum magistræ esset obsecundandum.

XVIII. Pulsus parvi erant, & valde compressi, unà cum magnâ virium prostratione, primis etiam diebus, quæ morbo augescente languidiores fiebant, adeò ut ægrotantes veluti Statuæ in Lectulis decumbentes jacerent, integro ferè carnium, & totius corporis habitu, quodque admiratione dignum fuit, quotquot hujus Febris violentiæ succumbebant, pleni, ac succulenti veluti pingues Mortis Victimæ Libitinariis tradebantur; fortiores autem, ac robustiores cùm Fœminas, tum Viros adortæ sunt hæ Febres, non ità verò Seniores, nec eos qui vitam degebant valetudinariam. Urinæ verò vel in ipso hujus Febris principio perturbatæ, plus minùs, apparebant, prout major, vel minor morbi esset sævities, nec nisi in fine morbi in iis qui evasere ad naturalem statum redibant.

XIX. Peticulæ verò, ut plurimum quartâ die, & septimâ erumpebant, & ii quibus primis diebus apparuere, omnes ferè sublati sunt, primùm autem in Collo, Dorso, & Pectore visendas se præbebant; observatumque neminem evasisse, nisi tandem ad extremos pedum ungues maculæ illæ se expandissent, in superioribus partibus paulatim evanescendo, quibus autem Pectoris, & Dorsi fines non transilierunt Peticulæ, mortem obtigisse: variæ autem, ac diversicolores erant, prout varii, ac diversi erant ægrotantium habitus; aliæ erant rubræ, aliæ pallidæ, aliæ fusci coloris, aliæ parvæ, aliæ latæ, aliæ in summo, aliæ in profundo, & quas non nisi oculis transversa tuentibus liceret inspicere: quod genus Peticularum fuit valdè ominosum.

XX. Faucium inflammationem comitem hæ Febres ut plurimùm sibi junxere, quæ inflammatio in Morbi vigore in crustam albam, & ulcerosam degenerabat, quod non minus negotium Medicis facessebat, quàm Febris ipsa, cum ægri ob id omnem cùm cibum, tum medicamentum aversarentur, & multi, qui cæteroqui pacatâ aliorum Symptomatum tempestate evasuri credebantur, in ipso veluti Portu naufragium perpessi fuerint. Sitis porrò in his Febribus non adeò ingens erat, ut in aliis acutis Febribus assolet, nec multæ querelæ exaudiebantur, sivè non sitirent, sivè mens obscurè ægrotaret.

XXI. Quicunque ex hac febrili incursione Fati ope, vel Medici evasere, nulli excretioni vel per sudorem, vel per Urinam, vel alias vias, per quas Natura crises suas moliri solet, salutem acceptam referre poterant, sed solùm Peticularum suo loco, & tempore apparitioni, & earundem per totum corpus expansioni, lentæque evanescentiæ, salutis beneficium debebant: quin iis quibus alvi fluxus supervenere funestum fuit; Alvi fluxus autem Anno præcipuè 1693. hisce Febribus Peticularibus per Autum-

tumnum supervenere; quo tempore Dysenteriæ graves Hebræos potissimùm exercuerunt; culpabantur Fructus horæi, quibus Gens Recutita nunquam satis impletur, sed aliæ causæ altiores subesse poterant.

XXII. Satis frequens fuit in his Febribus Singultus, quamvis parvæ Febres viderentur, Symptoma quidem non minùs molestum, quàm ferale, & funestum; quotquot enim in hac febre Singultuosi comperti sunt, omnes in Libitinæ censum devenere. Vix obtinui, ut Singultuosi Cadaver dissecaretur, ac Ventriculus nigris notis sparsim compunctus repertus est. Verminatio quoque multa passim extitit, & ii quibus ab initio Vermes per Os prodiere, omnes ferè extincti sunt.

XXIII. Non nullis suppressa est Urina, vacuâ prorsus existente Vesicâ, præcipuè verò id observatum in iis quibus pulsus erant parvi, ac penè obliterati, ut contigit in Juvene quodam Hebræo, qui cum asphyxiâ, ac totus gelidus vixit ad quatuor dies, nec Urinæ quicquam reddidit; antequam autem infelix iste obiret, quamvis toto corpore perfrigefactus, [nullibi Arteriis micantibus] adeò robustus erat, & ad motum expeditus, ut etiam ipsâ die, qua è vivorum statione decessit, à lectulo surrexerit, & suas Vestes induerit.

XXIV. Non pauci post exantlatum Morbum veternosi fiebant, ac stupidi, rerumque peractarum prorsùs immemores, nec nisi post multos dies sibi reddebantur; idem infortunium iis obtigit qui in his Febribus gravem surditatem perpessi fuerant. Mercator quidam cum ex Peticulari Febre præter omnium opinionem convaluisset, surdus omninò ad 40. dies perstitit, ac postmodùm paulatim ex asse restitutus est.

XXV. Frequentiora in Urbe quàm in proximis Agris fuere funera, ac feliciùs plebs Ruralis sine ullo ut plurimùm remedii genere vim morbi eludebat, sivè quòd in Aëre salubri degerent, sivè quòd Medicis carerent; non semel idcircò mentem subiit Virgilianum illud, *l.* 2. *Geor.*

O fortunatos nimium sua si bona norint
Agricolas.

Ac utinam Medentes, cùm aliquis popularis morbus debacchatur, curiosiùs scrutarentur à rusticana gente, quæ magis fidit Parocho, quàm Medico, quali methodo Natura usa fuerit in sanandis morbis eorum qui evaserint; sic enim Naturam tanquam optimum Ducem sequentes, minùs à recto tramite aberrarent, ac tutiori methodo ad curandos ægros sibi commissos procederent. Cùm autem in his casibus sibi quisque pro ingenii sui modulo Regulam confingat, secundum quam Opus suum moliatur, & in communi morbo tot, ac tam diversa remediorum genera in usum revocentur, meritò cum Celso *l.* 7. *in Proœm.* cum quis convaluit, dubitare *potest secunda Valetudo Medicinæ, an corporis beneficio contigerit.* Indubium tamen est, quòd in communi morbo, sicuti communis est causa, ità communia, & eadem ferè deberent esse præsidia. Quotquot autem ex Viris Agrestibus, quos è Peticulari Febre evasisse novi, & interrogare potui, non alio modo convaluisse referebant, quàm macularum

larum circà septimam diem per totum corpus, & usque ad extremos artus expansione, & earundem lentâ evanescentia sine ullâ sensibili humorum excretione.

XXVI. Quo tempore in hac Urbe, & in totâ campestri regione quæ circumjacet, ferociebat hæc Febris, in vicinis Collibus, ut in Saxolensi, & Scandianensi ditione, nulli ferè ægrotantes visebantur, neque eò pervasit maculosa hæc Febris, quæ tantùm in editioribus locis, & in ipsis Apennini jugis (veluti saltu quodam exiliens) vim suam pariter ac in nostra planitie exercuit.

XXVII. Sanguis porrò qui sectâ Venâ, vel Cucurbitulis scarificatis, sivè Venis sedalibus apertis, educebatur in universum satis laudabiles notas præferebat, quantum oculorum acie licebat assequi, satis enim floridus, ac rubicundus apparebat, multoque magis qui à Naturâ per narium hæmorrhagiam profundebatur, neque in ullo ægrotante cujuscunque temperamenti sanguinem extractum videre datum est, qui glutinis speciem aliquam præferret.

XXVIII. Profectò mihi fateri necesse est in hac Peticularium Febrium Constitutione, adeò improsperè Venæ sectionem cessisse, ut omnes ægri exhorrescerent quoties sanguinis missio per Venæ Sectionem proponeretur, eam verò fuisse popularem confidentiam in usu Cucurbitularum scarificatarum, ut ægros interdùm deci ere oportuerit, quoties urgeret necessitas sanguinem ex Vasis majoribus ob plethoricam dispositionem educendi, sinendo ut ægris Cucurbitulæ Dorso, & Scapulis applicarentur modicum sanguinem extrahendo, deinde paucas post horas sanguine ex Venâ largiori manu educto; Ea enim hæserat opinio, nec solùm apud Vulgus imperitum, sed etiam apud Sapientiores, quòd ubi præmissæ fuissent Cucurbitulæ scarificatæ, nullus amplius esset timor de Peticularum retrocessione, quamvis post modum non semel ex Venâ mitteretur sanguis; sic curiosum erat Chirurgos passim videre cum Sacculis Cucurbitularum plenis per Urbem cursitantes; dum inconsultis Medicis Plebeculæ hoc remedii genus administrarent. Suspectam itaque, ne dicam infamem, ut Scopulos Acroceraunia, Venæ sectionem in hisce Febribus fuisse fateri lubet, sicuti ex adverso gloriosam Cucurbitularum tum scarificatarum, tum siccarum appositionem, sivè id fieret ob confirmatam in omnium animis opinionem de hujus remedii efficaciâ, sivè quòd re vera in illo aliquid abditum esset quod Medicos lateret.

XXIX. Reliqua porrò remedia quibus hujus Febris oppugnatio tentabatur eò collimabant, ut humorum motum ad Corporis ambitum promoverent, qualia sunt quæ Sale volatili abundant; sic nullum non ex Diaphoreticis in usum revocatum, nihilo feliciùs tamen prodibant maculæ, ni forsan hoc pacto, Oleum Camino addendo, ut dici solet, febrilis incandescentia augebatur, (quæ sibi relicta humorum fugam maturasset) & distrahebatur Natura, quæ non tam properè depingebat in cute quod intus moliebatur. Ego meherclè parùm profici observans, per Alca-

Alcalica, ad Acida confugi, monente Hippocrate, *De loc. in hom. num.* 20. quòd *si quis non profuerit ad contraria se convertat*, nec inprosperum successum ex illorum usu adverti, sufflaminato aliquantisper humorum Orgasmo. Non ausim tamen asserere, vi hujus, vel illius remedii evasisse, vel periisse quemquam, cum Andabatarum ritu necesse fuerit cum hac Febre dimicare, neque magis felices in suis Curationibus fuisse Medicos Seniores, & longo usu expertos, quàm Juniores, ac è Scholis nuper egressos, cum in tenebris tam videant Cœci, quàm Oculati.

XXX. Ad sollicitandam Peticularum eruptionem passim frictiones humidæ ex Unctione Aëtii ex usu erant, sicuti & Vesicantia Brachiis, & Cruribus apposita; sed hæc magis Medicorum existimationi apud Vulgus, ne quid inausum, aut intentatum fuisset, conducere visa sunt, quàm ægrotantium saluti, quibus acuebatur Febris, nec propterea facilior contingebat Peticularum eruptio, nisi forsan ob id retardabantur; factâ serosæ materiæ per vias Urinæ profusione. Sic in hac febrili incursione omnibus remediis tum internis, tum externis parùm proficientibus satius erat lentè festinare, & humorum maturescentiam opperiri, spretis querelis adstantium, qui urgebant, velis, & remis, ut dici solet, ingruenti tempestati occurrendum, & prolatando magnas corrumpi opportunitates, quibus adversis clamoribus Medentes non ausi obsistere, intempestiva, & incerta remedia præscribendo, sibi è manibus victoriam eripi viderunt, non secùs ac Pompejus M. qui cum tergiversando hostem commeatuum inopiâ laborantem facilè vinci posse cognosceret, militibus tamen, & sociis moram increpantibus, prælium miserabili eventu commisit, oblitus solitum *se laudare eos Medicos, qui nihil unquam ægroti cupiditatibus quicquam indulsissent.*

XXXI. Cum primùm grassari cœpit Peticularis hæc Febris, nec dum suspicio esset de populari Affectu, (Febribus diversæ indolis intercurrentibus) purgationes, ut hìc fieri assolet, in morborum principio, per medicamenta Minorativa dicta instituebantur, sed paulò post prodentibus se Peticulis, sudabant Medico tacitâ præcordia culpâ, ob metum ne hujusmodi purgatio Exanthematum eruptioni impedimento foret, humoribus ad interna retractis, Peticulis tamen postmodùm feliciter erumpentibus, & stadium suum absolventibus, Professores qui attentiùs res observabant, experientiâ edocti, à blandâ purgatione non abhorrebant; Ego sanè ubi tempestivè accersitus fui, & Stomachum impuritatibus oneratum esse conjectavi, quamvis certus de Peticulari Febre, levem purgationem præscripsi, neque non solum ullam noxam exinde proficisci, sed faciliùs Exanthemata apparere observavi. Similem casum refert Ballonius, qui *l.* 1. *&* 2. *Epid.* ingenuè fatetur, in Febribus, quas de genere Peticularium non putarat, Medicamentum purgans, & Venæ sectionem præscripsisse, & innocuum utrumque remedium reperisse. Id est quod monebat Divinus

vinus Præceptor, *l.* 1. *de Morb. num.* 1. *&* 7. observandum esse *quæ bona per fortuitum successum Medici ægrotos curantes faciunt.*

XXXII. Ad oppugnandam verò tam infensi hostis pervicaciam in subsidium quoque accitus est Peruvianus Cortex, qui cæteris remediis succenturiaret; præcipuus autem illius usus fuit in iis qui evaserant ex morbo non benè, ut par fuisset, judicato per debitam suo loco, & tempore peticularum eruptionem, & evanescentiam, iis enim diuturnis Febribus vexatis, Febrifugum istud exhibebatur, cujus usus non multum contulit, ægris subinde in stupiditatem, & soporem delapsis.

XXXIII. Dysenteriis porrò, quas Anno 1693. per Autumnum Peticulari Febri supervenisse superiùs dixi, egregiè contulisse Opiatorum usum observavi; nec forsan ulla est Affectio in quâ securiùs, & liberaliori dosi exhiberi possit hoc remedii genus, quàm in hujusmodi morbo, fractis licet, ac penè attritis viribus. Cuidam acerrimâ Dysenteriâ laboranti, pluries exhibui Laudanum Opiatum ad 3. & 4. grana, sed parvo levamine; vixerat hic ad plures dies omninò gelidus, ac sine pulsu, vires tamen non erant adeò languidæ, ut huc, & illuc se jactare non posset; verebar ne largiori dosi exhibitum Laudanum, reliquum flammæ Vitalis quæ supererat, restingueret; Laudanum rursus ad grana 5. exhibui, ex quo æger placidè dormivit, & excalefactus est, quod non tam doloris, qui Dysenterias comitatur, sedatione factum crediderim, quàm propter virtutem Opii Diaphoreticam. Cum satis obvium esset in hac Constitutione [ac præsertim grassantibus Dysenteriis, & Verminosâ Affectione] hujusmodi in toto Corpore perfrigerationem, unà cum Pulsus abolitione, observare, non semel subiit admiratio quare in Ventriculi, & intestinorum Affectibus, tam frequens sit talis perfrigeratio, ac pulsus obscuratio, non ita verò in morbis Pectoris ut in Pleuritide, cum tamen hæ partes, & ipsæ membranosæ sint, & Cordi proximiores, ni forsan id fiat, quòd numerosior nervorum soboles in Intestinis, & Ventriculo implantetur quàm in Pleurâ, & pulmonum membranâ, & ob doloris sensum acutiorem, tracto in consensum Cerebro, Spirituum Animalium ad Cor influxus intercipiatur, unde posteà silente Pulsu totum Corpus perfrigeretur.

XXXIV. Talis fuit hujus Purpuratæ Febris Indoles, ac talia Symptomata, quæ multam habent convenientiam cum iis, quæ apud Fracastorium *De morb. Contag. l.* 2. *c.* 6. leguntur descripta, qui Auctor caput particulare instituens de Lenticulari Febre, quæ Anno 1528. in Italiâ primùm grassata est, mentionem expressam habet de lassitudine, & fractione, ut ipse ait, in toto corpore, sensuum hebetudine, oculorum rubore, pulsu humili, Urinæ suppressione (quod pessimum signum fuisse ait) macularum circà quartam, & septimam eruptione, siti paucâ, ac ferè nullâ, hocque præcipuè annotat, Senes paucissimos Febre hac laborasse, sed Pueros multos, ac Juvenes robustos. Mihi sanè dum caput illud

illud perlegerem, non parvæ admirationi fuit, quòd Febris Lenticularis à Fracastorio descriptæ, & Petechialis nostræ (ut communi utar vocabulo) tam similis fuerit facies, ac ingenium, ut hanc esse veluti sobolem alterius, vel priorem illam redivivam caput extulisse arbitrari quodammodò liceat. Advertens tamen Febrem illam easdem penè Regiones, & Populos eodem ferè victu utentes infestasse, multaque alia perpendens, quæ refert Vir ille doctissimus, circà illius Febris causas, ut Padi, & Athesis inundationes, fructus, & olera à rubigine exusta, mirari desii; si enim major diligentia in conscribendis Morborum Annalibus à Medicis adhiberetur, iisdem temporum vicissitudinibus recurrentibus, eosdem penè morbos recurrere, & Naturam eundem morem in illis abigendis servare facili negotio observaremus; nam sicut in Politicis, ut ait Tacitus, *potiùs alii homines, quàm alii mores*, ita in re medica potiùs aliud hominum, quàm aliud morborum genus.

XXXV. Sicuti autem magnæ tunc temporis fuerunt inter Medicos Disceptationes circà causas illius Febris, & rectum curationis modum, ut penè ludibrio haberentur, veluti ipse Fracastorius refert, cum non solùm circà præsidia Chirurgica, & Pharmaceutica administranda, sed etiam circà victus regimen dissiderent, ut apud eundem Auctorem, non sine risu primò, sed postea non sine commiseratione legi potest; sic pariter inter Nostrates Professores non minores fuerunt controversiæ, publicis ob id disputationibus habitis, & quod magis dolendum est inter celeberrimos nostri ævi Scriptores magnæ sunt dissensiones circa Febris Purpuratæ causam, & genuinum curationis modum, ex quo satis constat quàm parùm post tot gloriosa Inventa à Fracastorii ævo usque ad nostra tempora Ars Medica profecerit, cum nondum quicquam certi constet de Malignarum causis, & illarum rationali curatione.

XXXVI. Verùm his omissis, quæ Medicæ Artis infirmitatem satis in propatulo ponunt, experiamur num detur conjectare saltem, si non statuere, quæ fuerint hujus Febris germanæ Causæ, & qualis esset in febrientium Corporibus sanguinis, & aliorum liquidorum status, & conditio, quod ex habitis observationibus, & morborum eventu elici posse arbitror, quidquid Poëta dixerit, successus improsperos iis ominando, qui ab eventu facta notanda putant. Etenim cum in re Medicâ à juvantibus, & nocentibus securius quàm aliundè potiores petantur Indicationes, Eventum & Experientiam, tanquam Optimos Duces, sequi oportet, siquidem illorum vestigiis inhærendo, tutiori, & compendiosiori viâ Veritatem attingimus.

Quid norunt homines, nisi quantum lumina possunt
Tendere?

XXXVII. Cum ergo isthæc Maligna Febris promiscuè cujuscumque sortis homines adorta fuerit, tam egenos, quàm divites, otiosos pariter, ac negotiosos, & in omnibus idem penè Drama luserit, communem fuisse illius causam, procul dubio statuendum est, eamque ex aliqua ex sex rebus non naturalibus licet de-

deducere. Alimenta quæ Terra suggerit, ut Cereales fruges, Olera, Plantarum fructus, Carnes Animalium (cum ex Herbis, & Terræ fructibus alantur) à rubiginosa lue vitiari potuisse, & hoc pacto in massam sanguineam pravos succos invehere, ut exindè malignis Febribus primus fomes succreverit, non prorsus à ratione alienum videtur; at cum in Constitutione An. 1690. undè labor hic meus Exordium sumpsit, sævissima Rubigo fruges omnes, & fructus pestifero afflatu absumpserit, neque per totum Annum illum, ne unam quidem malignam Febrem, sivè Peticularem, sivè sine Peticulis, mihi saltem, observare licuerit, sed tantum Ruralis Epidemia Tertianarum Febrium Intermittentium per totam Estensem Ditionem, & proximas Regiones oberrarit, ac talis, ut nullus ex Ruricolis penè fuerit qui Tertianâ Febri Intermittenti non litarit, ego non satis video quomodò corrupta Alimenta à rubigali peste pro potissimâ causâ culpari debeant; neque pariter caritatem Annonæ, quæ ad multos Annos Regiones istas exerceret, incusare licet; quamvis enim ex Hippocrate 4. *in* 2. *Epid.* in Æno ob esum leguminum Crura, & Genua multis vitiata fuerint, penes nos tamen tam qui pane optimo, quàm qui confusaneo vescebantur eâdem peticulari Febre cum iisdem Symptomatibus premebantur.

XXXVIII. Multò minùs aquas (quarum usus tam necessarius est ad hominum Vitam sustentandam) causari licet: quamvis enim aliquando Aquæ corruptæ, & vitiatæ populares morbos invexerint, hoc tamen de Aquis nostris suspicari nequaquam licet; Regiones enim istæ Aquis salubribus abundant, ac præsertim Urbs ista, quæ Divino munere non aliis dato, Fontes habet, qui purissimam aquam, non temporariam, sed perennem æquo semper tenore profundunt, ut in Tractatu meo de admirandâ Fontium Mutinensium Scaturigine satis exposui.

XXXIX. Cum ergo inter sex res non naturales nullam aliam communiorem causam reperire sit præter Aërem, quo nihil communius, & æquè necessarium; (cum unum, & eundem locum incolentibus diversa esse possint Ciborum, & potionum genera) Aër verò ejusdem ferè sit naturæ, ad occultam aliquam Aëris labem, & inquinamentum recurrendum est, quòd in massam sanguineam tales invexerit dispositiones, ut ad excitandam hanc malignam Febrem satis virium habuerint. Quænam verò, & quales essent hujusmodi Aëris dispositiones non adeò obvium est exponere; profectò in solas Qualitates elementares pravam illius diathesim referre non adeò tutum est, nec animus Veritatis avidus tàm facilè acquiescit, multòque minùs cum per totum hoc triennium, ut superiùs annotavi, tam dissimiles fuerint cujusque Anni Constitutiones, ac nihilo seciùs Purpurata Febris eodem ferè tenore tyrannidem suam exercuerit. Pro re indubiâ tamen habendum, Aërem hunc quem inspiramus, ac totam Atmosphæram varias, ac diversi generis particulas, tum ex superioribus, tum inferioribus Corporibus in sinum suum suscipere, Cœlum nempè, seu Astra,

ut

ut Solem, Lunam, & reliqua Sydera, lumine suo potissimùm, quod inficiari non possumus, in Aëre profundere, & ejaculari, ut ex Solarium macularum evanescentia licet conjicere, ac Globum Terraqueum eodem modo in ejusdem gremium omnigenas substantias eructare, non tam vi Solaris lumine quod illum plus minus modò in hac, modò in illa parte calefacit, quàm vi caloris centralis, & Ignium quos ipsa Terra intrà sua Viscera recondit, ex quo conjicere est (quamvis oculorum acie id percipi nequeat) nihil esse in hac rerum Universitate quod sit magis heterogeneum, utpotè particeps terrestrium impuritatum, & cœlestium effluviorum, quàm Aëreus Oceanus.

XL. Hinc ergò expiscari licet hujus nostræ Epidemiæ causam, ex Aëre nimirùm ab heterogeneis, ac omnigenis particulis hinc inde, ac præcipuè ab Australi plagâ susceptis vitiato, cum hisce Annis Austrini flatus dominatum obtinuerint, silentibus ut plurimùm Borealibus Ventis, qui nubila detegunt, & Aëris impuritates eò repellunt, unde decesserant, ad Australes scilicet plagas, ex quibus omne malum ad nos profectum suspicari fas est. Quòd verò in hâc Tragœdiâ præcipui Actores fuerint Australes flatus hinc conjectare licet, quòd dum in hac Urbe, & in campestri regione grassaretur hæc Febris, Villæ, & Oppida ad Collium radices posita satis salubriter degerent, ac veluti in portu aliorum spectarent naufragium, utpotè ab Apennini jugis protecta ne ab Austrinis flatibus adeò infestarentur, non ita verò loca in sublimiori parte Apennini sita, sicut & Urbs nostra cum totâ planitie iisdem flatibus magis exposita.

XLI. Quàm malè autem apud nos, ac ferè ubique Auster audire soleat, nemo non novit, cum non solùm Medici, sed Populares quoque, tanquam morborum pestilentium Parentem Austrum deprædicent. Quid verò secum ad nos comportet Ventus iste, num gravis sit, ac noxius ob nimiam humiditatem, unde nomen sumpsit, (Auster enim Νότος græcè dicitur) an quia Lybiæ deserta venenatis animalibus infecta transgrediens, ut putat Langius *l.* 1. *Ep.* 19. collectum virus ad nos deferat, non tam facile est decernere, id certum tamen, ac ipsis sensibus obvium, nihil magis, ac temporis penè momento Aëris statum immutare posse, quàm flantem Austrum, ut Aër ex ponderoso levior reddatur, ac ob id forsan nobis infensus, & vitalibus muniis minùs idoneus, veluti sat manifestis notis testatur Barometer; nam, ut in Ephemeridibus meis Barometricis hoc Anno 1694. editis annotavi, quoties ex Australi plagâ flant Venti, illicò Mercurius è sua sublimitate ad infimam usque stationem decidit, quâ minor in Barometro non observatur. Cur autem Austrina Constitutio Aërem leviorem efficiat, dum cuncta tunc temporis nimiâ humiditate diffluunt, quæsita quidem mihi est ratio, num verò reperta fuerit, ut verum fatear, mihi hæret aqua, ut dici consuevit.

XLII. Austrinam ergo Constitutionem Aërem viriantem, magis quàm

quàm quodcumque aliud culpare licet, ità tamen ut à causis procatarcticis hujus peticularis Febris non excludam Alimenta à Rubigali lue vitiata, tanquam communem causam cuicunque hominum generi, illegitimas Anni temporum vicissitudines, ac intemperantias, pluviarum multitudines, verbo, complurium causarum Syndromem, unde humoralis massa à naturali sua temperie degenerans, talem dispositionem nacta fuerit, ut hæc maligna Febris emerserit, quæ eò usque perdurarit, donec Aëre in contrarium statum migrante, Sanguis, ac Spiritus crasim priori contrariam adsciverint.

XLIII. Qualis porrò grassante hac Febre fuerit Sanguinis, & aliorum liquidorum status, num ad fluorem, vel ad concretionem potius vergerent, mihi quidem non satis constare visum est. Reverâ, si tum recentiorum, tum antiquorum Medicorum Oracula consulamus, tam varia, ac dissidentia inter se responsa pro statuenda genuinâ, ac vera Febrium malignarum causâ referentur, ut quilibet ex librorum lectione animo potiùs distractus, quàm instructus abscedat. Hic mihi non vacat, nec multum refert, longâ nomenclaturâ nostri ævi Scriptores in binas Acies divisos, tanquam ex adverso dimicantes recensere, quorum alii proximam, & immediatam malignitatis causam in sanguinis promptitudine, ob Acidi præpollentiam, & Gorgonios Spiritus, ut ajunt, ad concrescendum constituunt, alii in sanguine nimis dissoluto, & ad fluorem evecto ob Sal Volatile, & Alcali acerrimum illi permixtum, adeò ut in hoc bivio, in quam partem quis se dedat magnos habiturus sit Patronos, quibus causam suam tueatur non ex voto res successerit. Sic in re tanti momenti qualis est maligni morbi cognitio, tam parum inter ipsos Medicinæ Antesignanos convenit, ut post tot gloriosa Anatomica, & Chymica Inventa adhuc nesciatur quid sit sentiendum, nec quà sit eundum.

XLIV. Despicatui tamen nequaquam duxerim notionem illam malignitatis, quam experimenta ex Medicinâ Infusoriâ desumpta nobis suggerunt; siquidem acidis liquoribus in Venas Animalium vivorum injectis, & iisdem Animalibus post mortem dissectis, sanguis in Venis, & in ipso Corde concretus, & grumefactus, sat manifestè conspicitur, sicuti liquoribus lixivialibus, & Alcalicis similiter infusis sanguis sine fibris, ac totus dissolutus observatur, adeò, ut ex hujusmodi observatione omnia Venena tam externa, quàm intus genita ad alterutram ex his Classibus satis commodè referri possint. Debemus hoc sanè Medicorum nostræ ætatis solertiæ, qui hujusmodi experimentis, & sensuum ministerio, lucem aliquam mentibus nostris affundunt, quomodo scilicet, & quibus spiculis armentur in nostris corporibus humores alibiles, cum venenatam naturam accersunt, & malignas Febres accendunt, ut potis sint modò sanguinem coagulare, modò fundere, atque dissolvere, quod non parvi momenti est, ut in morbis malignis (acri judicio re prius pensitatâ) recta Curatio institui possit, nec indiscriminatim Alexipharmaca exhibeantur, Alcalicis stimulis Equum currentem in-

interdum incitando, cum Acidorum fræno opus esset.

XLV. Quamvis autem Venenorum naturam, tum eorum quæ propinantur, seu ab Animalibus per morsum, vel alio modo inferuntur, tum illorum quæ in Corporibus nostris progigni solent, & malignos morbos excitant, revera feliciùs explicent recentiores Medici, quàm priores qui ad publicum occultarum Qualitatum Asylum provocabant, ac meliori methodo credantur curari maligni morbi quàm olim, corrigendo nimirum per Acida enormitates ab Alcali productas, & per Alcalica quæ ab Acido ortum duxerint, id tamen antiquiores Medicos non prorsus latuisse censendum est. Ab hisce duabus oppositis in sanguine dispositionibus, nimiâ scilicet laxitate, & adstrictione Morbos omnes deduci, opinio fuit Asclepiadis, ut pluribus in locis refert Galenus, 2. *de Elem. c.* 3. quod idem sensisse visus est Vegetius in Arte Veterinariâ l. 1. *c.* 28. pro medelâ sanguinis nimis adstricti Venæ-sectionem commendans. Extat apud Hippocratem 7. *Epid. nu.* 39. sat insignis historia, verè memoratu digna, ex quâ satis liquet, priscos illos in malignis morbis, non quæcumque Antidoti nomine insignita essent præscripsisse, ut etiamnum à non nullis factitari video, qui ubi constiterit Febrem esse malignantis naturæ, Cœlum Terræ miscent, nullum non Alexipharmaci genus præscribendo. Malignâ Febre laboravit Nicoxenus, *lingua ardebat*, ait Hippocrates, *calor forinsecus non valdè fortis, exolutio Corporis vehemens, vox fracta, ut operosum esset exaudire, clara tamen, tempora collapsa, oculi cavi, pedes molles, ac tepidi, juxta splenem distensio, Urina clara, decubitus supinus, crura diducta, ac disparata ob exolutionem, penitus vigil.* Et quid non ut malignissimæ Febris Ideam quis concipiat? Superstes tamen evasit; at quonam remediorum apparatu, ac molimine? Domitor ille Morborum Febrem hanc adeò mortiferam subegit? *Potus erat aqua de Farina crassa in ipsa macerata, sed, & de pomis simulque mali punici succus, & lentis torrefactæ, & farinæ lotura cocta.* Verba sunt Divini Senis; quibus autem remediis nostrâ hac ætate tentaretur hujusmodi Febris curatio novit Deus; certè timendum esset, ne id contingeret quod apud Plutarchum reprehendebat Erasistratus, ut scilicet ὁμοῦ μεταλλικὰ, καὶ βοτανικὰ, καὶ θηριακὰ, καὶ τὰ ἀπὸ γῆς, καὶ θαλάττης εἰς τὸ αὐτὸ συγκεκρανόντας. At quæsò Vallesii egregii Commentatoris expositionem audiamus, *Animadvertendum*, ait ille, *aliquando Febrem malignam cum Exanthematis pituitosam, aliquando biliosam, aliquando etiam atrabilariam, & curationem ità variare; huic non tam crassorum, quàm acrium, & tenuium humorum fuisse redundantiam indicavit ustio, & pervigilium. Ob id contulerunt illæ potiones, quæ aliis fuissent adversissimæ; fuisset tamen huic adversissimum, Theriaca uti, aut decoctis, & herbis calidis, quamvis essent Alexipharmacæ, ut Dictami, & Scabiosæ, & Cardui benedicti, quod aliis talia solent esse usui.*

XLVI. Sicuti autem in determinandâ

nandi Malignarum causâ in genere adeò inter se dissentientes sunt Medicinæ Proceres, sic multò minùs in explicanda Febris Peticularis Naturâ & causis consentiunt; neque recentes ac nostrorum temporum tantummodò sunt Controversiæ, etenim An. 1528. grassante per Italiam Lenticulari Febre, ut Clariss. Fracastorius *l.* 2. *de Contag. Morb. c.* 6. refert, tanta fuit pro hujus Febris curatione inter Medicos discordia, ut penè ludibrio haberentur, cum ob ignoratam Febris Causam, & morem, neque in victu instituendo, neque in alio remediorum genere administrando convenirent, adeò, ut eodem referente, inter has Controversias *magna Mortalium pars, & Nobilitas perierit.* Nostrâ hac ætate, tanquam in binas acies oppositas, medicinæ Scriptores divisos observo Peticularis Febris naturam, vel per sanguinis coagulationem, vel per ejusdem dissolutionem exponentes. Celeberrimus Willis, Simon Pauli, Auctores Zod. Med. Gallici, aliique plausibili sanè ratiocinio putant in hujusmodi Febrem naturalem Systasin Sanguinis in crassam, ac nimis lentam secedere ob Acidi prædominium, adeò ut, dum Sanguis in Orbem agitur, illius particulæ fixiores à Venarum extremitatibus haud ritè absorbeantur, & captivæ detentæ picturatam cutim efficiant. Ettmullerus, Sylvius, Menjotius, aliique hujus Febris naturam, & Peticularum generationem à fibris Sanguinis dissolutis è suâ statione dimotis, ob Sal acre, & volatile Sanguinem ad fusionem disponens deducunt, quo pacto similiter cruore ab arteriolarum osculis effuso illius partes tenuiores, tanquam transfugæ, à circulari motu exorbitant, ac sui erroris notas in cute designant.

XLVII. Ne verò in recensendis, aliarum placitis ulteriùs immorer, arbitrari licet in hac Febre nostrâ Peticulari Cruoris massam ad fluorem potiùs quàm ad concretionem pronam fuisse, cujus asserti præcipuam conjecturam stabilire licet super manifestas notas quas sanguis eductus præferebat, semper enim roseus ac purpureus, nihilque glutinosi præsens, mihi aliisque Professoribus apparuit, tam æstivo tempore quàm hyemali. Cum Sanguis ergo emissus toto Cœlo differret ab eo qui solet educi in quibusdam Morbis, ut Pleuritide, Peripneumoniâ, Erysipelate, aliisque Affectibus interdum Popularibus, in quibus sanguis colore, & lentore vitium suum prodit, mihi visum est, *Oculis magis quàm Opinioni credendum* (ut ipsius Hippocratis 1. *de Diæta n.* 5. verbis utar) & accensionem quandam partium tenuiorum Sanguinis, & præcipuè seri è Vasis diffusionem, ex quâ tot symptomatum enarratorum diritas ortum duceret. Talem autem Massæ Sanguineæ adfuisse dispositionem multa alia attestabantur, ut primò quidem quòd truculenta hæc Febris Juvenes habitiores, & succulentos corriperet, ut superiùs annotavimus, Valetudinarios verò, & Seniores præteriret, non secus ac *Præterit imbelles ira Leonis oves.* Seminium enim illud intus per inspiratum, vel quomodocunque ab Aëre susceptum, & quod multum Alcalicæ acrimoniæ occuleret promptiùs dynamin suam exerebat in iis in quibus

quibus Sanguis optimus esset ac particulis spirituosis refertus, quàm in Valetudinariis, & Senibus quibus Sanguis est effœtus, ideoque aptior ad retundenda acuta spicula, quibus armatum erat malignum miasma, quæ forsan est ratio, cur Senes *Pestilentiam minimè sentiant*, ut scripsit Plinius, *l.* 7. *H. N. c.*50. seu Pesti minùs sint obnoxii quàm Juvenes, de quo Zarotus in Martialem. Sicuti enim Vina generosa æstivo tempore faciliùs putrescunt quàm dilutiora, (saltem in hac Urbe, quæ ob aquarum subterranearum copiam Hypogæis caret) cum Vina meraca, & generosa sub Aëre æstuante ob copiosos spiritus quibus turgent facillimè in Zymosin corruptivam urgeantur, non ità verò Vina Oligophora ob partes aquosas quibus abundè scatent. Talem quoque Sanguinis Diathesim testabantur Virium subita prostratio, Pulsus parvi, quæ duo satis constant, ac vigent in iis morbis, (ut in Affectibus Pectoris) in quibus Sanguis per venam sectam emissus manifestam præbet concrescentiam. Usus prætereà Acidorum salubrior compertus quàm Alcalium, sicuti, & Vesicantium applicatio minùs prospera, ut quæ Sanguini ad fluorem prono stimulos adjicerent, idem confirmare videbantur, quibus accenseri poterat V. S. parùm salutaris, à quâ agrotantes Cane pejus, & Angue abhorrebant.

XLVIII. Nec mirum improspere cessisse Venæ Sectionem superstite hujus modi humorum dispositione, quod ut plurimùm in Epidemicis, & Pestilentibus Constitutionibus evenit, in quibus Phlebotomia non admodùm benè audit, cum perrarò contingat ut ejusmodi temporibus ad fixitatem humores vergant, ni potiùs ad liquationem tendant ob aëreum Venenum satis tenue, partibus Sanguinis spirituosioribus nimis hostile. Eandem ob causam in omnibus malignis Febribus suspenso pede ad Venæ Sectionem progredi solet ob metum ne unà cum Sanguine collabascant Vires; idcircò Celsus de Febris Pestilentis curâ *l.*3. *c.*7. ajebat, *Sanguinem non facilè mittere*, *Alvum non facilè ducere*, ac valdè rationabiliter Doctissimus Vir Jo. Baptista Scaramuccius, Urbini Medicus Primarius, in Theorematibus suis Physico-Medicis *Theo.* 1. Sanguinis missionem improbat ubi Sales lixiviales præpolleant, à quibus aliqua dissolutio possit emergere.

XLIX. At cur talia è Cucurbitulis scarificatis vereri non licebat, inquiet aliquis, quasi Sanguis per eas emissus non ex eodem fonte prodiret, ac is qui per Venam Sectam educitur, ni forsan floridior etiam sit is, qui per Cucurbitulas extrahitur sectis multis arteriolis? Non ibo certè inficias Sanguinem per Cucurbitulas eductum vividiorem esse, fuisse tamen magis proficuum Cucurbitularum usum, quàm Phlebotomiam, non popularis confidentia, sed Experientia quæ ratiociniis nostris persæpè illudit, satis evicit. Neque suarum rationum fulcimento carebat hoc præsidii genus. In hac enim Febre in quâ humores à Naturâ ab intimis ad extima propellebantur, hoc pacto magis promovebatur ad Corporis ambitum illorum motus, ac variis in locis incisa Cute expirabat ali-

quantisper occultum illud Venenum quod ad Cutem protrusum inibi hærebat ab Aëre ambiente repercussum.

L. Huic præpostero, ut rebar, Cucurbitularum usui & ipse sub initium hujusce Popularis Morbi non parùm obstiti, urgebamque levandam prius per Venæ sectionem Naturam eo quo premebatur fasce, nec intempestivâ Cucurbitularum appositione solicitandum humorum motum, tempore præsertim ebullitionis; reclamabam Sanguinis missionem nullatenus trahere à circumferentiâ ad centrum, imo toto eo tempore quo aperta sit Vena, majori nisu ad eam partem quàm ad reliquas Sanguinem moveri, fidendumque potiùs Rationi quàm Eventui, quem Stultorum Magistrum esse aiebat Q. Fabius M. apud Livium l.22. At sors melior eorum qui hoc Præsidii genere, vel in ipso Morbi principio, utebantur, vellebat Aurem, monebatque vertendum Stylum, nec tanti faciendas esse rationes confictas, quanti Experientiam ipsam. Extant sanè multa apud Auctores de Cucurbitularum usu, ac si placet etiam de abusu, (ut Hippolytus Obicius in suo libro de multiplici in Medicinâ abusu c.7.) ac revera omnes ferè in acutorum Morborum principio (nisi prius per V. S. plenitudini provisum fuerit) illarum usum improbant. Fracastorius tamen in Febre Lenticulari, quæ ipsius ætate, ut superiùs memoravimus, pervagata est, Venæ Sectioni parcendum volebat, ubi præsertim valdè sparsa contagio esset, & Cucurbitularum appositionem commendabat, nisi magna adesset plenitudo. Quanti porrò faceret in hac Febre Cucurbitularum usum P. Alpinus ex solo capite quod in libro de Medicinâ Ægyptiorum *l.2. c.16.* instituit, dignosci potest; disquirit enim, *An errent Ægyptii Medici utentes Cucurbitulis pro adjuvanda Exanthematum eruptione*; ex recentioribus verò P. Borellus annotavit Anno 1648. Febres malignas Epidemicas purpuratas cum magnâ clade grassatas fuisse, & frequentem Cucurbitularum usum valdè profuisse.

LI. Hinc mihi visum est considerandas non esse Peticulas ut simplex Malignæ Febris signum, veluti communis fert opinio, nec à Criticarum excretionum censu excludendas, quod ex Clar. Diemerbroechii observatione, qui Peticularum historiam egregiè absolvit, confirmari potest; refert enim hic Auctor sibi observatum in denatis ex Purpuratâ Febre partes omnes internas Peticulis obsitas esse, quod tamen multò ante, si non oculorum, saltem mentis acie, pertigerant Vallesius in historiâ Simonis, Ballonius in suis Epidemiis, Fernelius in libro de Febribus. Mihi quidem Cadaver ullum dissecare non licuit, ut ex autopsiâ peticularis hujusce diffusionis per interiora Corporis certior fierem, (quando apud nos nullo pretio quisquam ex Plebeculâ Cadaver aliquod ex suis domesticis pro simplici inspectione permitteret) constans tamen observatio, quòd ii qui ex hâc tempestate evaserunt per nullam sensibilem humorum excretionem convaluerint, ut superiùs annotavi, sed per solam Peticularum suo loco, & tempore apparitionem, ac per totum corpus expansionem, lentamque earun-

rundem evanescentiam, ad credendum compellit, Naturam post factam primis diebus justam humorum ebullitionem virulentum illum ichorem despumasse, ac illum primò quidem in partibus internis, mox in externis quoque deposuisse, ut hoc pacto per mille Arteriarum oscula tetro illo miasmate exantlato tota massa sanguinea pristino suo nitori redderetur. Curiosum autem est id quod Diemerbroechius refert sibi in Cadavere ex hac Febre extincto observatum, nimirùm, maculas hasce ab ipso Periostio initium ducere, & latâ basi instar fumi Lampadis recenter extinctæ.

LII. Non tàm modicum igitur esse illud quod in Peticulari Febre è sanguineo penu secernitur censendum est, imo toto eo tempore quo hujus morbi historia absolvitur, talem esse diacrisim, quæ in Criticarum censu reponi possit, quamvis non adeò sensibilis sit, ut reliquæ evacuationes criticæ, tum ob materiæ tenuitatem, quæ insensibiliter expirat, tum quòd illius pars major per interiora Corporis diffundatur, in cute Pyramidis tantum apice apparente: Sic non ineptè explicari posse crediderim superiùs enarrata Symptomata, quæ Febrim hanc comitabantur, sicuti & modum quo Natura harum Febrium curationem moliebatur: Dorsi enim, ac totius Corporis lassitudo, qualis in Febribus, quæ κοπιώδεις dicuntur, non aliunde quàm ab ichore illo ab Arteriarum osculis in membranas, & musculorum fibras refuso ortum ducebat, sicuti & Præcordiorum Anxietas, Faucium ardor, Aurium surditas, Mentis stupor, ab eadem materia pendebant ad partes transmissâ ubi functiones Animales, & Vitales exercentur. Cum enim Natura totum Venosum genus à pravo illo miasmate expurgare vellet, non unam sibi viam eligebat, quò noxios humores eliminaret, (ut aliquando per Vomitum, Alvi fluxum, Urinarias vias, Cutis poros solet efficere) sed tot sibi fores aperuit quot sunt Arteriarum oscula, idcircò omnes ferè Corporis partes noxam sentiebant, donec rejectamentis illis discussis priorem tonum recuperarent. Cum hoc modo itaque in hac Febre expugnandâ Natura procederet, mirum non est si suspenso pede ad Venæ sectionem, aliaque remedia administranda procedendum erat, ne distraheretur Natura, & cur feliciùs res cesserit Medicis sanguinis abstemiis quàm Philematicis, quam ob causam Pagani faciliùs evadebant, quàm Urbani qui persæpè medendo ægrescebant.

LIII. Ubi verò malignum illud Virus præpollebat ad internecionem usque spirituum Animalium, & Vitalium cuncta in pejus citissimè ruebant, Peticulis seu vix se prodentibus, seu subitò evanescentibus, quibus præstò aderant summa virium prostratio, Asphyxiæ, totius corporis perfrigerationes, Singultus, & Ischuriæ spuriæ, quæ satis frequentes fuerunt; cessante enim Spirituum Animalium influxu, & feriante Corde à naturali motu, nullus fiebat arteriosi sanguinis ad Renes appulsus, & consequenter nulla seri secretio; qui autem ex hac Febre occumbebant pleni, & succulenti, ut diximus, efferebantur, eò quòd non ingens esset

calor, qui Febres istas comitaretur, (quam ob causam non admodum sitirent) & quia pertenue esset quod per transpiratum exhalaret. Cur verò decrescente Lunâ, ac eâdem silente, magis sæviret hæc Febris (si in re tam abstrusâ licet aliquid conjicere) id fieri potuisse crediderim eò quòd sicuti in Macrocosmo dicitur Luna Gubernatrix tenebrarum, & mobilis undæ, cum illi uni Æquor obtemperet, sic super Microcosmi lympham dominatum obtineat, & quemadmodum *omnia in Plenilunio Maria purgantur*, ut ait Plinius *l.* 2. *H. N. c.*98. ità in hac Febre, dum Luna pleno lumine vigeret, sanguineum serum in motum cieret, unde promptiùs macularum eruptio, & totius massæ humoralis repurgatio contingeret, ejus verò lumine deficiente, ac per totum tempus illune, segniùs moverentur humores, ideoque minus apti ad exitum, & sic conclusi Febrem augerent.

LIV. Quoad reliqua Symptomata, quæ hisce Febribus in progressu superveniebant, ut Singultus, Alvi fluxus, Verminosa soboles, hæc non solùm morbi sævitiam prodebant, sed primam regionem crudis humoribus oneratam fuisse demonstrabant, propterea blanda purgatio, non Mochlica, in principio harum Febrium Peticularium non prorsus fuit incommoda, quamvis casu instituta, nec credita Febribus hujus prosapiæ multum conferre: leniter enim eductâ humorum Saburrâ in stomacho contentâ, Natura exinde ad perficiendum opus suum pro massæ sanguineæ à pravo miasmate expurgatione per macularum diffusionem ad cutem usque faciliùs procedebat. Hoc documentum blandæ purgationis in principio vel neglectum, vel parùm salutare creditum non levi damno ægrotantibus fuisse crediderim, præpeditis enim, ac conspurcatis primis viis, Cardiacis remediis, quibus oppugnanda erat Febris, præcludebantur fores, vel iis non licebat Cruoris sedem, & Cordis penetralia nonnisi deturpatâ facie subire. Hanc ob causam suspecta sunt Alexipharmaca in Malignarum principiis nisi ab obstructionibus expeditæ sint viæ, ut apud Galenum 5. *de San. tu. cap.6.* Septalium, *Caut. Med. l.*5. *n.* 47. *l.* 2. *c.* 13. & alios videre est, quidquid in contrarium sentiat Manelphus in libro suo de Febribus.

LV. Haud me latet non adeò probari à multis in principio harum Febrium purgationem hanc per Medicamenta Syrmesma dicta, ut P. à Castro in aureo suo Opusculo de Puncticulari Febre, ubi in specie Electuarium Lenitivum improbat, Antonio Ponce à S. Cruce, Vallesio in commento historiæ Simonis apud Hippocratem, ac inter recentiores Ettmullero, qui supectos habet in Purpuratis Febribus Clysteres ipsos, nedum Purgantia; non desunt tamen qui levem purgationem admittant, ut Septalius qui Galenum *l.*5. *Anim. n* 47. ipsum testem adducit in famosâ historiâ Simonis, *cui lata Exanthemata erant*, purgationem aliquandò commendantem.

LVI. Usus porrò Peruviani Corticis parùm salutaris compertus est, vel quòd tunc temporis exhiberetur cum stimulo opus esset non fræno, dum Remedium istud, ut diximus, præ-

præscriberetur in Febre lenta Peticulari Febri non benè judicatæ superstite, vel quòd tale præsidii genus Febribus hujus prosapiæ non conveniret. Variè profectò audit, ac variam experitur sortem, vel in iisdem locis, ac regionibus, famosum istud Febrifugum, ut eodem tempore laudetur ab his, culpetur ab illis, & modò probrosis, modò magnificis titulis vocetur. Medicinam dolosam Peruvianum Corticem vocat Willisius *de Febr. c.7.* Richardus verò Mortonus Medicus Anglus *in Pyrethologia*, Plantam è quâ detrahitur Cortex iste, Arborem Vitæ appellat, num id contingat ob remedii inefficaciam, quòd non omnibus Febribus, nec in quolibet temperamento conveniat, an ob Medentium incuriam, qui non ritè suo loco, & tempore illud exhibeant, meritò ambigi potest. Mehercle omne Febrium genus tàm magnas, quàm parvas, intermittentes pariter, ac continuas gladio hoc Delphico jugulare velle summa dementia est, & funesti casus ubique memorantur, in quibus China China inauspicatò assumpta Ægrotantes, vel inopinatò sustulit, vel ad insanabiles Ægritudines sensim deduxit. Cautiones certè notatu dignas pro recto Chinæ Chinæ usu videre est apud Celeberrimum Ettmullerum in Dissertatione de usu, & abusu Præcipitantium, ubi Spiritum Salis Armoniaci proponit ad excitandam Febrem à Chinâ Chinâ sopitam, quotiescunque, Abdominis dolores, Artuum ostocops, Alvi occlusio, nocturni sudores, aliaque mala supervenerint; refert enim observatum Spiritum Salis Armoniaci Febres ab hoc Cortice fugatas promptè revocasse. Non est hujus loci in usum, & Naturam tam celebris Febrifugi altiùs inquirere, solum hac occasione memorare libeat, annotasse me in primâ meâ Dissertatione de Constitutione Anni 1690. (quod ulteriori observatione confirmatum comperi) in frigidis & humidis Constitutionibus, quæ Corpora nostra crassis humoribus infarciunt, parùm salutarem esse Corticis Peruviani usum, in calidis verò, & siccis Constitutionibus, in quibus humores aliquo egent sufflamine, Remedium istud egregiam operam præstitisse.

LVII. Quamvis autem in hac meâ Dissertatione præcipuam curam impenderim, ut hujus malignæ Febris, quæ tamdiù pervagata est, indolem, ac genium explorarem, & exponerem quibus præsidiis illius oppugnatio tentata fuerit, non ideò tamen inficias ibo multas alias graves Ægritudines sporadicas eodem tempore hunc vel illum afflixisse, ac etiam sustulisse, quales sunt morbi particulares secundum varia Anni tempora, ut Æstate Choleræ, Autumno Febres erraticæ, & Quartanæ, & modò morbi Hyemales, & Vernales, sed quia in iis nil Epidemici annotare licuit, eos propterea silentio transigere volui, quandò illorum Theoria, & Therapœia apud Practicos Scriptores satis vulgata est, nec illorum curatione quicquam magis desideratur quàm Medentis judicium, & prudentia. Quia verò in morbis vulgaribus (qui ut plurimùm satis vulgari diligentiâ tractari solent) memorandum illud τὸ θεῖον Hippocratis delitescere video, in illorum inda-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-145810-p0083-6 DFG

dagine potissimùm mihi desudandum fuit, nec unquam desistam quin Professores exhorter, ut in hunc Campum pedem immittant ubi non spicilegium, sed segetem amplissimam contemplationum semper invenient, & quæ ipsis decori, & ægris saluti futuræ sint.

LVIII. Ad duos fines nos militare scripsit Divinus Senex, *in Epist. ad Cratenam, unum Hominis, alterum Artis*; nostrâ verò hac ætate nescio quo genio, Medentum Primores in rebus quæ decus quidem aliquod Arti, sed nullum pænè Ægrotantibus præsidium possint inferre sunt occupatissimi; cum enim toti sint in minimis explorandis, ac tanquam in haruspicinâ ad extispicia intenti, ex Viscerum fibris Naturæ opera, ac magisteria alioquin deprehensibilia divinare præsumant, ad gloriam, & nominis celebritatem aucupandam solùm incumbunt, quasi eò res deducta fuerit, ut in re Medicâ non nisi Professoribus, exercendi ingenii, & famæ comparandæ locus relictus fuerit. Quid si Aristophanes hodiè viveret? quibus Salibus, curiosam hanc diligentiam non perfricaret? liceat referre illius Versiculos, qui in sua puritate plus habebunt leporis, & energiæ; interrogatus ergo Socratis Discipulus à Therpsiade per quamnam viam canerent Culices, num per superiora, an per inferiora.

ἔφασκεν εἶναι τονυτερον τῆς ἐμπίδος
στενὸν διαλέπτου δόντος αὐτοῦ τὴν πνοῆν
βίᾳ βαδίζειν εὐθὺ τὸ ὑῤῥοπυγίου.
ἔπει τακοίλον πρὸς στενῷ προσκείμενον,
τὸν βρωκτὸν ἠχεῖν ὑπὸ βίας τοῦ πνεύματος.

Id est ex versione Andreæ Divi Justinopolitani.

Dixit esse Intestinum Culicis
Angustum, per parvi autem existentis ipsius spiritum
Ut ire recta in podicem,
Posteà concavum ad angustum adjacentem
Podicem sonare à vi spiritus.

LIX. Absit tamen quòd Anatomicam indaginem tanquam laborem improbum traducam, solùm dolendum videtur, quòd cum Spartam hanc satis ornatam, & excultam esse pateat quantùm Praxis Medica exigit, omnes ferè qui ingenio magis præstant in id usque ad temporis dispendium incumbant, cum ad alia magis usui futura mentem ac vires possent intendere, inter quæ non postremum sanè locum meretur Epidemicorum Affectuum Historia, quâ nihil in re medicâ forsan magis desideratur, & minùs excolitur.

HISTO-